Propaganda sukoba i pomirbe Titove Jugoslavije s Vatikanom i SSSR-om

Embreuš, Hrvoje

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:756295

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest

Katedra za nastavničko usmjerenje

Propaganda sukoba i pomirbe Titove Jugoslavije s Vatikanom i SSSR-om

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

dr. sc. Nikola Anušić

Student:

Hrvoje Embreuš

Zagreb, 12.ožujka 2021.

Sadržaj :

1. Uvod 3

2. Propaganda 7

3. Odnosi Titove Jugoslavije i Staljinovog SSSR-a 11

4. Odnosi Titove Jugoslavije i Vatikana 25

5. Analitičko poglavlje 42

5.1 Sukob Jugoslavija - SSSR... 42

5.1.2 Pomirba Jugoslavija - SSSR.....50

5.2. Sukob Jugoslavija - Vatikan.....56

5.2.2 Pomirba Jugoslavija - Vatikan.....90

6. Zaključak ..... .96

7. Bibliografija 98

8. Sažetak 100

1. Uvod

U ovome radu propitati će se način na koji se instrumentaliziraju masovni mediji u autoritarnim i totalitarnim režimima. To će se konkretno u ovome radu prikazati kroz analizu članaka iz tiskovina *Borba* i *Vjesnik* na primjeru događaja koji će izazvati sukob, a zatim i pomirbu Jugoslavije sa SSSR-om i Vatikanom. Odabrani događaji za analizu po pitanju sukoba Jugoslavije sa SSSR-om i Vatikanom su donošenje rezolucije Informbiroa 1948.g. te prekid diplomatskih veza s Vatikanom 1952.g., a kod pomirbe donošenje Beogradske deklaracije 1955. te susret Tita i Pavla VI. u Vatikanu 1971.godine.

Naime, donošenje rezolucije Informbiroa 28.lipnja 1948.g. pokrenut će za poslijeratnu Titovu Jugoslaviju niz unutarnjih i vanjskopolitičkih problema i sukoba. Sukob Tita i Staljina na političkoj i ideološkoj razini, započet navedenom rezolucijom, utjecati će na oblikovanje Jugoslavije u Hladnom ratu i postati temelj raznih obrata te otvoriti put Titovoj politici nesvrstanosti. Posljedice samog sukoba su za Jugoslaviju bile dramatične. Zemlja koja je do 1948.g. progonila nekomuniste, donošenjem rezolucije počinje progoniti one odane Staljinu, odnosno biti protiv nacionalnih komunista tzv. Titoista. Prekid je bio težak udarac za jugoslavenske komuniste, pogotovo zato što je došao od „bratskog“ SSSR-a. Informbiro je međuostalim Tita optužio za neprijateljsku politiku prema Sovjetskom Savezu te pozvao komuniste da sruše vlastito vodstvo. Od 28.6.1948 sve zemlje istočnog bloka, odnosno saveza zemalja pod kontrolom Sovjetskog Saveza, staju na stranu Sovjetskog Saveza te počinje potpuna izolacija Jugoslavije. Jugoslavija s druge strane, u tim trenutcima kreće prema nacionalnom putu u socijalizam, prema samoupravljanju i politici nesvrstanosti.

Raskid veza s Vatikanom krajem studenog 1952.g. bio je još jedan veliki obrat u već turbulentnim godinama za Titovu Jugoslaviju. Nakon prekida odnosa sa SSSR-om 1948.g., Jugoslavija kreće u proces stvaranja vlastitog puta u socijalizam i odvajanja od Staljinovog pritiska kroz pokretanje neovisne vanjske politike prema SSSR-u, politike nesvrstanosti na svjetskom planu, te oblika ekonomske demokracije odnosno samoupravljanja. Ipak, razilaženje sa Sovjetskim Savezom sa sobom je povuklo ideologiju od koje se nije odustalo ni nakon prekida, a to je pitanje odnosa države i Crkve. Tito i Partija su u ovom slučaju nastavili putem SSSR-a koji se nemilosrdno obračunavao s vjerom na ideološkoj razini, odnosno kao ideološkim neprijateljem, od samog početka. Tito je htio odvojiti Crkvu od države te stvoriti jednu narodnu Crkvu nad kojom bi imao potpunu kontrolu te tako postao jedini autoritet u političkom i ideološkom smislu. To je dovelo do mnogih sukoba na relaciji Crkva – Država, a

tome će doprinijeti Vatikan dodjeljivanjem kardinalske časti Stepincu 1952. godine te time Jugoslaviji dati direktan povod za prekid diplomatskih odnosa sa Svetom Stolicom.

Do normalizacije odnosa između Jugoslavije i SSSR-a dolazi nakon sedam godina potpisom Beogradske deklaracije 2.lipnja 1955.godine. Beogradska deklaracija, zajedno s Moskovskom deklaracijom potpisanom godinu kasnije, predstavlja temelj za smirivanje partijskih odnosa i obrat u kojem je Jugoslavija kroz sedam godina prošla od potpune odbačenosti i izolacije od strane istočnog bloka zemalja do poboljšanja odnosa i suradnje sa SSSR-om. Taj sedmogodišnji period također je obilježilo gušenje ustanka grčkih komunista, izlazak iz blokade istočnog bloka prema međunarodnoj sceni, konkretno okretanje Zapadu u vidu ekonomske i vojne pomoći od SAD-a, sklapanje Balkanskog pakta s Grčkom i Turskom 1953.-54. te prekid diplomatskih odnosa s Vatikanom. S druge strane odnosi Jugoslavije i Vatikana se popravljaju potpisivanjem Protokola 1966.g., a do ponovnog velikog obrata dolazi 1971.g. kada Tito, kao prvi i jedini vođa jedne komunističke zemlje, službeno posjećuje Vatikan i papu Pavla VI. Prethodno tome, Jugoslavije postaje i prva komunistička zemlja koja je ponovno uspostavila diplomatske odnose s Vatikanom.

Dakle, donošenje rezolucije Informbiroa 1948.g. rezultira stvaranjem ideološki suprotnih promjena u Jugoslaviji u odnosu na Sovjetski Savez, dok se u isto vrijeme ideologija po pitanju odnosa Crkve i države prenosi u taj novi sistem. To bi značilo da Jugoslavija nakon raskida nastavlja svojim putem razvoja socijalizma te implementira vlastitu praksu u taj razvoj, ali ipak ne vrši potpuni ideološki otklon od temeljnih marksističkih koncepcija društvenog razvitka. Kada se usporedi odnos države i crkve, formalna sloboda vjeroispovjedanja postojala je i u SSSR-u i u drugim zemljama komunističkog lagera, ali svakako su u praksi postojali različiti oblici pritiska na Crkvu kao instituciju i na vjernike te su također varirali u različitim razdobljima. Ono što je u potpunosti ostalo jednako u oba slučaja je vršenje režimske propagande kroz tisak pa je istraživačko pitanje na koje se želi odgovoriti ovim radom: kako tisak utječe na te događaje u nedemokratskom, autoritarnom režimu, odnosna kakva je njegova uloga u odnosima partijskih kreatora državne politike i stanovništva, odnosno širokih narodnih masa. Služi li isključivo kao partijski instrument te na koji način se javnosti prezentiraju navedeni sukobi i pomirbe Jugoslavije sa SSSR-om i Vatikanom.

Kao glavni izvori tijekom istraživanja koristiti će se zagrebačko izdanje novina *Borba* i *Vjesnik*. *Borba* je kao dnevnik počeo izlaziti 19.veljače 1922. godine u Zagrebu kao „nezavisan politički i društveni list“. Pokrenut od strane komunista, zbog cenzure i progona

uredništa povremeno prekida s radom te više puta mijenja ime, a u konačnici je zabranjen 1929.g. nakon Šestosiječanjske diktature. List ponovno počinje s radom u listopadu 1941.g., a od 1944.godine izlazi dnevno u Beogradu kao glasilo KP Jugoslavije. Od ožujka 1948.godine *Borba* izlazi i u Zagrebu kao latinično izdanje beogradskog lista te je to zagrebačko latinično izdanje korišteno kao izvor u ovome radu.[1] *Vjesnik* kao hrvatski informativni dnevni list je osnovan odlukom CK KP Hrvatske 1940.g. kao ilegalni tjednik naziva *Politički vjesnik*, pod imenom *Vjesnik* djeluje od 1941. do gašenja lista 2012.godine. *Vjesnik* se od 1942. do 1945. nije tiskao u Zagrebu, nego na područjima partizanskih snaga, a završetkom II. svjetskog rata iznova počinje izlaziti u Zagrebu kao dnevni list s nakladom većom od 80 000 primjeraka.[2] Navedene tiskovine su korištene kao glavni izvor zato što su obje bile u službi novog Titovog režima te su predstavljale najmoćnije oružje za širenje informacija, a samim time i propagande. Treba istaknuti važnost tiska odnosno novina, koje su uz radio, bile najvažniji način informiranja javnosti te mjesto na kojem se kroz pisma redakciji moglo izraziti mišljenje i stajalište javnosti o trenutnim događanjima u zemlji. Jednako tako je bilo moguće kroz te iste novine i utjecati na javno mišljenje, što je u slučaju ove dvije tiskovine bila svakodnevna praksa iz razloga što su obje služile organima vlasti odnosno Komunističkoj partiji Jugoslavije.

Analitičko razdoblje će obuhvaćati periode u kojima je došlo do navedenih obrata: a) za donošenje rezolucije Informbiroa i Beogradske deklaracije - lipanj i srpanj 1948.g te svibanj i lipanj 1955.g b) za prekid odnosa s Vatikanom te posjet Tita Vatikanu – prosinac 1952.g i siječanj 1953.g te ožujak i travanj 1971.g.

Strukturalno, rad je podijeljen na dva dijela: povijesni kontekst i analitički dio. Povijesni kontekst obuhvaća tri poglavlja u kojima će se uz korištenje stručne literature propitati definicija propagande i njena uloga u podržavanju određenih ideologija, zatim sažeto prikazati procese koji su doveli do donošenja rezolucije Informbiroa, ali i pomirbe sedam godina kasnije donošenjem Beogradske deklaracije, te u posljednjem poglavlju opisati što je prethodilo prekidu diplomatskih odnosa s Vatikanom 1952. te kako je naposljetku došlo do obrata u vidu službenog posjeta Tita Vatikanu 1971.g. Analitički dio rada fokusiran je na

[1] Borba. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=8734>.
[2] Vjesnik. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64985>.

analizu članaka iz već navedenih izvora i perioda o već napisanim pitanjima vezanim uz vršenje propagande kroz režimski tisak.

2. Propaganda

Prema psihologu Ivanu Šiberu, propaganda je „plansko i namjerno djelovanje na promjenu i kontroliranje stavova radi stvaranja predispozicija za određeni način ponašanja“.[3] Fokus propagande je nastojanje da se promijene mišljenja i stavovi određene osobe ili skupine ljudi u svrhu stvaranja određenog obrasca mišljenja i ponašanja koji bi zatim odgovaralo zamišljenom cilju koji se želi postići kroz propagandu. Matej Škarica, autor knjige „*Propaganda kroz europsku povijest“* propagandu opisuje kao pokušaj oblikovanja ljudske percepcije odnosno način manipulacije ponašanja i kontrole mišljenja. Također smatra kako je njena krajnja svrha osigurati nekritičko prihvaćanje.[4] Garth S. Jowett i Victoria O'Donnell u knjizi „*Propaganda and persuasion“* propagandu definiraju usredotočenjem na komunikacijske procese odnosno na svrhu tih procesa te ističu: „Propaganda je namjerni sistematični način oblikovanja svijesti, manipulacija spoznajama, upravljanje ponašanjem u svrhu reakcije koja ide u prilog željama propagandiste“.[5] Darko Tadić u knjizi „*Propaganda“* ističe kako propaganda uključuje intenzivno korištenje slika, slogana i simbola koji utječu na naša uvjerenja i emocije te da je to smišljena komunikacija sa točno određenom točkom gledišta čiji je cilj da primatelj poruke „dobrovoljno“ usvoji željena uvjerenja kao da su njegovi osobni te da djeluje u skladu s njima.[6]

Tadić nadalje ističe tri važna događaja koja će razvoju propagande dati veliko ubrzanje te otvoriti „zlatnu eru“ moderne propagandne komunikacije kakvu poznajemo i danas. Ti događaji su : a) sovjetska revolucija, b) rađanje fašizma u zapadnim zemljama, prije svega u Italiji i nacizma u Njemačkoj i c) duboki izolacionizam SAD-a. Po pitanju sovjetske propagande, Tadić ističe kako je do 1917.godine i izbijanja sovjetske revolucije, tisak bio uglavnom koncentriran u velikim gradovima te jedva pokrivao mali dio ogromnog ruskog carstva. Također velik broj nepismenih stanovnika u ruralnoj populaciji od gotovo 170 milijuna predstavljao je slabu osnovu za razvoj propagande. Navedni razlozi predstavljali su za Lenjina i nove komunističke revolucionare moćan izazov u svojoj namjeri da uspostave novi društveni poredak temeljen na marksističkom učenju. Stoga je bilo potrebno uspostaviti novi, centralizirani i dobro organizirani propagandni aparat koji bi bio u stanju obuhvatiti sve slojeve stanovništva. Kako bi se ostvario taj cilj sovjeti su u razvoj propagande uključili sve

[3] ŠIBER, *Osnove političke psihologije,* str. 200
[4] ŠKARICA, *Propaganda kroz europsku povijest*, str. 14
[5] JOWETT & O'DONELL, *Propaganda and persuasion*, str.7
[6] TADIĆ, *Propaganda,* str. 21

što im je bilo na raspolaganju: tisak, kinematografiju, kazalište, likovne umjetnosti, književnost, obrazovne ustanove te je sve zajedno moralo služiti istoj svrsi. Također, ta propagandna mašina morala je doprijeti do svakog pojedinca te je u tu svrhu osnovana propagandna institucija Agitprop (Agitaciono-propagandno odjeljenje Centralnog komiteta komunističke partije) koja je svoje djelovanje proširila širom novostvorenog Sovjetskog Saveza. Tadić zaključuje kako je po svojem obujmu, intenzitetu i periodu trajanja, taj aparat predstavljao najduži propagandni obuhvat u modernoj povijesti koji je trajao sve do raspada Sovjetskog Saveza. Iako je Rusija na početku 20.stoljeća bila u nekoj vrsti izolacije od glavnih svjetskih kulturnih i tehnoloških tijekova, u novoj komunističkoj državi kvaliteta propagandne komunikacije je vrlo brzo dosegla zavidnu razinu učinkovistosti. Na tome može zahvaliti velikom broju umjetnika, pisaca, novinara, političara i ostalih kadrovski potencijala pomoću kojih je propaganda ostvarila veoma kvalitetnu sadržajnu i umjetničku razinu, pogotovo ako se uzme u obzir ogroman trud uložen u obnovu zemlje i modernizaciju pod novim rukovodstvom. Propagandisti , ujedinjeni pod simbolom srpa i čekića , ostvarili su značajne propagandne rezultate primjenom standardnih, ali i mnogih inovativnih metoda propagandne komunikacije, a širenje komunističke ideologije i njeno tumačenje u širokim narodnim masama je bio glavni zadatak propagande. Zbog toga je osmišljen niz velikih događanja poput vojnih parada, proslava revolucije, praznika rada i slično te organiziranja propagandnih skupova širom Sovjetskog Saveza s ciljem održavanja ideoloških govora i provođenja dobro organizirane, aktivne i agresivne propagandne tehnike.[7]

Uspjeh propagande u totalitarnom sustavu nacističke Njemačke svakako se pripisuje Josephu Goebbelsu i njegovom Ministarstvu za propagandu na čijem temelju propagandna komunikacija ovog perioda predstavlja prekretnicu u teoriji i praksi i u godinama nakon završetka Drugog svjetskog rata. Iako njemačka propaganda nije donijela nova radikalna riješenja ili inovacije, načinom, širinom i organizacijom kojom je primjenjivana nadišla je sve dotadašnje upotrebe propagande u ljudskoj povijesti. Darko Tadić u svojoj knjizi „*Propaganda*“ ističe kako je ono što je započeto pod Lenjinom i Staljinom u novoj komunističkoj državi, a što se može opisati kao totalitarna propaganda u totalitarnoj državi, pod nacistima dovedeno do savršenstva. Milijuni ljudi slijepo su slijedili svoje vođe u osvajanju svijeta sve do tragičnog kraja koji je izmijenio sliku modernog ljudskog društva.[8] Psiholog Ivan Šiber u svojoj knjizi „*Politička propaganda i politički marketing*“ smatra da kada se govori o njemačkoj propagandi u drugome svjetskom ratu, naglasak je stavljen na

[7] TADIĆ, *Propaganda*, str. 80.-83.
[8] TADIĆ, *Propaganda,* str. 91.

strahote prouzročene manipulacijama ljudi i sadržaja. Ističe kako je propaganda izazivala i pokrenula ono najgore u njemačkom narodu: nacionalni egoizam, kompleks ugnjetenosti, glorifikaciju rata i slično te da je ona prvenstveno služila kao „psihološko pripremanje za rat i osvajanje svijeta“.[9] Navodeći primjer Hitlerovog cinizma za sve moralne standarde humanizma i civilizacije, otvoreno slavljenje rata i osvajanja, izjava da Židove treba uništiti bez milosti te smatranja da je demokracija i sustav reprezentacije masa glupost, postavlja pitanje je li uistinu moguće da se na takvim sadržajima dobije podrška za svoju politiku te je li moguće da ratna propaganda reklamira samu sebe. Odgovor na to pitanje pronalazi u komparativnoj studiji javnih govora Hitlera i Roosevelta održanih u razdoblju 1933.-1939.g., američkog istraživača Whitea(1945) koji je ustvrdio da je postojao iznenađujući nesklad između vjerovanja o Hitlerovim iskazima stvarnom iskazu te onome što su nacisti radili. Nadalje smatra kako se Hitler pridržavao jednog od osnovnih načela propagande, odnosno da je sebe, svoj program i djelovanje, neposredno povezivao sa svim moralnim i humanim vrijednostima društva u kojemu je djelovao. Bio je svjestan da uspješna propaganda mora iskazivati sve one ciljeve i vrijednosti koje ljudi poštuju, a oni su uglavnom univerzalni. Šiber ističe i važnost koju je nacistički režim posvećivao propagandi prenoseći dio Hitlerovog govora izrečenog na Kongresu u Nürnbergu 1936.godine: „Propaganda nas je dovela na vlast, ona nam je omogućila da na njoj ostanemo i ona će nam dati sredstva da pokorimo svijet!“.[10]

Propaganda u Jugoslaviji također je imala značajnu ulogu u širenju komunističkih ideja. Politički život organiziran je po modelu same Komunističke partije te institucionaliziran u svrhu ostvarivanja njenih zamisli. Komunistička vlast djelovala je preko Agitpropa, institucije na vrhu sustava informiranja čija je svrha bila pružati osnovne ideološke i političke smjernice. U prve dvije godine djelovanja rad Agitpropa usmjeren je na uspostavu i kontrolu centraliziranog državnog sustava informiranja, a potom se fokus stavlja na tzv.vanjsku agitaciju i propagandu te je odmah utjecao i na zbivanja u 1948. u sukobu s IB-om. Tada se aktivnost usmjeravala na političku borbu protiv zemalja članica IB-a. Funkcioniranje tog složenog propagandnog aparata sastavljeno je od nekoliko elemenata. Prvi je interna komunikacija u sistemu: od Agitpropa Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije (AK CK KPJ) prema AP CK KP Hrvatske do komisija, odjela ili uprava pri oblasnim i kotarskim komitetima KP, odnosno odozgo prema dolje putem mnogih rezolucija, okružnica i slično koji su sadržavali direktne naputke.[11] Drugi je da se tijekom svojeg postojanja Agitprop

[9] ŠIBER, *Politička propaganda i politički marketing,* str.128
[10] ŠIBER, *Politička propaganda i politički marketing,* str. 192
[11] SPEHNJAK, *Uloga novina u oblikovanju javnog mnijenja 1945.-1952.,* str 168-169

bavio i cenzorskim poslovima određujući koje informacije ne mogu dospjeti u novine te su proglašene državnim tajnama ili politički osjetljivim pitanjima. Za primjer se može uzeti jedna depeša Organizacijskog-instruktorskog odjeljenja AP CK KPH od lipnja 1946., u kojoj se navodi : „Strogo vodite računa da se u štampi ne objavljuju nikakvi podaci o uspjesima i rezultatima žetve, kao i podaci o poljoprivrednim strojevima i pogonima i pogonskim materijalima“. [12] Treći element podrazumijeva jaku zainteresiranost Agitpropa za kontrolu tiska. Ocjenjuje se tematska pokrivenost i način pisanja. „Suho registriranje događaja“ i „tzv. objektivizam“ ocjenjuju se negativnima jer se smatralo da se ne daje dovoljna perspektiva radnim ljudima te da se ne doprinosi mobilizaciji radnih masa. Također je važan i sastav uredničkih odbora za koji se preferira članstvo u KP.[13] Posebno u ranijim fazama socijalizma, javnost u tradicionalnom smislu ne postoji, a to je posljedica političkog ustroja takvih sustava. U tom smislu su i mediji, konkretno tisak dio političko-propagandnog sustava i njegova zadaća je „odgajanje masa“ za socijalizam. Iz tog razloga postoji vrlo malo autonomnih političkih stavova i nezavisnih publikacija, čije su objave sprječavane zakonskim sankcijama te općom političkom kontrolom.[14]

[12] SPEHNJAK, *Uloga novina u oblikovanju javnog mnijenja 1945.-1952.,* str 170
[13] SPEHNJAK, *Uloga novina u oblikovanju javnog mnijenja 1945.-1952.,* str 171
[14] SPEHNJAK, *Uloga novina u oblikovanju javnog mnijenja 1945.-1952.,* str 181

3. Odnosi Titove Jugoslavije i Staljinovog SSSR-a

Komunistički informacijski biro (Kominform ili Informbiro) osnovan je u rujnu 1947.godine na sastanku komunističkih partija SSSR-a, Poljske, Rumunjske, Jugoslavije, Čehoslovačke, Mađarske, Bugarske, Italije i Francuske. Povjesničari Ivo i Slavko Goldstein, u knjizi *Tito* ističu kako je ideju osnutka Informbiroa nametnuo sam Tito u razgovoru sa Staljinom, te je Staljin tu ideju prihvatio.[15] Iako je Treća internacionala odnosno Kominterna postojala još od 1919.godine kao udruženje komunističkih partija, Informbiro je organiziran,odnosno njegova funkcija je trebala omogućavati međusobno razmijenjivanje iskustva u radu te usklađivanje politika između svih devet članica. Informbiro je zapravo najviše služio interesima SSSR-a kako bi imao što veću kontrolu nad komunističkim pokretima u ostalim zemljama članicama. Staljin je osnivanjem Informbiroa želio politički i ekonomski što jače djelovati na zemlje u kojima je već postojao komunistički režim te spriječiti odlamanje zapadnih komunističkih zemalja koje su polako,ali sigurno pokazivale želju za oslobađanjem od sovjetskog pritiska. Valja istaknuti kako je za prvo sjedište organizacije, na prijedlog sovjeta, odabran Beograd. Već u tom podatku može se primijetiti želja Staljina da Jugoslaviju što prije i što jače veže uz sebe jer su nesuglasice na relaciji SSSR-Jugoslavija već neko vrijeme postojale.[16] Goldstein navodi kako Tito u to vrijeme nije shvaćao koje su bile istinske namjere Moskve iako su odmah po osnutku u Beograd stigli brojni specijalisti za propagandu koji su uz redovan rad, pažljivo pratili zbivanja u Beogradu, a na kraju se pokazalo kako je njihov glavni posao bio slomiti jugoslavensko vodstvo.[17] Također uz Jugoslaviju, primarni zadatak je bio obuzdati utjecaj politike SAD-a u komunističkoj Francuskoj i Italiji, ali naposljetku će se prelomiti na Jugoslaviji donošenjem Rezolucije 1948.g. Može se zaključiti kako je svrha osnivanja Informbiroa bila što čvršće ujediniti ideološke partnere u sovjetski blok prije nego dođe do jačih nesuglasica po pitanju međunarodnih odnosa.

Početak nasuglasica na relaciji SSSR-Jugoslavija javlja se krajem 1947.godine kada Staljin počinje smatrati kako se Beograd želi posebno nametnuti u regiji, pogotovo u odnosu na Bugarsku i Albaniju. Također, sukobi između Jugoslavije i Italije u tršćanskom pitanju pojačavali su Staljinovu zabrinutost po pitanju hijerarhije u istočnom bloku. Goldstein ističe

[15] GOLDSTEIN, *Tito,* str.449
[16] MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije,* str.300
[17] GOLDSTEIN, *Tito,* str.449

kako je Staljin smatrao da jugoslavensko vodstvo nastoji djelovati suviše samostalno te da treba pokazati tko je „šef“ u tom odnosu. Postepeno se u Staljinu razvijala zabrinutost kako Tito želi postati nešto više od uloge običnog sovjetskog poslušnika koju je zamislio. Goldstein navodi kako jedan od mogućih uzroka koji su doveli do sukoba s Titom 1948. je bila i velika Titova popularnost u partijskih vrhovima te čak i u javnosti drugih istočnoeuropskih zemalja. Navodi kako je dobivao pisma podrške iz raznih komunističkih zemalja od strane običnih građana te kako je u većini zemalja dočekivan od strane velikobrojnog mnoštva koje ga je svesrdno pozdravljalo.[18]

Početkom 1948.godine odnosi između SSSR-a i Jugoslavije su se počeli ozbiljnije pogoršavati. CK KPJ se odazvao na sastanak u Moskvi, a delegaciju su činili Kardelj, Đilas i Bakarić(Tito nije prisustvovao zbog bolesti). Glavni problem bilo je pitanje federacije između Jugoslavije i Bugarske. Naime, iako je i Staljin podržavao ostvarenje federacije, želio je da se to ostvari po strogim pravilima SSSR.a.te da se u federaciju uključi i Albanija. Bugarska delegacija je podlegla Staljinovom pristiku, ali Jugoslavenska je bila protiv takvih uvjeta. Navedeni prijedlog Moskve je u ožujku 1948. i službeno odbijen, ponajviše iz razloga što je Jugoslavija smatrala kako bi bila u bitno lošijem položaju nego kako je to zamišljeno te se prvenstveno nije odobravao utjecaj Moskve na federaciju. Jugoslavensko vodstvo je tu odluku opravdavalo objašnjenjem da bi nerazvijena Albanija u federaciji predstavljala velik gospodarski teret za Jugoslaviju, a istovremeno se postepeno odustajalo i od ideje federacije s Bugarskom. Tito je primijetio veliku želju Moskve za uplitanje u odnose te zaključio kako bi se time dovodilo u opasnost jedinstvo Jugoslavije te njen severenitet i gospodarski razvoj. To odbijanje predstavljalo je velik udarac prema Moskvi i Staljinu te se moglo smatrati kao djelovanje protiv sovjetskih želja i zamišljene hijerarhije istočnog bloka.[19] Posljedice su stigle 18.ožujka kada SSSR povlači vojne savjetnike iz Jugoslavije ističuću kako im je onemogućen rad u neprijateljskom atmosferi koja se stvara od strane Jugoslavije. Nikita Hrušćov, Staljinov nasljednik, je kasnije istaknuo kako je taj trenutak označio početak „umjetnog napuhavanja sukoba između SSSR-a i Jugoslavije“.[20]

Povjesničar Hrvoje Matković u knjizi *Povijest Jugoslavije* ističe kako se prvotno na pomoć pristiglu od strane SSSR.a po pitanju industrijalizacije Jugoslavije odnosno u vidu dolaska sovjetskih stručnjaka nakon osnivanja Informbiroa, gledalo pozitivno, što se ubrzo

[18] GOLDSTEIN, *Tito,* str. 451
[19] GOLDSTEIN, *Tito,* str. 452
[20] GOLDSTEIN, *Tito,* str. 453

promijenilo te su Sovjeti postepeno počeli u svoju korist iskorištavati jugoslavensku privredu. Kršenjem dogovorenih obveza u velikom broju slučajeva te postavljanjem kao tijela koje je iznad same FNRJ, Sovjeti su izazvali veliko nezadovoljstvo u Jugoslaviji, a to je za posljedicu imalo stvaranje želje za slobodniji razvoj te veću samostalnost, a cilj je bio baš to spriječiti.[21]

Raskid sa SSSR-om započeo je opozivom sovjetskih vojnih stručnjaka iz Jugoslavije što se opravdavalo nedovoljnim informiranjem s Jugoslavenske strane. Dana 27.ožujka 1948. Staljin i Molotov upućuju vodstvu CK KPJ pismo kojim jugoslavenski komunistički vrh optužuju za antisovjetske djelatnosti, pokušaje rušenja sovjetskog sustava te miješanje kapitalizma u socijalizam. Valja istaknuti kako je pismo upućeno svim članicama Informbiroa pa se tako sukob izdignuo na međunarodnu razinu unutar komunističkog pokreta kako bi se potaklo i ostale zemlje članice na osudu Jugoslavije. CK KPJ je nakon sastanka odlučilo pismom odgovoriti na pristigle optužbe. Pismom se istaklo nezadovoljstvo optužbama te želja za ravnopravan odnos između država i partija. CK KPJ je ostala ujedinjena u odgovoru Moskvi (osim Hebranga i Žujovića koji su izbačeni iz partije), što Staljin nije očekivao. Navedeno pismo samo je pojačalo kritike sa sovjetske strane, Goldstein navodi kako su odgovor CK KPJ u Moskvi shvatili kao zaoštravanje sukoba te optužili Tita za antisovjetske namjere i širenje „klevetničke propagande rukovodilaca KPJ“.[22]. Sovjeti tada traže sastanak sa vodstvo KPJ do kojeg nije došlo te ponovno šalju pismo CK KPJ u kojem još žešće napadaju Jugoslaviju ponovno ističući kako je neprijateljski raspoložena prema SSSR-u. Opetovana razmjena pisama samo je produbljivala sukob te vodila prema potpunom raskidu odnosa.

Rezultat višemjesečnih prepirki na relaciji SSSR-Jugoslavija, kulminirati će na sastanku Informbiroa u Bukureštu koji je održan od 20. do 22.lipnja. Tome sastanku nisu prisustvovali članovi KPJ. Goldstein navodi kako je u jugoslavenskom vodstvu prepoznata opasnost odlaska na navedeni sastanak koja bi ih mogla stajati i života. Stoga je KPJ putem pisma predložio kako će oni na vlastitom sastanku raspraviti o spornim pitanjima te je zatraženo da se s dnevnog reda sastanka u Bukureštu izuzme diskusija „o stanju u KPJ“. To se nije dogodilo te se prvenstveno raspravljalo baš „o stanju u KPJ“. Staljin je taj sastanak želio iskoristiti za konačnu osudu Jugoslavije, a nedolazak članova KPJ samo je ojačao tu namjeru. Sovjetska deklaracija je na tom sastanku, zajedno s ostalih 8 predstavnika komunističkih partija (bugarske, rumunjske,mađarske,poljske, sovjetske, čehoslovačke, talijanske, francuske i albanske) donijela Rezoluciju o stanju KPJ poznatiju kao Rezolucija Informbiroa.

[21] MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije,* str.301
[22] GOLDSTEIN, *Tito,* str. 456

Rezolucijom se ponavljaju optužbe upućene prema Jugoslaviji od strane SSSR.a, a sve članice odobravale su njeno donošenje. KPJ je optužena za neprijateljsku politiku prema SSSR.u, jačanje kapitalizma u društvu, nedostatak demokracije te kritike i samokritike unutar same partije i izjednačavanje vanjske politike SSSR-a s vanjskom politikom imperijalističkih sila. Nadalje se za Jugoslaviju ističe kako ne želi priznati svoje „antipartijske pogreške" te da se na temelju tih postupaka sama udaljila od drugih komunističkih zemalja te je stoga i isključena iz Informbiroa.[23] Istovremeno se od strane sovjeta pozivalo da „zdrave snage" unutar Jugoslavije priznaju svoje pogreške te ako treba smijene trenutno vodstvo i vrate Jugoslaviju na „pravi" put. Goldstein ističe kako su u mnogim optužbama Tito i suradnici optuženi za razne „teoretske i praktične grijehe", ali kako u Rezoluciji nisu spomenuti međunarodni problemi koji su također bili značaj razlog u sukobu SSSR.a i Jugoslavije., a to su : bugarsko-jugoslavenska federacija, jugoslavenska politika u Albaniji i pomoć grčkim pobunjenicima".[24]

Po pitanju odjeka samog sukoba Jugoslavije i SSSR-a nakon javne objave rezolucije, Matković ističe kako je svjetska i domaća javnost bila uvelike iznenađena.[25] U tiskovinama *Borba* i *Vjesnik*, koje sam koristio kao izvor u analitičkom dijelu ovoga rada, samoj objavi rezolucije, te u danima prije objave, se nije posvećivalo onoliko prostora koliko se možda očekivalo. Reakcije u novinama nisu bile ekstremne, a prvih nekolika dana čak iznenađuje izostanak članaka na tu temu. Prema Goldsteinu, o navedenim sporovima između Jugoslavije i SSSR-a bio je obaviješten samo vrlo uzak partijski i državni vrh, a isto vrijedi i za pisma koja su si međusobno slali SSSR i Jugoslavija, naime za njih ističe kako su bila informirana samo vodstva republika i malo širi krug rukovodilaca u državno-partijskom aparatu. Nadalje ističe kako se razmišljalo hoće li jugoslavenska javnost stati uz partiju ako se sve objavi u tisku. Na kraju je odlučeno da se objavi odgovor na samu Rezoluciju, a nakon određenog kolebanja Tito je odlučio da se istovremeno objavi i sama Rezolucija. Tako je 30.lipnja u tisku i na radiu objavljena Rezolucija Informbiroa što je poprilično iznenadilo javnost, a još više samog Staljina.[26] O tome detaljnije u analitičkog poglavlju.

Staljin je očekivao kako će „zdrave snage" po objavi rezolucije brzo reagirati te srušiti Tita i suradnike, ali do toga nije došlo. Titova procijena da ima podršku naroda i partije je bila dobra te je bio dovoljno snažan da se suprotstavi Staljinu. Stečeni ugled ratnog pobjednika i vođe nije bio oskvrnjen sovjetskim optužbama te uz podršku partijske elite koju su sačinjavali

[23] MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije,* str.302
[24] GOLDSTEIN, *Tito*, str. 457
[25] MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije,* str. 303
[26] GOLDSTEIN, *Tito*, str. 457

preživjeli predratni komunisti i prvoborci je jasno dao Staljinu do znanja kako se neće predati.[27] U *Izjavi*, odnosno odgovoru CK KPJ na optužbe iz Rezolucije, ističe se kako Informbiro iznosi netočne informacije te nastoji srušiti i oslabiti ugled KPJ te se suprotstavlja pozivima iz Rezolucije da „zdrave snage“ uzmu stvar u svoje ruke, ističući kako će takve želje samo ojačati jedinstvo Partije. Goldstein smatra kako su se Tito i suradnici suprotstavili Staljinu sa oružjem koje su od njega i dobili. Ističe kako su sovjeti smatrali da je za kvalitetnu provedbu partijske politike potrebno imati kadrove odnosno ljude „koji razumiju političku liniju partije, koji je usvajaju kao svoju vlastitu liniju, koj su spremni da za nju odgovaraju, da je brane, da se za nju bore“. Tito je na tom tragu imao već navedene prvoborce i predratne komuniste(njih oko 3000) koje je raspodijelio na ključna mjesta u partiji i državi te su oni bili odgovorni za provođenje odluka koje donese središnje partijsko vodstvo te je na taj način partija i upravljala zemljom. Oni su u velikom broju ostali vjerni svojem vodstvu i time omogućili Titu da se odupre Staljinu i drugim članicama Informbiroa.[28]

Jugoslavija je objavom Rezolucije Informbiroa doživjela totalnu izolaciju od strane nekad bratskih komunističkih partija. Sve zemlje istočnog bloka i velika većina komunističkih partija svijeta, stala je iza odluke SSSR-a, a veliko kolebanje izazvano je i unutar samog vodstva KPJ. Naime, određeni krugovi unutar KPJ su i unatoč optužbama, napadu, i raskidu veza sa SSSR-om, i dalje slijepo vjerovali u Staljina i sovjetski put u socijalizam te na neki način smatrali da će se stvari primiriti. U početku se nastojalo ublažiti situaciju uvođenjem određenih sovjetskih ideja te je provedena nacionalizacija manjih poduzeća i kolektivizacija sela, ali Staljin nije posustajao. Ekonomski pritisak od strane SSSR-a je bio prejak te su svi ugovori komunističkih zemalja s Jugoslavijom otkazani i blokirani, a Jugoslavija je ostavljena totalno izolirana. Slijedeći korak u destabilizaciji Jugoslavije je bilo nastojanje da se izazove pobuna i iznutra sruši vlastito vodstvo. Staljin je stoga pozivao jugoslavenske komuniste da sruše to vodstvo i vrate ga u bratske ruke socijalističkih zemalja. Tu je došlo do podjele, jer kao što sam ranije naveo, određeni krug ljudi unutar KPJ je i dalje ostao vjeran Staljinu te skeptičan po pitanju budućnosti Jugoslavije bez SSSR-a. Tako je došlo i do podjele unutar KPJ gdje se dio opredijelio za Informbiro,odnosno bio protiv Tita. Matković ističe brojku od 53 000 članova partije koji su podržavali Informbiro, tzv. Informbiroovci.[29] Tito se stoga morao obračunati s neistomišljenicima unutar partije te je došlo do brojnih uhićenja, smjena s

[27] GOLDSTEIN, *Tito*, str. 459
[28] GOLDSTEIN, *Tito*, str. 460
[29] MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije,* str.303

raznih funkcija te slanja na Goli otok gdje su bili izloženi brutalnim mučenjima i neljudskim odnosima.

S druge strane, Goldstein navodi kako je sukob svakako izazvao nedoumice za koga se opredijeliti jer valja uzeti u obzir kako je do taba vladalo ogromno prijateljstvo između Jugoslavije i SSSR-a te se na Staljina gledalo s divljenjem. Stoga je bilo i teško povjerovati kako je nekada bratski SSSR sada veliki neprijatelj. Goldstein navodi kako je u to vrijeme situacija bila doista neizvjezna jer se pribojavalo da „zdrave snage" potaknute od strane sovjeta ne pokušaju učiniti neki udar na vodstvo KPJ. U takvom okruženju održan je Peti kongres KPJ koji je s jedne strane potaknut na održavanje od strane Moskve koja je prigovorila kako KPJ nije održao kongres od dolaska na vlast, a Tito je to iskoristio kako bi dodatno učvrstio vlast. Na kongresu se Tito posebno osvrnuo na Rezoluciju Informbiroa. Optužbe iz Rezolucije je nazvao neistinitima te istaknuo kako se vodi antipartijska kampanja s ciljem rušenja jedinstva KPJ. Rezultati kongresa pokazali su kako se KPJ daje jaka podrška te se ponovno odbacuju optužbe upućene Rezolucijom. Također, nastojalo se iskazati dobru volju prema SSSR.u u vidu smirivanja sukoba te otvaranja mogućnosti za pomirenjem. Goldstein smatra da se tim potezom nastojalo dobiti na vremenu da se još jače učvrsti pozicija KPJ, a i smatralo se kako bi neki radikalni potezi prema SSSR.u mogli itekako naštetiti Jugoslaviji.[30] Također, naglašava kako su Titovi stavovi u vrijeme Rezolucije, po pitanju odnosa sa SSSR-om bili vrlo proturječni. S jedne strane Tito se žestoko odupirao pritisku Staljna odbacivanjem svih optužbi na račun KPJ, a s druge strane je i dalje bio općinjen SSSR-om, sovjetskim komunizmom i samim Staljinom. Nije se direktno optuživalo SSSR već se nastojalo argumentirano pobiti optužbe upućene od strane Staljina, najvjerojatnije s ciljem da se dobije na vremenu i onemogući ikakav napad od strane SSSR.a. Vodstvo KPJ svakako je imalo na umu da sukob nije bio samo na partijskoj razini već i na međunarodnoj razini , ne samo sa SSSR-om već i svim drugim komunističkim zemljama pod okriljem sovjeta. Jugoslaviji direktan sukob sa SSSR-om nije odgovarao jer joj je prijetila međunarodna izolacija, pogotovo ako se uzme u obzir da odnosi sa zapadom u to vrijeme praktički nisu postojali. Ipak, Goldstein ističe kako je Tito i tu situaciju uspio iskoristiti u svoju korist. Naime, prebacivanje problema s ideološko-partijskog na međudržavni, odnosno isticanje potrebe za očuvanjem suverenosti država, jugoslavenskoj je strani dala opciju da se kroz takvu ideju dobije i određena međunarodna podrška. Ipak, Jugoslavija nije dočekala takav scenarij. U mjesecima nakon objave Rezolucije, SSSR i ostale komunističke zemlje,

[30] GOLDSTEIN, *Tito,* str. 463.

prvenstveno istočnog bloka, prekinule su gospodarske, kulturne i znanstvene veze s Jugoslavijom. Otkazani su svi sporazumi te obustavljene ili ograničene mnoge isporuke dobara. Jugoslavija se našla u potpunoj ekonomskoj i vojnoj blokadi.[31]

Kao posljedica objave rezolucije, došlo je i do frakcionaštva u odnosima sa srpskim stanovništvom u Hrvatskoj koje je kroz rezoluciju vidjelo pokušaj za ostvarivanje vlastitih ciljeva. Tako je došlo do Srpskog đurđevdanskog ustanka 1950.godine kad su srpski pobunjenici zauzeli određena sela i općine, ali vojska je pobunu brzo ugušila. Također je u vladi Hrvatske došlo do izjava ministara srpske nacionalnosti Žigića, Brkića i Opačića koji su smatrali da su Srbi u Hrvatskoj u podređenom položaju te da im se ugrožava vlastiti identitet. Naravno, takva politika je suprotna politici KPH, a i KPJ te su ministri smijenjeni i osuđeni, a Brkić i Žigić su završili na Golom otoku. Kao primjer da se nikakvi nacionalni istupi neće tolerirati u KPJ je obračun s Andrijom Hebrangom koji je kao hrvatski komunist bio kriv za prenagalašavanje nacionalnosti te je stoga bio problem za vlast. I on je uhapšen te pritvoren te naposljetku u zatvoru po službenim navodim izvršuje samoubojstvo iako se smatra da je bio ubijen.[32] Po pitanju međunarodne politike, napad na KPJ i isključenje iz Informbiora došao je u posebno lošem trenutku. Naime, potpisom Tripartitne deklaracije od strane Britanije, Francuske i SAD-a, predlažu da se područje Slobodnog teritorija Trsta (STT) prepusti talijanskoj upravi što je izazvalo velike proteste s jugoslavenske strane te je tako došla u nepovoljne odnose i sa zapadnim zemljama. Tito je po pitanju STT-a također krivio Crkvu i sam Vatikan te se tu javlja poveznica s dijelom rada vezanim uz odnose Jugoslavije i Crkve. Nakon prekida odnosa sa Vatikanom 1952.g Tito i režimski mediji u Jugoslaviji će često optuživati Vatikan baš za davanje potpore u talijanskim pretenzijama na STT, te taj argument nametati uz niz drugih razloga zbog kojih je došlo do samog prekida odnosa. Po tome se može zaključiti kako kasnije optužbe protiv Stepinca i Svete Stolice nisu bile samo vezane uz provođenje ideoloških ideja u vidu odvajanja jugoslavenske Crkve od Rima te stvaranja samostalne narodne Crkve, već se neprijateljstvo stvaralo i prije samog prekida odnosa s Vatikanom i to po pitanju teritorija.

Sasvim suprotan pristup primjenjivao se po pitanju propagande između dviju sukobljenih strana. Goldstein ističe kako je SSSR pokrenuo propagandni rat protiv Jugoslavije te je to značilo potpuno antijugoslavensko i antitovsko rušenje i degradiranje Tita i vodstva

[31] GOLDSTEIN, *Tito,* str. 464.
[32] MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije,* str.304

Partije. Navodi kako se na karikaturama Tita crtalo uz svastike i lubanje, lice se uspoređivalo s Göringovim, optuživalo se partiju da je fašistička i kriminalna. Mađarski tisak je Tita prikazivao kao američkog psa na lancu koji samo čeka znak da napadne, u SSSR-u se optuživalo da je izdajica i špijun. Nadalje su Tito i suradnici prikazivani kao agenti Gestapa i zapadni špijuni. Iz Albanije se Tita optuživalo da on i cijelo vodstvo vode politiku denacionalizacije i progona nad Albancima u Jugoslaviji. U propagandni rat je naposljetku uključena i KP Francuska i Italija.[33] S druge strane, kako je navedeno, totalna suprotnost po pitanju propagande se dešavala u jugoslavenskom tisku. Potpun izostaka ikakvih oštrih napada na SSSR, Staljina ili bilo koje komunističko vodstvo. Nikakve karikature niti agresivni članci nisu objavljivani ni u Borbi ni u Vjesniku u periodu objave Rezolucije. Kao što je ranije navedeno, u tisku se nastojalo isključivo dati podršku vodstu KPJ i argumentirano se braniti od optužbi upućenih od strane SSSR.a i Informbiroa. Više o tome je napisano u analitičkom dijelu vezanom uz propagandu tiska kroz članke Borbe i Vijesnika na temu sukoba između Staljina i Tita nakon donošenja Rezolucije 1948.

Nakon objave Rezolucije, KPJ je osmišljala nove ideje po pitanju unutarnje i vanjske politike što će se s vremenom provesti u vidu politike samoupravljanja i osnivanja radničkih savjeta. Sukob sa SSSR.om je otvorio škakljivo pitanje o odnosima između velikih i malih država odnosno postoji li šansa da se odupre sovjetskom pritisku, ne samo u Jugoslaviji već i u ostalim komunističkim zemljama,prvenstveno onim iz istočnog bloka. Međunarodni komunistički pokret je tako došao u ideološki sukob između vlastiti članica, a uspješni otpor Tita i Jugoslavije prema Staljinu omogućio je razvoj ideja o većoj neovisnosti i samostalnosti komunističkih zemalja.

Ekonomska situacija i opće stanje u Jugoslaviji bilo je izuzetno loše. Blokada potaknuta od strane sovjeta dovela je do nedostatka hrane, sirovina za tvornice, a i naoružanja što je također vrlo bitno jer se nije znalo hoće li doći i do kakvih vojnih reakcija od strane SSSR.a. Matković ističe kako je loš odnos Jugoslavije sa SSSR-om sve više odgovarao zapadnim zemljama koje su u tome vidjele priliku za ostvarenje vlastitih interesa. Po pitanju pomoći, najviše je pridonio SAD koji 1950. šalje besplatnu pomoć, a krajem 1951. je potpisan u sporazum o vojnoj pomoći.[34] Nadalje zaključuje kako se u partijskom vrhu Jugoslavije ocijenilo da se sovjetski model vlasti treba odbaciti iz razloga što se udaljava od politike socijalizma koji Jugoslavija želi voditi te se svodi na imperijalizam te agresivnu i

[33] GOLDSTEIN, *Tito,* str. 465.
[34] MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije,* str.305

hegemonističku politiku koja nije u interesu Jugoslavije. Taj drugačiji put, neovisan od pritiska Staljina, Jugoslavija će tražiti preko ideje radničkog samoupravljanja te pokreta nesvrstanosti.

Pitanje kako uvesti model kojim bi se Jugoslavija izvukla iz opće krize, a istovremeno ne zaglibiti u kapitalizam, bio je glavni problem tijekom ekonomske izolacije Jugoslavije od strane SSSR.a. Matković ističe kako, iako je stanje bilo izuzetno loše, režimski poredak se održavao snažnom represijom policijskog i državnog aparata, a tome je pomagala i želja SAD da se Tita „održi na površini" („To keep Tito afloat"). Kapitalizam i višestranačje nije dolazilo u obzir jer bi to rezultiralo porazom KPJ, trebalo je nešto što će zemlju i dalje voditi u socijalizam, ali različit od onog koji se provodio u SSSR.u. Zaključilo se kako je razlog sloma socijalizma u SSSR.u birokratska svemoć koja je neodrživa te se došlo na ideju da se napusti sustav kojim bi država upravljala privredom te uvede novi sustav kojim bi tvornicama upravljali radnici. Prvi radnički savjet osnovan je u Tvornici cementa u Solinu 31.prosinca 1949. te su nakon njega slijedili i mnogi drugi u raznim poduzećima diljem Jugoslavije. Radničko samoupravljanje je Boris Kidrič označio kao početak kraja birokratizma, a vrh KPJ je promicao ovaj model kao veliki uspjeh koji će radnike osloboditi od birokracije i miješanja države u poslove. Željelo se napustiti preuzeti sovjetski model, a istovremeno sačuvati apsolutnu kontrolu i nadzor u vidu jednostranačja odnosno očuvanja KPJ.[35] Na tom tragu, također se zaključilo kako bi bilo dobro da se samoupravljanje raširi i u druga područja društva, ne samo u gospodarstvu, već i u prosvjeti, znanosti, kuluti i umjetnosti. Stoga su radnički savjeti, kao organi upravljanja, osnovani i u školama, bolnicama, sveučilištima te raznim kulturnim institucijama. Matković ističe kako ipak treba istaknuti da je sama akumulucija novca u poduzećima toga vremena bila beznačajna, a radnički savjeti nisu imali mogućnost upravljanja nad raspodjelom istog. Cijeli taj odnos opisuje kao jednu fasadu iza koje i dalje stoji stroga upravljačka ruka KPJ. Matković smatra kako su promjene u vidu osnivanja radničkih savjeta te širenja samoupravljanja napravile razliku u odnosu na sovjetski sustav, ali je sve i dalje vođeno od strane KPJ.[36]

Nakon raskida sa Staljinom i sovjetskim modelom upravljanja, stanovništvo je pozitivno gledalo na promjene poput uvođenja samoupravljanja i smanjenja utjecaja državne vlasti, makar ono bilo i prividno, ali postojao je krug ljudi unutar partije koji je smatrao da se tim novim modelom smanjuje utjecaj SKJ(na 6.kongresu KPJ 1952.g. mijenja se ime u SKJ)

[35] MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije,* str.307
[36] MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije,* str.309

te da decentralizacija vodi ka sukobu sa inicijalnim uvjerenjima komunista. S druge strane, u partijskom vrhu Crnogorac Milovan Đilas je zastupao stavove da su potrebne još radikalnije promjene koje bi kao rezultat omogućile napredak u demokratskom smislu te je čak zastupao interese o okretanju politike prema višestranačju. Takve ideje su u vrhu SKJ shvaćene kao oštre kritike trenutnog sustava, pogotovo iz razloga što one dolaze od Đilasa koji je bio tajnik CK SKJ zadužen za ideološku i promidžbenu djelatnost odnosno Agitprop. Matković ističe kako je Đilas objavljivao brojne članke u tiskovinama Borba i časopisu Nova misao u kojima je pisao o prevelikoj ulozi partije u društvu, birokratskoj kasti te o „degeneriranom moralu rukovodećeg partijskog kadra koji je postao glavna kočnica društvenog razvoja“[37]. Sa takvim stavovima potaknuo je i ostale članove partijskog vrha koji su počeli razmatrati te ideje. To je svakako bio veliki alarm za Tita te je zajedno s Kardeljom krenuo u obračun s Đilasom. Na kraju je odlučeno kako se društvena reforma ukida te samoupravljanje doživljava svoj slom i prije nego je počelo funkcionirati na zamišljen način, a Đilas je isključen iz SKJ i sa svih funkcija. Titova želja je svakako bila očuvati vlast i moć Partije te se tim potezom ponovno vratio korak unatrag, odnosno prema sovjetskoj ideologiji od koje se toliko željelo odmaknuti. Rasprave o demokratizaciji društva ili prelasku na zapadnoeuropski tip društvenog uređenja i višestranačje su zabranjene te je samoupravljanje kao sustav propalo. Matković zaključuje kako se u svim ovim stajalištima oko društvene reforme odnosno samoupravljanja vodila borba između dva kruga ljudi unutar SKJ. Onih koji su bili za umjerene promjene kako bi se prividno odmaklo od tako neželjenog sovjetskog sustava, i onih koji su bili za radikalne promjene te put ka demokratskom uređenju. Naravno, potonje predstavlja veliku opasnost za Partiju te je u konačnici donesen odabir kojim se zadržava stroga kontrola upravljanja te sprječava djelovanje ičega što bi dovelo u pitanje opstanak SKJ. Nakon sloma samoupravljanja, osmišljen je novi oblik samoupravljanja kojim bi se učvrstio državno politički sustav, a to je komuna. Koncep je bio da se komune razvijaju kao društvni organ, ali pod nadzorom Partije. Matković ističe kako je taj proces bio praćen mnogim promašajima s lošim završetkom. U principu, željelo se zadržati partijski centralizam i ostvariti totalni monopol unutar zemlje što je išlo na štetu društvenog interesa.[38]

Ideja uvođenja samoupravljanja te zatim njeno obustavljanje, ipak je dovelo do jednog pozitivnog obrata u tada prekinutim i lošim odnosima sa SSSR.om. Naime, kako je sukob Tita sa Staljinom doveo Jugoslaviju u potpunu ekonomsku izolaciju od strane zemalja članica

[37] MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije,* str.312
[38] MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije,* str.315

Informbiroa, pomoć u vojnom i financijskom obliku, stigla je od strane SAD i zapadnih zemalja kojima je politički odgovarao takav odnos.

Staljinova smrt 1953.g. svakako je bila glavni okidač za početak stabiliziranja odnosa sa SSSR-om. KPJ je procijenila da je prijetnja tada postala mnogo blaža te je počela širiti suradnju sa susjednim zemljama. Goldstein ističe kako se to može primijetiti već 1954.godine kada Jugoslavija potpisuje Balkanski pakt s Grčkom i Turskom te da se već tada Tito dopisivao s Hruščovom. Smatra kako je želja za normalizacijom jugoslavensko-sovjetskih odnosa prvenstveno dolazila od strane Moskve jer je bila u strahu da ne izgubi utjecaj u regiji, do čega bi došlo ako se Jugoslavija nastavi približavati zapadu. Do prvih konkretnih pomaka u poboljšanju odnosa je došlo 1955.godine. Novi sovjetski vođa Nikita Hruščov smatrao je pomirenje s Jugoslavijom jedan od ključnih zadataka. Goldstein navodi kako Hruščov nije u potpunosti krivio Tita za događaje 1948., te da je Moskva pretjerala u svojem potezu. S druge strane, Tito je očekivano bio sumnjičav prema namjerama novog vođe Hruščeva, ali to se promijenilo kada je Hruščov sa sovjetskom delegacijom posjetio Beograd 26.svibnja 1955.godine. Bekić navodi kako je do prve objave dolaska sovjetske delegacije u Jugoslaviju došlo 13.svibnja 1955. Naime, savezni sekretar Jugoslavije K.Popović je obznanio ambasadorima SAD.a, V.Britanije, Francuske, Grčke i Turske kako će krajem mjeseca doći do dolaska sovjetske delegacije u Beograd na čelu s Hruščovom. U sovjetskoj delegacije će još biti Bulganjin, Mikojan, Gromiko, Šepilov i Kuminik, a u jugoslavenskoj Tito, Kardelj, Ranković, Vukmanović, Popović, Todorović i Mićunović te oba ambasadora Vidić i Valjkov. Nadalje, povjesničar Darko Bekić u knjizi *Jugoslavija u hladnom ratu* ističe kako su zapadni ambasadori nakon saznanja o posjeti raspravljali kako je došlo do dogovora tog susreta, odnosno tko je bio inicijator. Zaključili su da jugoslavensko vodstvo nikako nebi moglo izvršiti baš takav pritisak na Moskvu da ju natjera na posjet s punom delegacijom te kako je inicijativa svakako morala doći od sovjetske strane. Dan kasnije, 14.svibnja u jugoslavenskom tisku dolazi do objave o predstojećem sovjetskom posjetu, a Bekić ističe kako je i većina zapadnog tiska objavila članke o ovog značajnom međunarodnom događaju.[39]U pozdravnom govoru na beogradskom aerodromu Hruščov je u pomirbenom tonu izjavio:"Mi smo temeljito proučili materijale na kojima su se zasnivale teške optužbe i uvrede koje su u ono vrijeme bile uperene protiv rukovodilaca Jugoslavije. Činjenice govore da su ove materijale isfabricirali neprijatelji naroda, prezreni agenti imperijalizma koji su se na prijevaru uvuklu u redove naše

[39] BEKIĆ, *Jugoslavija u Hladnom ratu,* str. 693

Partije".[40] Taj događaj izazvao je veliku reakciju svjetske javnosti, što će se primijetiti i u mnogim člancima u novinama *Borba* i *Vjesnik* koje će prenositi brojne reakcije iz Jugoslavije i inozemstva na ovaj susret. Više o reakciji na ovaj događaj od strane jugoslavenskog tiska je napisano u analitičkog dijelu rada u poglavlju o analizi članaka u vrijeme potpisivanja Beogradske deklaracije.

Dolazak sovjetske delegacije na čelu s Hruščevom u Beograd, predstavljalo je veliku pobjedu jugoslavenske politike kojom se od 1948. odupiralo sovjetskom pritisku te naposljetku uspjelo nametnuti u vidu pronalaska vlastitog puta u socijalizam te pomirbe sa mrskim suparnicima iz Moskve. Tijekom posjeta potpisana je Beogradska deklaracija u kojoj su određena pravila tog novog odnosa između Jugoslavije i SSSR-a : poštivanje suverenosti, neovisnosti, ravnopravnosti i integriteta u međusobnim odnosima i odnosima s drugim državama. Također su se obostrano obvezali na nemiješanje u unutarnju politiku druge zemlje po pitanju uređenja, sistema te razvitka socijalizma. Beogradska deklaracije je postavila temelj za međusobne odnose između Jugoslavije i SSSR-a te definirala sasvim novi odnos između dviju socijalističkih zemalja te je označila pomirbu strana koje su se žestoko rastale donošenjem Rezolucije 1948. Po pitanju same Beogradske deklaracije, Bekić navodi kako je ona predstavljala dokument kojim su se regulirali odnosi između Jugoslavije i SSSR.a s primarnom svrhom da se normaliziraju međudržavni odnosi, ali da se istovremeno međupartijski odnosi ostave za kasnije riješavanje. Iz tog razloga, Bekić navodi , je Tito deklaraciju potpisao kao Predsjednik Republike, a ne generalni sekretar SKJ. Tome u prilog govori i činjenica da supotpisnik s druge strane nije bio Hruščov nego premijer, maršal Bulganjin, što potvrđuje navedeno kako se radilo više i međudržavnom pitanju nego međupartijskom.[41] Bekić zaključuje kako su Beogradskom deklaracijom postignuti „specijalni odnosi" u smislu da se u njoj nisu spominjali međupartijski odnosi Jugoslavije i SSSR-a, kao ni rezolucija Informbiroa na temelju čega je Jugoslavija bila i optužena 1948.g. te stavljena u ekonomsku blokadu, iako je to bilo čisto provođenje želja Informbiroa od strane vlade SSSR.a.[42]

Iste godine u lipnju Tito putuje u Moskvu gdje se raspravljalo oko problema je li Jugoslavija konačno vraćena u socijalistički krug, odnosno je li uspostavljeno jedinsto socijalističkih zemalja, kako je to htio prikazati Hruščov. S druge strane Tito je očekivao da se

[40] GOLDSTEIN, *Tito,* str. 557
[41] BEKIĆ, *Jugoslavija u Hladnom ratu,* str. 727
[42] BEKIĆ, *Jugoslavija u Hladnom ratu,* str. 728

Jugoslaviji prizna vlastiti, drugačiji put od sovjetskog. Tijekom posjeta je stoga potpisana Moskovska izjava (Deklaracija o odnosima između KPJ i KPSS-a) koja je bila kompromisna, ali više naginjala prema jugoslavenskim idejama. Izjava je poslužila za stavljanje obiju strana u neke ideološko-političke okvire. Od strane sovjeta je priznato postojanje različitih puteva u izgradnji socijalizma te načelo da se treba surađivati s drugim komunističkim partijama na temelju ravnopravnosti, ali ne i skretati s određenog puta marksizma-lenjinizma. Jugoslavija nakon potpisa ovih dviju deklaracija nije naivno krenula prema velikom zbližavanju u odnosima sa SSSR-om jer je i dalje vladao određeni strah od povratka staljinizma, iako je Hruščov pokazivao suprotne namjere. Rizik za Jugoslaviju je bio prevelik te se željelo nastaviti vlastitim putem koliko god je to moguće, ali uz kompromisne stavove prema SSSR-u. Po pitanju Zapadu, također nije postojala mogućnost za jače zbližavanje zbog prevelikih ideoloških razlika. Na tom tragu, Goldsetin ističe kako je Tito još od 1950.ih u Indiju slao istaknute jugoslavenske diplomate, a iz tih odnosa će proizaći i politika nesvrstanih koja će obilježiti vanjsku politiku Jugoslavije u vrijeme Hladnog rata.[43]

Smrću Staljina 1953.godine, pritisak od strane istočnog bloka je popuštao, a samim time i ekonomska blokada. Proces samoupravljanja je obustavljen, a promjenama u vrhu SSSR.a otvarala se mogućnost za normalizacijom odnosa sa sovjetima. Dolaskom na vlast Nikite Hruščova, 1954.g. SSSR predlaže CK SKJ mogućnost sređivanja odnosa. SKJ prihvaća tu ponudu te se počinju javljati mogućnosti o utvrđivanju buduće suradnje. Od 26.svibnja do 3.lipnja 1955.godine u Beogradu je boravila sovjetska delegacija na čelu s Hruščovom te je potpisan dokument pod nazivom Beogradska deklaracija. Deklaracijom su utvrđena načela na kojim će se zasnivati budući odnosi između Jugoslavije i SSSR.a, a neki od njih su : poštivanje suverenosti, nezavisnosti, integriteta i ravnopravnosti u međusobnim odnosima i odnosima s drugim državama. Također je dokumentom predloženo unaprjeđenje gospodarskih odnosa te prekid obostrane negativne propagande i agresije. Tito je zatim godina dana kasnije posjetio Moskvu te tamo potpisao Moskovsku deklaraciju kojom su regulirani odnosi između SKP i KPSS, a njome je posebno istaknuto postojanje različitih puteva u socijalizam. Tim dvjema deklaracijama, sovjeti su promijenili tijek negativnih stavova o Jugoslaviji te je priznato da Staljinov potez kod objave rezolucije Informbiroa bio loš. Jugoslavija je ponovno prihvaćena kao socijalistička zemlja od strane SSSR.a, a s druge strane prestala gledati na SSSR kao neprijatelja i agresora. Paralelno s poboljšanjem odnosa Jugoslavije sa Istokom, odnos sa zapadom se polako zaustavljao. Ipak, Matković ističe kako

[43] GOLDSTEIN, *Tito,* str. 561

se odnos sa zapadom nije skroz prekinuo te su zapadne države i dalje gospodarski pomagale Jugoslavije jer je jugoslavensko vodstvo, očekivano, i dalje bilo na oprezu po pitanju odnosa sa SSSR-om. Naime, do pomirbe sa SSSR-om došlo je iz više razloga. Ideologija nasljeđena od sovjeta i dalje je imala jak utjecaj u jugoslavenskom komunističkom vodstvu pogotovo kada je jasno da im je zajedničko uvjerenje kako kapitalizam neće i ne smije zaživjeti. Također, određena demokratizacija društva do koje je došlo nakon odvajanja od SSSR.a te približavanje zapadu, ugrožavala je održavanje strogog komunističkog režima. Stoga bi i prejako zbližavanje sa zapadom također dovelo politiku SKJ u pitanje. Normalizacija odnosa je došla u vrijeme destaljinizacije SSSR.a i ostalih komunističkih članica te se stvaralo uvjerenje među članicama kako mora postojati i neki drugi oblik socijalizma. SKJ se tako vratila u komunistički blok te pod strogom kontrolom provodila samoupravljanje, ali kao što je spomenuto, određeno nepovjerenje prema SSSR.u je i dalje postojalo te će dovesti do novih ideja poput politike nesvrstanosti.[44]

Nakon Staljinove smrti 1953.pritisak prema Jugoslaviji od strane sovjeta je postepeno slabio, ali i nakon potpisa Beogradske i Moskovske deklaracije 1955.godine , Moskva je pratila događanja unutar istočnoeuropskog komunističkog bloka prvenstveno s ciljem da ne dođe do nekog novog sukoba. Goldstein zaključuje kako se takvo razmišljanje pokazalo dobrim jer je jugoslavensko odupiranje sovjetskom pritisku utkalo put za događaje u Mađarskoj 1956. te Čehoslovačkoj 1968.godine.[45]

[44] MATKOVIĆ, *Povijest Jugoslavije,* str.319
[45] GOLDSTEIN, *Tito,* str. 545

4. Odnosi Titove Jugoslavije i Vatikana

Zamah pogoršavanja odnosa između Jugoslavije i Katoličke crkve svakako je obilježio kraj Drugog svjetskog rata u Jugoslaviji te dolazak Komunističke partije na vlast. Nova vlast, po svojoj ideologiji ateistička, posebno je udarala na Katoličku crkvu te stvarala uvjerenja među narodom kako je Katolička crkva bila najveći saveznik ustaškog režima. Deklaracija o slobodi vjeroispovijesti i savjesti, koja je donijeta od strane nove vlasti, rijetko se poštivala što je dovodilo do sve većih napetosti i sukoba između Katoličke crkve i državne vlasti. Nepovjerenje između nove vlasti i Katoličke crkve u Hrvatskoj bilo je obostrano, ne samo zbog ateističkog pogleda komunista na svijet već i zbog programa KPJ iz rane faze djelovanja gdje se u slučaju dolaska na vlast predviđalo odvajanje crkve od države i škole od crkve, oduzimanje crkvene imovine te postepena eliminacija crkve iz političkog života.[46] S druge strane, Katolička crkva je teško mogla prihvatiti novu vlast zbog same činjenice što se radilo o komunističkoj i ateističkoj ideologiji što je sasvim suprotno crkvenom učenju, a i zbog saznanja o djelovanju komunističkog režima u SSSR-u koji se nemilosrdno obračunavao s vjerskim zajednicama od samog početka. Na tom tragu, i sam zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac, čije će proglašenje kardinalom biti okidač za prekid odnosa Jugoslavije i Vatikana, je u propovijedi na Marijanskom kongresu u Glogovnici kod Križevaca 15.8.1940. komuniste nazvao družbom zločinaca, koja je u nekim zemljama već stvorila pakao, što želi učiniti i u Hrvatskoj. Upozoravao je da je komunizam najveći suvremeni neprijatelj Katoličke crkve, te da s komunistima nikada ne može biti suradnje „ dok se ne odreknu svojega nauka i svojih zločinaštva i tako prestanu biti što jesu“.[47] Što se tiče pogleda nove vlasti prema Katoličkoj crkvi, tu se širilo već spomenuto uvjerenje da je Katolička crkva, a posebice njeno vodstvo na čelu s nadbiskupom Stepincem podržavala ustašku vlast i politiku. Komunistima je također smetalo što je Katolička crkva bila jedina organizacija izvan njihovog nadzora te u određenom smislu postala oporba u vrijeme kad nije postojalo višestranačje, a to partija nikako nije mogla prihvatiti. Komunistička partija je nastojala biti jedini autoritet u političkom i ideološkom smislu, a svaki pokušaj autoriteta van domene partije smatran je nepoželjnim. Stoga su i deklarirani vjernici i njihove crkve potiskivani iz javnog života te stavljani pod ograničenja kako bi se moglo nadzirati njihovo organiziranje i djelovanje. Unatoč tome, valja istaknuti kako je Katolička crkva imala veliki ugled i utjecaj u narodu, ne samo kao vjerska i javna

[46] AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945-1980.* str. 15
[47] AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945-1980.* str. 16

ustanova već i na području obrazovanja. Katolička crkva u Sloveniji i Hrvatskoj prema podacima iz Vatikana (L'Osservatore Romano, 28.studenog 2009.) je imala 188 časopisa, 15 vlastitih tiskara i 40 izdavačkih kuća što ju je činilo izrazito djelotvornom u narodu i to je svakako trebalo spriječiti[48]. Svećenici su bili obrazovani, crkva materijalno neovisna o državi, a međunarodni utjecaj, primarno podrška od strane Vatikana, je davalo snagu u otporu protiv napada od strane komunista. Također valja istaknuti kako su Crkveni krugovi te sam Stepinac smatrali da je jedan od glavnih razloga napetosti odnosa izmedu Katoličke crkve i države bio taj što je Tito želio odvojiti Katoličku crkvu u Hrvatskoj od Rima, odnosno stvoriti samostalnu Katoličku crkvu te je staviti pod državni utjecaj. Po tom pitanju se svakako može zaključiti da je želja komunističke vlasti bila imati što veći utjecaj na Katoličku crkvu. Velik utjecaj na odnos Crkve prema komunističkom režimu sigurno su imala i ubojstva svećenika od strane partizana za vrijeme Drugog svjetskog rata. Svećenici su najčešće ubijani smaknućima, mali broj u vojnim operacijama, a vrlo su rijetko bili osuđivani na smrt od strane sudskih presuda. Samim ubojicama svećenika ili nije bilo uopće suđeno ili su osuđivani da se zadovolji određena procedura te su vrlo brzo puštani na slobodu. Svi navedeni uzroci jako su zaoštrili odnose Katoličke crkve i države, a posljedice će za Katoličku crkvu biti vrlo teške. Početak nacionalizacije crkvene imovine kojoj je pripadao velik broj zgrada, sjemeništa te šuma, sukob ateističke ideologije nove vlasti sa vjerskim zajednicama unutar Jugoslavije te optužbe na račun Crkve kako su surađivali sa bivšim ustaškim režimom NDH jedni su od glavnih razloga odupiranja novoj vlasti od strane Katoličke crkve. Mnoga uhićenja i ubojstva katoličkih svećenika, zabranjeno održavanje vjeronauka u državnim školama, tiskanje i distribucija vjerskog tiska te razna gušenja vjerskih sloboda stavila su Katoličku crkvu u izrazito težak položaj.

U takvim okolnostima došlo je i do prvog uhićenja nadbiskupa Stepinca 17.svibnja 1945. koji je optuživan za suradnju s okupatorom. Stepinac je optužbe negirao te istaknuo da je raspadom Jugoslavije uspostavljena nova vlast kojoj su se narod i Crkva morali pokoravati. Tokom saslušanja Stepinac je branio pravo i želju hrvatskoga naroda na svoju državu te je istaknuo da je činio sve što je mogao da se spriječe ustaški zločini.[49] Vlasti su u međuvremenu 27.svibnja 1945. zaplijenile i imovinu Caritasa ističući da je Caritas primao potporu od države te se prema toma radi o državnoj ustanovi te je stoga imovina Caritasa državna imovina. [50] Tijekom Titovog posjeta Zagrebu održan je sastanak sa predstavnicima Zagrebačke

[48] TOMAŠEVIĆ, *Tito u Vatikanu*, str. 40
[49] AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945-1980.*, str. 24
[50] AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945-1980.*, str. 25

nabiskupije 2.lipnja 1945. koji je rezultirao željom Tita da se izradi jedan elaborat kako crkvene vlasti misle da treba riješiti pitanje Katoličke crkve u Hrvatskoj. Tada je Tito kritizirao Svetu Stolicu zbog njene navodne naklonosti Italiji smatrajući da Katolička crkva u Hrvatskoj treba biti više nacionalna te je to istaknuo kao temeljno pitanje. Iz toga se može potvrditi želja vlasti da se stvori samostalna Hrvatska katolička crkva i to po uzoru na Srpsku pravoslavnu crkvu. Također zastupnici su tokom sastanka zatražili puštanje Stepinca na slobodu te upozoravali na zatvaranja svećenika na što je Tito odgovorio da će oni koji nisu ništa skrivili biti pušteni. Tako je bilo bar sa nadbiskupom Stepincem, koji se 4.lipnja 1945. sastao s Titom. Rezultat razgovora nije bio pozitivan, Tito je i dalje izražavao sumnju u namjere Svete Stolice, a Stepinac je te sumnje odbacivao. Samo uhićenje Stepinca u to vrijeme može se protumačiti kao test kako bi Tito vidio koliki je njegov utjecaj u narodu i Crkvi te hoće li ga uspjeti pridobiti na suradnju po pitanju stvaranja samostalne Katoličke crkve u Hrvatskoj. Tako je sastanak završen bez da je došlo do ikakvih pomaka, osim puštanja Stepinca iz pritvora.[51] Odnosi Katoličke crkve i nove vlasti su se i dalje iz dana u dan pogoršavali. Stoga je Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu poslao dopis Predsjedništvu vlade Federalne Hrvatske u kojem se navode da se među mladeži provodi ateistička promidžba, da se mladež i činovništvo poziva na rad nedjeljom i blagdanima od 7 do 12 sati kako nebi mogli ići na misu. Također da se priređuju neprilične zabave za mladež, da pojedini ravnatelji obilaze škole i skidaju križeve,brani se djecu odgajati u vjerskom duhu, i dalje se uhićuju biskupi i svećenici te da se na javnim sastanicima isti i kleveću. U logorima se nalazi preko 100 svećenika i redovnika od kojih velika većina bez ozbiljne krivnje te da ih se uopće ne ispituje i ne pušta na slobodu, također nastavlja se i sa zapljenom crkvene imovine. Treba istaknuti da iako su se odnosi Katoličke crkve i nove vlasti pogoršavali, narod je davao sve veću podršku Katoličkoj crkvi, a posebno nadbiskupu Stepincu. Kao primjer može se navesti hodočašće u Mariju Bistricu 8.srpnja 1945. koje je bilo izuzetno posjećeno (40-50 tisuća ljudi)[52].

Novi val pogoršanja odnosa između Crkve i države pojavio se tijekom održavanja biskupske konferencije u rujnu 1945.godine. Na navedenoj konfereciji biskupi su katoličkim vjernicima uputili pastirsko pismo u kojem otvoreno kritiziraju komunistički režim. Pismo sadrži primjedbe koje je Stepinac već ranije iznosio, a posebno se ističu ubijanja i uhićenja svećenika, pitanja odgoja mladeži, oduzimanja crkvene imovine, uništavanje grobova,

[51] AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945-1980.* ,str. 28
[52] AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945-1980.* , str.29

oduzimanje katoličkog tiska te zaplijena tiskara. Pismo zaključuju zahtjevima od kojih nikako neće odustati, a to su : „ punu slobodu katoličke štampe, punu slobodu katoličkih škola, punu slobodu vjeronauka u svim razredima nižih i srednjih škola, potpunu slobodu katoličkog udruživanja, slobodu katoličke karitativne djelatnosti, potpunu slobodu ljudske ličnosti i njezinih neotuđivih prava puno poštivanje kršćanskog braka, te vraćanje svih oduzetih zavoda i institucija".[53] Dana 30. rujna 1945. pastirsko je pismo pročitano u katoličkim crkvama diljem države te je imalo snažan odjek ne samo u Jugoslaviji već i u inozemstvu. Kako vlasti ne bi spriječile čitanje pisma, nadbiskup Stepinac je sam tekst pisma dostavio Komisiji za vjerske poslove pola sata prije nego ga je on pročitao u katedrali, tako da je vlast za tekst pisma saznala kad je pismo već bilo pročitano.[54] U to vrijeme u Jugoslaviji su se pripremali izbori za Ustavotvornu skupštinu , a međunarodna situacija također nije bila sređena stoga je pismo objavljeno u nezgodno vrijeme za komunistički režim. Vlast je bila zatečena pismom te neko vrijeme nije bilo nikakve reakcije. O pismu je prvi progovorio dr. Bakarić koji je istaknuo kako žali što je na pismu našao i potpise nekih koje nije trebalo tamo očekivati te da je pismo napisano riječima za koje se može odgovarati po krivičnom zakonu, što je ujedno bila i određena najava uhićenja nadbiskupa Stepinca. Treba istaknuti kako je u međuvremenu u obranu Katoličke crkve u Jugoslaviji stala i Sveta Stolica i to službenom reakcijom 18. listopada 1945. u kojoj ističe kako na Balkanu u povijesti nije bilo toliko mržnje od strane vladajućih prema Katoličkoj crkvi te osuđuje vjerske progone. Tom reakcijom Sveta Stolica je podržala zaključke Biskupske konferencije što je bilo vrlo važno i za samog nadbiskupa Stepinca koji je od objave pastirskog pisma bio u posebnom fokusu komunističkog režima. O pastirskom pismu očitovao se i Tito ističući pitanje zašto biskupi nisu takvo pismo izdali za vrijeme ustaške vlasti i stali protiv ubijanja Srba u Hrvatskoj te smatra kako su biskupi sada spremni na žrtvu, a da su za vrijeme ustaša šutjeli zato što su ih podržavali. Također Tito negira da se u Jugoslaviji vrše progoni jer smatra da su kažnjeni samo oni koji su bili krivi.[55] U ovom Titovom iskazu može se primijeniti kako se i sedam godina prije prekida odnosa s Vatikanom, svećenike i biskupe optužuje za ustaštvo, s obzirom da članci koje sam obrađivao u analitičkom dijelu rada vezanom za sam prekid odnosa, u velikom dijelu optužuju Stepinca i svećenike za suradnju s ustašama.

Na izborima za Ustavotvornu skupštinu 11.studenoga 1945. pobijedila je lista Narodnog fronta koju je osnovala Komunistička partija Jugoslavije te je tako preuzela svu

[53] RANILOVIĆ, Nevin, a osuđen, str. 33-44
[54] BENIGAR, *Stepinac*, str.501-502
[55] AKMADŽA, *Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952., str.* 176.

vlast, a najveće ovlasti imao je Politbiro kao uže tijelo centralnog komiteta KPJ na čelu s Titom. Nakon dolaska na vlast, KPJ kreće u konačni obračun s nadbiskupom Stepincem i Katoličkom crkvom. Tako je i na jednom savjetovanju sekretara koje je održano 20.studenog 1945. rečeno da se pokreće kampanja na „raskrinkavanje popova kao ustaških gnijezda".[56] Po pitanju odnosa Svete Stolice i jugoslavenske vlade, pregovori su nastavljeni oko reguliranja međusobnih odnosa. Vatikan je želio imati vlastitog čovjeka koji bi izvještavao o crkveno državnim odnosima koji su bili sve napetiji, a jugoslavenska vlada je htjela zaobići komunikaciju sa nadbiskupom Stepincem i izravno biti u kontaktu s Vatikanom. To je rezultiralo imenovanjem Josepha P. Hurleya za upravitelja papine nuncijature u Beogradu jer je Vatikan smatrao da će jugoslavenska vlada bolje prihvatiti Amerikanca nego nekog Talijana i to zbog razmirica Jugoslavije i Italije o pitanje razgraničenja. Tito je osobno primio i zatražio od Hurleya da prenese Svetoj Stolici želju da se Stepinca smjeni i postavi neki drugi nadbiskup jer će inače biti prisiljeni uhititi ga. Sveta Stolica je odbacila tu želju i istakla da navedeni razlozi ne opravdavaju takav potez. Tim potezom Tito je navijestio kako će Stepinac biti uhićen. Nadbiskup Stepinac je također pismom kontaktirao Hurleya pišući o problemima Katoličke crkve u Jugoslaviji te ga pozvao u Zagreb da se sam, kao neovisni svjedok, uvjeri u trenutnu situaciju.[57] Vlast je nakon odbijenice od strane Vatikana nastavila medijsku kampanju protiv nadbiskupa Stepinca i Katoličke crkve te se čekao najpovoljniji trenutak kako bi se podigla optužnica za Stepinca za pokretanje sudskog procesa. Odnosi su zaoštreni i nakon donošenja Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji 23.kolovoza 1945. kojim su Katoličkoj crkvi oduzete velike površine poljoprivrednog zemljišta te je Crkva tako ostala bez jednog od najvažnijih izvora prihoda. Također, Zakon o braku doveo je do oštrih reakcija od strane Katoličke crkve. Tom zakonskog odredbom određeno je da će državne vlasti na čitavom području Jugoslavije ubuduće valjanim sklapanjem braka smatrati i onaj koji se sklopi pred činovnikom gradskih ili mjesnih narodnooslobodilačkih odbora. Također je određeno da se buduće ženidbene parnice neće voditi pred ženidbenim sudovima, nego pred građanskim narodnim sudovima. Još jedan zakon koji je negativno utjecao na Katoličku crkvu je Zakon o matičnim knjigama kojim su se sve crkvene matične knjige morale predati državnim matičarima radi zaključivanja tih knjiga kao zajedničkih za Crkvi i državu. Za nepoštivanje je određena novčana kazna svećenicima, a knjige su mogle biti i oduzete. Nakon donošenja tog zakona se počelo sve češće oduzimati crkvene matične knjige zbog čega je

[56] RADELIĆ, Križari:gerila u Hrvatskoj, str.217.
[57] AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945-1980.,* str. 41-43

Katolička crkva i protestirala kod Ministartstva unutrašnjih poslova.[58] Ustav FNRJ donesen 1946.godine također je utjecao na crkveno-državne odnose na način da je odredba tog novog Ustava bila i odvajanje Crkve od države i odvajanje škole od Crkva. Službenih reakcija na taj novi Ustav od strane Katoličke crkve nije bilo, jer su poučeni dotadašnji iskustvom u odnosu s vlastima smatrali kako bi daljnje žalbe bile uzaludne. Samo pojedini biskupi i biskupije su upućivali određene predstavke u vezi pojedinih odredaba Ustava. Jugoslavenske vlasti su također pokušavale udaljiti katoličku Crkvu od utjecaja Vatikana, te čak ići toliko daleko da se zatraži i prekid veza s Vatikanom, odnosno da se stvori nacionalna Katolička Crkva koja bi se zvala Narodna crkva te bi bila samo u formalnoj vezi s Vatikanom, a istovremenom pod kontrolom države. Reakcija na takav stav uslijedila je od strane katoličkih biskupa koji su jednoj poslanici istakli da : „ Kidanje odnosa s papinskim Rimom značilo bi likvidaciju živog kršćanstva i propast katolicizma u Jugoslaviji. To znaju dobro oni koji nam savjetuju, da rasklimamo svoje veze s Petrovom Stolicom u Rimu. Mi ih nećemo poslušati. Svi napadaji na papinstvo za nas će biti pobuda i opomena, da se još tješnje i srdačnije povežemo s Ocem kršćanstva na Petrovoj Stolici.“[59] Vlast je za takav stav biskupa uglavnom krivila nadbiskupa Stepinca te su predložili Vatikanu da povuče Stepinca iz Jugoslavije. To se nije ostvarilo te je Stepinac uhićen s nakanom da će drugi biskupi popustiti pod pritiscima. Biskupi nisu okrenuli leđa nadbiskupu Stepincu i Svetoj Stolici, iako je bilo onih koji su bili skloni pregovorima s vlastima.

Suđenje nadbiskupu Stepincu se održalo krajem rujna i početkom listopada 1946.godine te je također dodatno zaoštrilo već uveliko poljuljane Crkveno-državne odnose. Tito po pitanju uhićenja Stepinca u razgovoru s predstavnicima studentske omladine stranih zemalja 26.9.1946. izjavio „Mi smo uhapsili Stepinca i uhapsit ćemo svakog onog, tko se odupre sadašnjem stanju, bez obzira da li će nekome biti pravo ili ne.“, „ Ne postoji nikakva opasnost da će zbog toga razloga, što je Stepinac uhapšen, da će zbog toga nastati neki progon crkve. Nikakvog progona crkve neće biti, svaki individualno, svaki pojedinačno će odgovarati za svoja djela, jer mi znamo da se kod ljudi religija ne može dekretima ni nasilno iščupati iz njihova srca, to je stvar svakog pojedinca.“[60] Presuda kojom se Alojzije Stepinac osuđuje na 16 godina zatvora s prisilnim radom i gubitkom političkih i građanskih prava u trajanju od 5 godina donesena je nakon vrlo kratkog sudskog procesa, 11.listopada 1946.godine. Donesena presuda snažno je odjeknula u domaćoj javnosti te u crkvenim i političkim krugovima diljem

[58] AKMADŽA, *Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952., str.* 180
[59] AKMADŽA, *Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952., str.* 181
[60] AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945-1980,* str. 69

svijeta, a državna je vlast nastojala opravdati nadbiskupovu krivnju i presudu pred očima domaće i svjetske javnosti. Sam Vatikan je nakon suđenja ekskomunicirao sve koji su sudjelovali u suđenju ili mu pridonijeli na neki način.[61] Povezanost između zatočeništva nadbiskupa Stepinca i tadašnjih odnosa s Vatikanom pronalazi se i u ponudi Tita 1951. da je spreman pustiti nadbiskupa Stepinca iz zatvora pod uvjetom da napusti Jugoslaviju te ode u Vatikan ili neku drugu zemlju, ali Vatikan na tu ponudu nije odgovorio te je Tito istaknuo kako će to pitanje stoga riješiti i bez Vatikana, uz opasku da nadbiskup Stepinac nikako ne može vršiti funkciju visokog crkvenog glavara[62]. Tako je Stepinac u skladu s navedenom izjavom 5.prosinca 1951. prebačen iz zatvora u Lepoglavi u kućni pritvor u rodni Krašić, a Tito je par mjeseci kasnije izjavio: „ Mi smo Stepinca pustili zbog toga, da Vatikanu izbijemo propagandističko oružje iz ruke, oružje da je Stepinac „mučenik“. Sada oni imaju neprijatnosti što je Stepinac vani.“[63] Što se tiče Titove ponude Stepincu da ode u Vatikan, Stepinac je kazao kako te stvari ne ovise o Titu već jedino o Sv.Ocu Papi i nikom drugom te ističe da ako ga želi osloboditi, o tome mora razgovarati sa Sv. Stolicom, jer „Katolička Crkva ne može biti robom nikome, ni kojoj državi.“[64]

Suđenje nadbiskupu Stepincu svakako je bilo politički montiran proces, iako još uvijek postoje različita gledišta o samom nadbiskupu. Nadbiskup Stepinac nije bio jedini službenik Katoličke crkve kojem se sudilo u godinama nakon Drugog svjetskog rata. Niz sudskih procesa održan je protiv biskupa, svećenika, časnih sestara i drugih službenika, a također su se vodili i procesi poglavarima i službenicima drugih vjeroispovijesti u Hrvatskoj. Pravosuđe je bilo u službi politike, suđenja brza i učinkovita, a objektivnost teško da je i postojala. Akmadža navodi da je po evidenciji Komisije za vjerske poslovena teritoriju NR Hrvatske od 1944. do 1951. godine osuđeno ukupno 271 crkvenih osoba, a od toga iz redova Rimokatoličke crkve 236, ali na popisu nema imena nadbiskupa Stepinca pa se ne može smatrati da je popis u potpunosti točan. Nakon presude nabiskupu Stepincu odnosi Katoličke crkve i države su se privremeno smirili, ali su zato diplomatski odnosi između Vatikana i Jugoslavije i dalje bili problematični što potvrđuje Titova izjava u kolovoza 1947. „ Ako Vatikan i dalje bude uzork što svećenici kod nas ne zauzimaju bolji stav prema državi, razumije se, odnosi će se pogoršati. Situacija je već bila takva da je skoro došlo do prekida. Ali za sada nema izgleda da će odnosi biti prekinuti, jer mi imamo strpljenja.“[65]

---

[61] AKMADŽA, *Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952., str.* 182,
[62] AKMADŽA, *Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952., str.* 183.
[63] Borba 16.3.1952.
[64] NIKOLIĆ, *Stepinac mu je ime, str.* 384.
[65] AKMADŽA, *Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952.,* str. 184

Godine 1948. javlja se poveznica koja se dotiče oba poglavlja ovog rada, odnosa Jugoslavije i Vatikana i odnosa Jugoslavije i SSSR.a. Naime, Akmadža ističe da je 1948. godine došlo do problema u odnosima Jugoslavije sa Staljinovim SSSR.om i Informbiroom te da se država počela sve više baviti tom politikom, a da su se crkveno-državni odnosi počeli prividno smirivati te navodi kako je i sam Stepinac u jednom trenutku smatrao da se stanje počelo normalizirati. Pokušaja za normalizaciju je bilo, ali suprotnosti su i dalje bile prevelike te nije došlo do nikakvog napretka. Točka fokusa u Jugoslavenskoj politici svakako 1948.postaje sukob Tita i Staljina i rezolucija Informbiroa do čijeg će smirenja odnosno normalizacije odnosa doći 1955. potpisom Beogradske deklaracije. Što se tiče odnosa Jugoslavije i Crkve, oni će se zaoštriti i ponovno doći u fokus 1952.godine, kada dolazi i do prekida diplomatskih veza između Jugoslavije i Vatikana.

Slijedeći korak u razbijanju crkvenog jedinstva u Jugoslaviji i pokušaju odvajanja Katoličke Crkve od Vatikana te stvaranje jedne „narodne Crkve“ javlja se osnivanjem staleških svećeničkih udruženja. Naime, država je, uz pomoć svećenika koji su bili lojalni vlasti, poticala osnivanje staleških svećeničkih udruženja, primarno u krajevima gdje je veći broj svećenstva bio skloniji suradnji s vlastima kao što je bilo u Istri, Sloveniji i Bosni i Hercegovini. Na osnivačkoj skupštini udruženja Dobri pastir u Sarajevu, kao glavni cilj udruženja istaknuto je : „ Da se putem njega lakše i brže u najprisnijem i najlojalnijem kontaktu s narodnim vlastima rješavaju sva pitanja, koja iskrsnu na terenu da tangiraju Crkvu i pastoralno svećenstvo; da se putem Udruženja, poduzme sve, kako bi katolički svećenik postao prvi pobornik najsvetijih ideala, za koje su milijoni Jugoslavena žrtvovali svoje živote, ideale slobode i socijalne pravde, bratstva i jedinstva naroda Jugoslavije.“[66] Time su odnosi između Katoličke crkve i države bili dodatno zaoštreni, a odluka državne vlasti o izbacivanju vjeronauka iz svjetovnih škola 31.siječnja 1952. i o izbacivanju bogoslovnih fakulteta u Zagrebu i Ljubljani iz sastava Sveučilišta još je pogoršala situaciju. Stav jugoslavenskih biskupa na udruženja nije bio jedinstven. Jedni su ih odobravali, a drugi bili izričito protiv njih. U konačnici je Biskupska konferencija 26.travnja 1950. odlučila da je članstvo u tim udruženjima „suvišno“ tj. „ne preporučuje se“ (Non expedit), ali postupci samih biskupa bili su različiti. Neki su udruženja tolerirali, a neki prijetili sankcijama ako se udruže. Sama vlast podupirala je udruženja svim sredstvima te obećavala svećenicima socijalno osiguranje, mirovine i druge pogodnosti, ako se učlane. [67]

Osoba koja se posebno zalagala za smirivanje odnosa između Vatikana i Jugoslavije

[66] AKMADŽA *Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952.,* str. 185
[67] AKMADŽA, *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945-1980., str.* 135

bio je mons.Svetozar Ritig, predsjednik Komisije za vjerske poslove pri Predsjedništvu vlade Narodne republike Hrvatske. Njegovim posredstvom, 1950.godine u Rim su otišli dr.Janko Oberški i dr.Josip Marić s Bogoslovnog Fakulteta u Zagrebu kako bi otvorili pregovore o mogućem sporazumu između Svete Stolice i Jugoslavije. Akmadža ističe kako je u rujnu 1950.godine prema pisanju *Christian Science Monitora*, Tito ponudio žurno oslobađanje svih svećenika, uključujući i nadbiskupa Stepinca, pod uvjetom da odmah napusti zemlju, ponovno uvođenje vjeronauka u škole, obnovu katoličkog tiska, financijsku pomoć za gradnju rimokatoličkih škola i uspostavu izravne komunikacije između Vatikana i katoličke hijerarhije u Jugoslaviji, a zauzvrat je tražio prekid neprijateljske propagande protiv Jugoslavije, objedinjavanje katoličkog svećenstva u jedan jedini nacionalnih savez, te suradnju Crkve u vladinim društvenim i ekonomskim programima. Ti su pregovori propali i to ističe se primarno zbog pitanja o obaveznom članstvu svećenika u svećeničkim udruženjima, a to Vatikan nije mogao prihvatiti.[68] Početkom 1952.godine Tito je na sjednici Politbiroa CK KPJ, nakon saznanja da katolička reakcija u Hrvatskoj i Sloveniji jača, odlučio da treba krenuti s prekidanjem odnosa s Vatikanom. Tražilo se izbacivanje vjeronauka iz škola, pojačan odgojni i ideološki rad s omladinom protiv religioznosti i misticizma te mobilizacija partijskih i masovnih organizacija u borbu protiv „reakcionarnih popova“. Odluka o izbacivanju vjeronauka iz državih škola je provedena, a tome je dodano i izbacivanje bogoslovnih fakulteta iz sastava Sveučilišta. Slijedila se početna namjera o prekidanju odnosa s Vatikanom. Mons Ritig je pokušavao i dalje smiriti situaciju u odnosima Vatikana i Jugoslavije te je prenio Titu uvjete koje je Vatikan postavio : da riješi pitanje nadbiskupa Stepinca da se provede šira amnestija za svećenike, da se riješi pitanje vjeronauka u školama i crkvama, da se omogući veća sloboda katoličkog tiska te da prestane izolacija klera u narodnom i javnom životu.[69] Ritigovi pokušaji bili su neuspješni, a razvoj događa izričito je vodio prema prekidu odnosa.

Londonska konferencija o Trstu u svibnju 1952. dodatno je zaoštrila odnos Jugoslavije prema Vatikanu iz razloga što je jugoslavenska vlada krivila Vatikan za lobiranje prema takvoj odluci, a o tome je i Tito govorio :“ Ovdje je glavni mutitelj Vatikan, katolička crkva ona je tu inicijator... Jer katolička crkva i reakcionarni krugovi u katoličkoj crkvi – oni najreakcionarniji u čitavom svijetu – na svim linijama vode ogorčenu borbu protiv naše zemlje i u Americi, i svugdje. I ovdje su nam oni napakostili koliko su više mogli i još će nam

[68] ALEXANDER, *Trostruki mit,* str. 133-134
[69] AKMADŽA, *Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952.,* str. 189.

pakostiti.“ [70] Tito je također isticao da poglavari Katoličke crkve u Jugoslaviji su pod utjecajem izvana te da Vatikan provodi nacionalnu talijansku politiku. Pitanje Trsta te udruženja katoličkih svećenika u tom su trenutku bili glavni nosioci zaoštrenih odnosa Jugoslavije i Vatikana, a nedostajao je još samo konkretan povod kojim bi došlo do direktnog prekida. U rujnu 1952. biskupi Jugoslavije su održali Biskupsku konferenciju na kojoj je glavna tema bila odnos prema staleškim udruženjima katoličkih svećenika. U tajnosti, biskupi su uputstva zatražili od Vatikana, a za odgovor su dobili želju da se biskupi u Jugoslaviji odupru svećeničkim udruženjima za koje Vatikan i dalje smatra vrlo opasnim.[71] Zatim su na idućoj Biskupskoj konferenciji 26.rujna 1952. Predsjedništvu vlade FNRJ uputili memorandum u kojem daju negativan osvrt na udruženja ističući da ona „stoje pod snažnim utjecajem političke stranke, a zatim i zbog uputa koje izjavljuju prestupke protiv crkvene stege i slabe vjerski život, čime neće ostvariti postavljeni cilj, a to je uređenje odnosa između Crkve i države.“[72] Također su biskupi jednoglasno donijeli izjavu „Non licet“ (Zabranjuje se), kojom osuđuju staleška udruženja katoličkih svećenika te zabranjuje njihovo osnivanje. Do otkrića da iza ovih odluka biskupa zapravo stoji Sveta Stolica, došlo je kada su određene bilješke, pravljene tijekom konferencije, umjesto uništene, pronađene od strane tajne policije te završile u tisku. Vlasti i tisak imali su žustre reakcije ističući kako biskupi zloupotrebljuju Crkvu u političke svrhe te ograničuju slobode udruživanja građana. Također, Jugoslavenska je vlada nakon ovog saznanja uputila Vatikanu notu 1. studenog 1952. zbog uplitanja u poslove FNRJ. U noti navodi da je svojim postupcima Sveta Stolica otežavala odnose između katoličkog klera i državnih vlasti, zloupotrijebila svoj autoritet i crkvenu disciplinu s namjerom da prekine napore određenog dijela klera koji se zalagao za normalizaciju odnosa između crkve i narodnih vlasti (osnivanjem udruženja). Notu zaključuje isticanjem kako Sveta Stolica ovim činom i dalje ostaje dosljedna svojoj politici pogoršanja odnosa s FNR Jugoslavijom. Jugoslavenska vlada je 29.studenog 1952. umjesto očekivanog odgovora Svete Stolice na upućenu notu, dobila direktan povod za prekid diplomatskih odnosa s Vatikanom. Naime, *Radio Vatikan* je objavio popis novih kardinala na kojemu se našlo i ime nadbiskupa Stepinca.[73]

Imenovanje Stepinca kardinalom bio je posljedni udarac koji Jugoslavija nije mogla istrpjeti. Jugoslavenskoj vlasti bilo je neshvatljivo da se, nakon svih optužbi na račun

[70] Vjesnik, Zagreb, 13.svibanj 1952.,str 2.
[71] ALEXANDER, *Trostruki mit,* str. 137
[72] BENIGAR, *Alojzije Stepinac, hrvatski kardinal,* str. 644
[73] ALEXANDER, *Trostruki mit,* str. 137

nadbiskupa Stepinca, uhićenja, osude na zatvor te kućni pritvor, traženja da napusti zemlju, na kraju ispostavi da ga Vatikan proglasi kardinalom. U danima i mjesecima nakon proglašenja Stepinca kardinalom uslijedila je žestoka kampanja u tisku protiv tog ustoličenja. Objavljivani su svakodnevni tekstovi u kojima se sa svih strana osuđuje ta odluka Vatikana. Nastavno na objavu novih kardinala, dva tjedna kasnije, 15.prosinca 1952. u Jugoslavensku vladu stigao je i odgovor na jugoslavensku notu od strane Vatikana. U tom odgovoru Sveta Stolica ističe kako je „vjerno svom poslanju i svom programu da doprinese, koliko joj je moguće, umirenju duhova i duhovnom blagostanju naroda, stalno prožeta željom da uspostavi i sačuva dobre odnose s državnim vlastima različitih zemalja. Ali, isto tak, s druge strane, Sveta Stolica ne može izvršiti svojih dužnosti, koje joj nalažu, da štiti nezastariva prava vjere i Katoličke Crkve posvuda, gdje su ona nepriznavana ili povrijeđena, te se ova djelatnost ne može smatrati kao nedolično miješanje u unutarnje poslove jedne Države, budući da katolici, osim što su podanici neke stanovite države, također su i članovi Crkve“. Sveta Stolica također ističe kako se u Jugoslaviji otvoreno ispovijeda bezboštvo te vodi borba protiv vjere, a osobito protiv Katoličke crkve. Te optužbe potkrijepljuje činjenicama popust zabrane vjerskog tiska, oduzimanja tiskara, zatvaranja odgojnih ustanova, ukidanja vjeronauka u državnim školama, izbacivanja učitelja i učenika iz škola zbog prakticiranja vjere, uhićenja i ubijanja svećenika, poticanja građana na mržnju i prezir prema svećenicima, nametanje pretjeranih poreza na crkvena vlasništva te sprječavanje vjernicima da materijalno pomažu Crkvu. Također navode i niz neprijateljski mjera prema biskupima koji su u raznim mjestima zatočeni te im je onemogućeno vršenje službe. Niz optužbi slijeva se i na račun teškoća rada u sjemeništima, prepreka kod podjela sakramenata te policijske prisutnosti tijekom držanja svetih obreda.[74] Posebna pažnja u noti posvećena je pitanju svećeničkih udruženja koja su postala jedan od glavnih problema u odnosima Jugoslavije i Vatikana. Za njih Sveta Stolica ističe kako su svećenici prisiljavani da im pristupe i to raznim zastrašivanjima, prijetnjama, obećanjima te povoljnim ekonomskim prilikama. Sveta Stolica notu zaključuje isticanjem da je njena dužnost stati u obranu temeljnih prava Katoličke Crkve te da se njih ne može odreći, a ta prava su: „Katolicima će morati biti zajamčena sloboda ne samo pohađanja crkava, nego i također i očitovanje njihove vjere prisustvovanjem i sudjelovanjem svetim obredima i Sakramentima, priređivanjem hodočašća i procesija. Nitko neće smjeti biti uznemirivan uslijed takvih motiva: nikome se neće smjeti priječiti ili zabranjivati vršenje vjere. Katoličkim će roditeljima morati biti priznato pravo ne samo da smiju krstiti svoju djecu i slati ih u crkvu,

[74] AKMADŽA, *Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952.*, str. 195

nego isto tako smjeti ih dati poučavati i odgajati u katoličkom školama, kojih će opstanak i djelovanje morati poštovati državne vlasti. Katolici neće smjeti više biti stavljeni u okolnosti, koje će ih lišiti njihova tiska, koji će izlagati i tumačiti razne točke katoličkog nauka. Vjernici će morati biti slobodno doprinositi održavanju svećenstva, bogoslužja, djelima dobrotvornosti, popravku svetih zgrada." Zaključuje da se Sveta Stolica nada da se jugoslavenska vlada neće odupirati priznanju navedenih zahtjeva za ostvarivanje prava i slobode.[75] Akmadža ističe kako je Vatikanska nota navodno stigla u Beograd sa zakašnjenjem te je stoga Beograd notu odbio te je naizgled neotvorenu vratio. Ističe da ako je nota i uručena Beogradu prije prekida diplomatskih odnosa, zahtjevi navedeni u njoj po pitanju prava Katoličke crkve zasigurno nebi bili prihvatljivi jugoslavenskoj vladi te im je stoga bilo jednostavnije vratiti ju s obrazloženjem da je prekasno stigla i da su odnosi prekinuti.[76]

Nakon prekida diplomatskih odnosa s Vatikanom Tito se odmah prigodom govora u Smederevskoj Palanci obrušio na Vatikan raznim optužbama. U tome mu se pridružio i Edvard Kardelj, tadašnji potpredsjenik Savezne vlade, a sve se nastavlja velikom medijskom kampanjom protiv Vatikana tijekom koje Zagrebački *Vjesnik* i *Borba* skoro svakodnevno objavljuje tekstove i članke usmjerene protiv Vatikana i nadbiskupa Stepinca. U analitičkom dijelu ovog rada ću navesti kakve sve optužbe su padale na Stepinca i Vatikan u tiskovinama *Vjesnik* i *Borba* kako bi istaknuo količinu i težinu tekstova koji su objavljivani.
Nadbiskup Stepinac je u slijedu događanja nakon prekida diplomatskih odnosa Jugoslavije i Vatikana američkom novinaru T. Lessingu izjavio: „Nisam mogao poći u Rim, da primim iz Papinih ruku kardinalski šešir. Nisam ni mogao niti htio ići, da ne ostavim svoga naroda. Osim toga, nisam želio niti želim tražiti usluga od jugoslavenskih vlasti...Ostat ću ovdje, ako je nužno, sve do smrti. U ovim časovima, kad Katolička Crkva u istočnoj Europi i u Rusiji treba sve svoje službenike, nitko ne smije ostaviti svoga mjesta. Ničega se ne trebam bojti; već sam bio vrlo blizu smrti i kraj mora doći, prije ili kasnije. Ne bojim se ljudi. Ne znam, da li je, kako se tvrdi Vatikan napravio „politički potez" uzvišivši me na čast Kardinala. Ne znam također da li je Sveti Otac očekivao, da pođem u Rim, ili nije. Imam vrlo malo dodira sa stranim svijetom, a iz veoma razumljivih razloga ne šaljem nikakva pisma preko jugoslavenske pošte. Znam samo to, da moram poduprijeti svoj narod u častu potrebe. Ništa, pa ni prekidanje odnosa između Vatikana i jugoslavenske Vlade, ne može izmijeniti moga položaja, niti me lišiti pomoći koju trebam".[77]

---

[75] NIKOLIĆ, *Stepinac mu je ime,* str. 392-400
[76] AKMADŽA *Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952,* str. 197
[77] NIKOLIĆ, *Stepinac mu je ime,* str 410-412

Vatikan i Jugoslavija ostali su u prekinutim diplomatskim odnosima sve do potpisivanja Protokola između Vatikana i Jugoslavije 1966. nakon čega dolazi do postepenog smirivanja napetosti te se otvara put prema ponovnoj uspostavi diplomatskih odnosa. Vrhunac tog obrata, od oštrih suparnika i neprijatelja do ponovnih prijateljskih odnosa dogodio odlaskom Tita u posjet Vatikanu 1971.godine gdje ga je primio papa Pavao VI.

Tito je prvi i jedini put posjetio Vatikan 29.ožujka 1971.godine te se susreo s papom Pavlom VI. Posjet je zapravo bio službeni posjet Italiji u trajanju od 26. do 28. ožujka, ali se 29. ožujka produžio kako bi službeno posjetio i Vatikan. U pratnji Jovanke Broz i velike delegacije koju su sačinjavalji tadašnji najviši dužnosnici, Tito je dočekan od strane predsjednika Italije Giuseppea Saragatija i ostalih dužnosnika, a vatikansko glasilo L'Osservatore Romano je također posvetilo velik prostor u tisku tom događaju.[78]

Posjet Vatikanu bio je dobro pripremljen. Pazilo se u kakvoj odjeći će se Tito susresti s papom te su pripremljeni i prigodni darovi za Pavla VI. Sam prijem Tita u Vatikanu odrađen je prema najvećim počastima koje Sveta Stolice može dodijeliti nekom katoliku laiku. Tito je tako bio prvi i jedini predsjednik jedne komunističke zemlje koji je službeno primljen u Vatikanu, a Jugoslavenska zastava s crvenom zvijezdom je bila jedina zastava komunističke države koja je dotad ušla u Vatikan.[79] Prema izjavi veleposlanika pri Svetoj Stolici Vjekoslava Cvrlje, razgovor Pavla VI. i Tita je trajao dva sata, ali Tomašević ističe kako je realnije zaključiti da se radilo o 75 minuta pozivajući se na objavu u vatikanskom tisku.[80] Govori sa održanog susreta objavljeni su na francuskom jeziku u L'Osservatore Romano, Tito je govorio na „srpsko-hrvatskome“, a papa na talijanskom. Što se tiče pozdravnih govora Tita i Pavla VI., Tomašević ističe kako su bili vrlo različiti. Naime, Pavao VI. se fokusirao na isticanje vjerske i ljudske slobode koje moraju postojati u Jugoslaviji na temelju njezina ustava, a Tito je isključivo govorio o međunarodnoj politici. U tim razgovorima valja istaknuti kako se bilo kakav sporazum kojim bi se odredili odnosi Crkve i države morao pridržavati načela koja su određena potpisivanjem Protokola 1966.godine.

Protokol, kao dokument potpisan između jedne socijalističke države i Svete Stolice, je bio prvi takve vrste te se sastojao od četiri članka. Prva dva članka potvrđuju načela jugoslavenske vlade i Svete Stolice o : slobodi vjeroispovijesti i odvojenosti Crkve od Države te priznanju SFRJ o jurisdikciji Svete Stolice nad Katoličkom crkvom u Jugoslaviji. Drugim dijelom Protokola Sveta Stolica potvrđuje „principijelan stav da se djelatnost katoličkih

[78] TOMAŠEVIĆ, *Tito u Vatikanu* str. 9
[79] TOMAŠEVIĆ, *Tito u Vatikanu* str.11
[80] TOMAŠEVIĆ, *Tito u Vatikanu* str 12.

svećenika u vršenju svećeničke dužnosti treba odvijati u vjerskim i crkvenim okvirima i da se ne mogu zloupotrebljavati crkvenovjerske funkcije u svrhe koje bi stvarno imale politički karakter. Sveta Stolica je spremna uzeti u razmatranje slučajeve na koje upozori vlada. Sveta Stolica ne odobrava i osuđuje svaki akt, ma tko da ga izvrši, političkog terorizma ili sličnih kriminalnih oblika nasilja. Ako je riječ o svećenicima, Sveta Stolica je spremna poduzeti postupak i mjere koje kanonsko pravo predviđa za takve slučajeve".[81]

Vjekoslav Cvrlje u svojoj knjizi *Vatikan u suvremenom svijetu* ističe kako je Sveta Stolica potpisivanjem Protokola"priznala socijalističku stvarnost Jugoslavije" te kako se obvezala „da kler neće zloupotrebljavati svoje crkvenovjerske funkcije u političke svrhe" i kako se „time prihvatilo načelo depolitizacije Crkve".[82] Može se zaključiti kako je Vatikan u želji za postizanjem diplomatskih odnosa s jednom socijalističkom državom morao doći do određenih kompromisnih riješenja. Cvrlje ističe kako nisu svi ni u Vatikanu, a ni u hrvatskoj dijaspori bili zadovoljni Protokolom. Naime, Cvrlje smatra kako je Vatikan Protokolom „osudio politički terorizam i kriminalne oblike nasilja i obvezao se na poduzimanje mjera protiv svećenika ako budu sudjelovali u nekoj terorističkoj akciji. Time su razbijene iluzije neprijateljskog dijela emigracije, u prvom redu svećeničke, o eventualnom korištenju Katoličke crkve kao opozicijske snage socijalističkom pokretu u Jugoslaviji. Ta emigracija je zato u Protokolu gledala „kapitulaciju" Crkve i Vatikana pred socijalističkom Jugoslavijom. Njima očito smeta vatikanski stav o spremnosti da sprječava da djelatnost dijela svećeničke emigracije bude zapreka pozitivnom razvoju odnosa između Katoličke crkve i SFRJ"[83], istaknuo je nekadašnji veleposlanik pri Svetoj Stolici Vjekoslav Cvrlje.

Silvije Tomašević u knjizi *Tito u Vatikanu* ističe kako je posjetom Tita te potpisivanjem Protokola prema već spomenutim člancima, Sveta Stolica dobila više u usporedbi s jugoslavenskom vlasti. Naime smatra kako je sam Protokol temelj buduće Helisinške konferencije o ljudskim pravima te temelj politike prema komunističkim zemljama koju će provoditi Ivan Pavao II. Pravo na vjeroispovijest, kao jedno od temeljnih ljudskih prava, istaknuto je u Protokolu te sam Pavao VI. u svog govoru napominje kako i u jugoslavenskom ustavu postoje načela o ljudskim slobodama, ali izražava sumnju u njihovu provodljivost. Smatra kako se prava jasno vide u Ustavu, ali ne ističe kako se taj zakon stvarno i poštuje.[84] Tomašević zaključuje kako se potpisivanjem Protokola Jugoslavija

[81] TOMAŠEVIĆ, *Tito u Vatikanu,* str. 16.
[82] CVRLJE, *Vatikan u suvremenom svijetu, str. 317*
[83] CVRLJE, *Vatikan u suvremenom svijetu, str. 317*
[84] TOMAŠEVIĆ, *Tito u Vatikanu,* str 16

zadovoljila time što je Sveta Stolica priznala jugoslavenske granice i socijalistički ustav, dok je s druge strane papa Pavao VI. prihvaćenom željom za poštivanjem vjerskih prava ljudi dobio pomoć u borbi za ljudska prava. Također je Pavao VI. u Protokolu vidio jamstvo za prava katoličke zajednice u Jugoslaviji, a s druge strane režim je bio zadovoljan odlukom da se Katolička crkva ne smije miješati u politiku. Susret Tita kao vođe socijalističke države i pape kao predstavnika Svete Stolice i glavnog poglavara najveće vjerske zajednica imao je golemo značenje te je bio praćen u cijelom svijetu.[85] (op.a. Tomašević ističe kako su prije Tita, s papom samo razgovarali neki dužnosnici SSSR.a te da to nisu bili službeni posjeti, sovjetski MVP Gromiko je 1966. bio kod pape, a godinu kasnije Podgorni te smatra da premda oni nisu bili službeni, ipak su bili značajni za međunarodne odnose u hladnoratovskoj situaciji pa se stoga pita bi li se Tito usudio doći k Papi u Vatikan da prehodno u Vatikanu nisu bili sovjetski dužnosnici, jer iako se Tito udaljio od Sovjeta, gledao je na raspoloženje Moskve u odnosu na njegovo ponašanje.)

Mišljenje Beograda po pitanju susreta Tita i Pavla VI. u početku nije bilo pozitivno. Tadašnji veleposlanik pri Svetoj stolici Vjekoslav Cvrlje ističe kako je u tadašnjem Saveznom sekretarijatu bilo pokušaja zaustavljanja tog susreta te kako su čak i iz jugoslavenske ambasade u Rimu odmagali umjesto da oni najviše pomognu po tom pitanju. Također ni Vatikan nije prvotno bio zainteresiran za taj susret, ponajviše iz razloga što nisu znali u kojem će smjeru taj susret ići, ali su se zato mnogi talijanski političari i članovi Demokršćanske stranke u Italiji zalagali za otvaranje razgovora s Jugoslavijom. Cvrlje je smatrao kako je Tito bio svjestan da u njegovom krugu postoje neistomišljenici po pitanju susreta s papom te navodi kako „U razgovorima s njim prije susreta s Papom žalio se kako nažalost svi ne razumiju značenje dobrih odnosa između Jugoslavije i Svete Stolice, odnosno ne uviđaju što Sveta Stolica predstavlja u ukupnim međunardonim odnosima i koliko nam ta suradnje može koristiti za približavanje Zapadu te za održavanje izvanblokovskom položaja zemlje“[86]. Tomašević zaključuje kako je u Beogradu vladalo isto protuvatikansko razmišljanje koje je dovelo i do prekida diplomatskih odnosa 1952. te ističe kako je to tada Titu odgovaralo, ali ulaskom u šezdesete godine i približavanjem potpisivanju Protokola 1966. Tito je odlučio kako od Vatikana ne treba stvarati neprijatelja iako ga mnogi u njegovom krugu i dalje tako doživljavaju.[87] Može se zaključiti kako je ključna nit vodilja u postizanju boljih odnosa s

[85] TOMAŠEVIĆ, *Tito u Vatikanu,* str. 19
[86] TOMAŠEVIĆ, *Tito u Vatikanu,* str. 20.
[87] TOMAŠEVIĆ, *Tito u Vatikanu*, str. 20

Vatikanom bila želja za jačim povezivanjem Jugoslavije sa Zapadom iako, kako je već navedeno, se na Vatikan gledalo kao glavnog ideološkog neprijatelja.

Po pitanju samog Protokola, prije potpisivanja, pregovori su vođeni više godina unazad, u Rimu 1964. i 1966., u Beogradu 1965. i 1966. te je do konačnog potpisivanja došlo 25.lipnja 1966.g u Beogradu, a potpisali su ga Agostino Caraoli, predstavnik Vatikana te Milutin Morača, predstavnik Jugoslavenske vlade. Jugoslavenske vlasti njime jamče slobodu vjeroispovijesti, odvojenost Crkve i države te ravnopravnost vjerskih zajednica, a Katoličkoj crkvi se omogućuje nesmetano obavljanje vjerskih poslova te se priznaje nadležnost Svete Stolice nad Katoličkom crkvom po pitanju duhovnih stvari. S druge strane, Vatikan uvažava želje da svećenici ne smiju zloupotrebljavati svoje položaje u političke svrhe. Jugoslavenska strana je također tražila određen utjecaj na odabir biskupa u Katoličkoj crvi, a Sveta Stolica je pak svoj utjecaj zahtijevala u odgojno-obrazovnom sustavu te povrat oduzete imovine. Važnost Protokola za Svetu Stolicu ponajviše proizlazi iz mogućnosti na pozivanje na postojeći dokument ako dođe do kršenja određenih dogovora s Jugoslavenske strane. Tomašević ističe kako taj novi odnos na relaciji Jugoslavija-Vatikan nije najbolje primljen u komunističkim krugovima te da ga mnogi smatraju samo prividnim riješenjem pogotovo iz razloga što je u Jugoslaviji i dalje postojala represija nad članovima Komunističke partije kojima se zabranjivalo biti dio neke vjerske zajednice te se izbacivalo one koji pokazuju ikakav interes za istim.[88]

Tomašević prenosi komentar vatikanskog lista *L'Osservatore Romano* objavljen 28.ožujka 1971. povodom susreta Tita i Pavla VI. iz kojeg se mogu iščitati pozitivni stavovi Vatikana koji smatraju kako se od potpisivanja Protokola 1966. odnos između Jugoslavije i Svete Stolice dobro razvijao te da predstojeći susret to i potvrđuje. Za Tita se istaklo da se posebno posvetio problemima mira i razvoju naroda na međunarodnom planu, a Tito je uzvratio isticanjem kako se Jugoslavija protivi svim oblicima diskriminacije i dominacije u međunarodnim odnosima te da želi postići ravnopravnu suradnju između svih država i naroda. Tito je u svojem govoru također izjavio „Uspostava diplomatskih odnosa između Svete Stolice i SFRJ rječito govori o pozitivnom razvoju međusobnih odnosa, što je odraz iskrene želje da se ti odnosi dalje unapređuju na temelju uzajamnog poštovanja i prijateljskog razumijevanja.“[89], a Papa Pavao VI. zaključuje „ U znaku želje za obostranim suglasjem, pravim i poštenim mirom i iskrenim razumijevanjem i međunarodnom suradnjom, drago nam

[88] TOMAŠEVIĆ, *Tito u Vatikanu,* str.30
[89] TOMAŠEVIĆ, *Tito u Vatikanu*, str.32

je izraziti, gospodine Predsjedniče, Naše zavjete, koje rado širimo na one koji su u vašoj pratnji i na sve narode Jugoslavije, na koje sazivamo od srca zaštitu Preuzvišenoga“[90], nakon čega je došlo do izmjene darova i kraja susreta.

[90] TOMAŠEVIĆ, *Tito u Vatikanu,* str. 115

5. ANALITIČKI DIO

5.1. SUKOB JUGOSLAVIJA - SSSR

Fokus ovog analitičkog poglavlja biti će analiza članaka iz *Vjesnika* i *Borbe* povodom objave Rezolucije Informbiroa 28.lipnja 1948. koja je pokrenula sukob između Jugoslavije i Staljinovog SSSR-a. U jugoslavenskim režimskim novinama *Vjesnik* i *Borba* , pratiti će se što je objavljivano neposredno prije objave Rezolucije, kako je javnosti prezentirana sama Rezolucija, te kakve su reakcije uslijedile nakon saznanja da je Jugoslavija žestoko optužena od strane „bratskog“ SSSR-a i članica Informbiroa. Propitati će se jesu li novine širile propagandu te kakvog inteziteta i u kojem smjeru se ona kretala.

VJESNIK 1948. LIPANJ/SRPANJ

Analizom *Vjesnika* u mjesecu lipnju, krajem kojeg će doći do objave rezolucije Informbiroa, ništa nije upućivalo na postojeće probleme između Jugoslavije i SSSR-a. Naime, kako je navedeno u poglavlju o samom sukobu, odnosi Jugoslavije i SSSR-a su se od početka 1948.g. konstantno pogoršavali. U tim višemjesečnim prepirkama obje strane su izmjenjivale pisma u kojima je SSSR napadao, a Jugoslavija se branila, a sve je kulminiralo objavom rezolucije na sastanku Informbiroa u Bukureštu koji je održan 20.-22.lipnja, a na kojem nisu bili prisutni članovi KPJ. Javnost o tome, analizirajući objave članaka, uopće nije bila obaviještena. Nikakvi članci nisu objavljivani o mogućim prepiskama na relaciji Jugoslavija-SSSR ili o sastanku u Bukureštu. U *Vjesniku* se tek 30.6. prvi puta objavljuje nešto vezano uz sukob sa SSSR-om, a to je bila objava same rezolucije. Taj nedostatak članaka i opća nepokrivenost problema koji se zahuktavao na relaciji Jugoslavija-SSSR potvrđuje navode Goldsteina koji je istaknuo da je o navedenim sporovima bio obaviješten samo vrlo uzak partijski i državni vrh te da isto vrijedi i za pisma koja su si međusobno slali. Također kako se u vrhu KPJ razmišljalo kako će reagirati jugoslavenska javnost ako se išta počne objavljivati. Stoga, ako se uzme u obzir da je *Vjesnik* pod strogim režimskim nadzorom, želja vlasti je tako i provedena. Goldstein je također naveo kako se na kraju ipak odlučilo odgovoriti na rezoluciju upućenu 28.6. te istovremeno objaviti i sam tekst rezolucije i odgovor na nju.[91] To se i dogodilo te 30.6. *Vjesnik* počinje sa objavom članaka na tu temu, a prva objava, po

[91] Goldstein, *Tito*, str. 457

uputstvu partije, bila je rezolucija Informbiroa i jugoslavenski odgovor na nju. Može se samo postaviti pitanje je li uistinu nitko osim vrha KPJ nije znao za probleme na relaciji Jugoslavija-SSSR ili je vršen pritisak na režimske medije da se ništa ne objavljuje dok Partija to ne dozvoli.

Vjesnik je do tog 30.6. fokusiran na objave vezane za upisivanje Narodnih zajmova od strane jugoslavenskog stanovništva. Datuma 30.6., dva dana nakon objave rezolucije IB-a u *Vjesniku* na naslovnoj strani se objavljuje tekst naslova „Izjava centralnog komiteta KPJ povodom rezolucije Informacionog biroa komunističkih partija o stanju u KPJ". U toj izjavi se detaljno seciraju optužbe upućene od IB-a te se negiraju, ali sve u neutralnom tonu. Nema agresivnog pristupa, vrijeđanja ili prijetnji prema SSSR.u. Zanimljivo je što se u istom broju objavljuju i dva dokumenta kroz koja se javnost infomira o prošlim događajima: odgovoru CK KPJ na poziv na zasjedanje Informbiroa u Bukureštu od 20.6. te o odluci o isključenju Hebranga i Žujovića iz KPJ od 13.6. Time se potvrđuje već spomenuto neobjavljivanje ikakvih informacija o potencijalnom sukobu sa SSSR.om ili unutarstranačkim problemima te da se čekalo dozvolu Partije za objavu tih informacija. Također, u cijelosti je objavljen i tekst Rezolucije.[92]

Od početka srpnja pa sve do V. Kongresa, po pitanju objave rezolucije IB-a, u *Vjesniku* je isključivo u fokusu konstantna objava brzojava i pisama podrške Titu i Partiji od strane jugoslavenskog naroda. Neki od primjera su naslovi „Pismo osoblja jugoslavenske ambasade u Pragu CK KPJ" i „Rezolucija osoblja predstavništva i ustanova FNRJ u Budimpešti" kojima se izražava podrška Titu i Partiji te odbijaju tvrdnje iznesene od strane Informbiroa. U pismima se posebno ističe vjera u rukovodstvo KPJ i socijalizam. Zanimljivo je što se u pismima ne napada SSSR ili Staljna već se ističe kako će Jugoslavija uvijek biti „najvjerniji saveznik i nepokolebljivi borac moćnog socijalističkog fronta na čelu s velikim Sovjetskim Savezom" te da će se „i dalje njegovati ljubav prema bratskim sovjetskim narodima, slavnoj Partiji boljševika, nepobjedivoj Sovjetskoj zemlji i velikom Staljinu". Iako će posljedice rezolucije za Jugoslaviji biti pogubne, iz analize članaka je očito kako se povjerenje u SSSR i Staljina nije izgubilo te se i dalje vjeruje u daljnju suradnju, unatoč teškim optužbama iznešenim na račun Jugoslavije.[93]

Nadalje, 5.srpnja objavljuju se pisma radnih kolektiva upućena CK KPJ naslova „Partijci i vanpartijci u čitavoj zemlji stoje nepokolebljivo uz CK KPJ" Ponovno se pruža podrška Titu i Partiji, a za optužbe se iznosi da su netočne, neosnovane i uvredljive za partiju

[92] Vjesnik, 30.6.1948.
[93] Vjesnik, 3.7.1948.

te da su ogorčeni i da ju odbijaju. Ide se u smjeru da će se radom pokazati neosnovanost optužbi, ne odbacuje se Staljin i SSSR, već se rezolucija doživljava kao dodatni poticaj za dokazivanje. Od ostalih zbivanja *Vjesnik* puno prostora posvećuje objavama o upisivanju zajmova diljem zemlje, što kroz analizu članaka ostavlja dojam da je pitanje rezolucije IB-a slabije popraćeno.[94]

Objavama pisama podrške naslova „Vojnici, podoficiri i oficiri VI. proleterske divizije izrazili su nepokolebljivu odanost KPJ i njezinom Cenentralom komitetu“, te brzojava iz amabasada FNRJ u Moskvi,Buenos Airesu i Švicarskoj te JAZU-a , daje se podrška Titu i rukovodstvu KPJ. Također se prenosi brzojav Jugoslavenskih studenata u Moskvi te pismo studenata zagrebačkog Filozofskom fakulteta naslova „Pismo studenata zagrebačkog Filozofskog fakulteta maršalu Titu i generalisimusu Staljinu“ u kojem se Staljinu obraća sa „Dragi naš Josife Visarionoviču“ i „Naš ljubljeni Staljine!“ te se od njega očekuje da će ispraviti nepravdu nanesenu Rezolucijom, podržava se vodstvo KPJ i Tito te očekuje daljnja suradnja s Sovjetskim savezom. Kao što je već navedeno, izražava se ogorčenost optužbama te se ponovno ističe bliskost sa SSSR nazivajući ga „bratski Sovjetski savez“ pod vodstvom „velikog Staljina“.[95] te da se vjera u SSSR neće pokolebati objavom Rezolucije.

Nadalje, kroz brzojave vojnici i rukovodioci proleterskih jedinica te radni narod Jugoslavije izražava bezgraničnu odanost CK KPJ i maršalu Titu. Opet se direktno u pismima obraćaju Staljinu poput: „Dragi druže Staljine....vjerujemo da veliki Staljin , kojega toliko volimo, neće dozvoliti da se tako nešto događa među bratskim partijama i među bratskim narodima naših zemalja. U svakoj našoj biblioteci danas se nalaze djela rukovodilaca Sovjetskog Saveza, u svakoj prostoji pored slika Tita istaknuta je slika Staljina, kasarne odzvanjaju pjesmom o Sovjetskom Savezu i Velikom Staljinu jer iz neizmjerno volimo, jer nas je naša Partija naučila da su oni naši najveći prijatelji“[96]

Svim objavljenim pismima i brzojavima zajedničko je isticanje privrženosti CK KPJ na čelu s Titom i osuđivanje rezolucije IB.a. Također tvrdnje kako su optužbe izmišljenje te da će uložiti sve sile da se produbе prijateljske i bratske odnose sa Sovjetskim Savezom i zemljama narodne demokracije. Istaknuta su i pisma nastavnika Zagrebačkog sveučilišta koji također izražavaju svoju odanost maršalu Titu i CK KPJ te ističu „kad se sada nama kaže, da ne volimo Sovjetski Savez, onda na to ne možemo ostati mirni. Naše povjerenje u SKP(b) i

[94] Vjesnik, 5.7.1948.
[95] Vjesnik, 7.7.1948.
[96] Vjesnik, 8.7.1948.

druga Staljina nije se ni na časak pokolebalo i uvjereni smo da će istina izaći na vidjelo".[97]

Istaknute su i riječi podrške jugoslavenskih studenata u Sovjetskom Savezu koji ističu "naša je tvrda komunistička vjera, da ćemo s našim daljnjim nesebičnim naporima u izgradnji socijalizma, pod rukovodstvom našeg CK na čelu s drugom Titom, u praksi dokazati neopravdanost svih optužbi i kleveta. Izjavljujemo da ćemo i odsada kao što to i dosad uvijek činimo, u danima najtežih borbi protiv našeg zajedničkog neprijatelja, voliti i cijeniti Sovjetski Savez. Duboko smo iznenađeni i ogorčeni nepravednom i netočnom ocjenom IB.a o radu naše slavne Komunističke partije i našeg CK."[98]

Kao što je prethodno navedeno, u iduća dva tjedna, do početka V. Kongresa isključivo se prenose tekstovi podrške od strane radnih kolektiva[99], gradova,sela, omladine[100] te Antifašističkog fronta žena[101] kojima svi identično odbacuju optužbe IB-a te ističu kako će još jače raditi na izgradnji socijalizma. Za samu rezoluciju se opetovano ponavlja kako neće razbiti povjerenje u Tita i CK KPJ te da su optužbe nepravedne.

Početak rada V.kongresa 21.7. promijeniti će sadržaj članaka koje *Vjesnik* objavljuje. Do kraja mjeseca, odnosno kraja rada V.kongresa koji završava 28.7. u *Vjesniku* će se isključivo prenositi govori, izjave i rasprave s kongresa. Tako se u potpunosti prenosi referat/politički izvještaj Tita na pet stranica u kojem se dotiče političkog stanja Jugoslavije od 1934.. do 1941. te perioda oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije i KPJ te rada KPJ u izgradnji FNRJ. Tito po pitanju Rezolucije IB-a ističe kako su to neistinite optužbe s klevetničkom kampanjom protiv KPJ i Jugoslavije te da je Partija stavljena u veliku kušnju. Ipak, i Tito smatra da će Jugoslavija dokazati SSSR- netočnost optužbi te pokazati da nije skrenula s puta te da je i dalje „nepokolebljivo vjerna nauci Marksa-Engelsa-Lenjina-Staljina".[102]

Kao što je navedeno, u danima zasjedanja kongresa prenose se izvještaji Alekandra Rankovića o radu KPJ te kao i Tito ponavlja da će dokazati da su optužbe neistinite,a zatim i Đilasa o agitaciono-propagandnom radu KP Jugoslavije.[103]

U *Vjesniku* se sve do 29.srpnja nastavlja s objavama o tijeku rada 5. Kongresa KPJ prenošenjem diskusija i govora raznih sudionika kongresa o pitanju političkog i organizacijskog rada i budućnosti KPJ. Po pitanju objave rezolucije IB-a svi ističu isto,

[97] Vjesnik, 9.7.1948.
[98] Vjesnik, 10.7.1948.
[99] Vjesnik, 12.7.1948.
[100] Vjesnik, 18.7.1948.
[101] Vjesnik, 19.7.1948.
[102] Vjesnik, 22.7.1948.
[103] Vjesnik, 23.7.1948.

ogorčenje optužbama rezolucije i želju za dokazivanjem ispravnog puta Partije u izgradnji socijalizma te vjeru u daljnju suradnju sa Sovjetskim Savezom uz davanje pune podrške CK KPJ.[104] Između rasprava i diskusija povremeno se prenese pojedini brzojav identičnog sadržaja kao i prijašnji, o sversrdnoj podršci naroda prema KPJ.[105]

Može se istaknuti članak objavljen 26.7. naslova„Činjenice u vezi s objavljivanjem Radio Moskve da se neki građani FNRJ izjašnjavaju za rezoluciju Informbiroa“ U članku je navedeno kako su te informacije netočne te da je od 447 jugoslavenskih studenata u Moskvi, 446 osudilo rezoluciju dok jedan još nema mišljenje, a da oni koji čija su imena i potpisane izjave o potpori Rezolucije objavljene, nisu članovi KPJ te da po povratku u zemlju imaju mogućnost da se lako uvjere u netočnost optužbi protiv Partije. Ovo je jedini članak u kojem se objavljuje i negira sovjetska propaganda u *Vjesniku*. Kao što je već navedeno, objave kojima bi se optuživalo Sovjete za širenje propagande ili bilo kakvih negativnih osvrta, osim negiranja optužbi, nije bilo te navedeni članak ostaje jedini u kojem se prenose vijesti iz SSSR.a.[106]

Posljednjeg dana Kongresa u *Vjesniku* je objavljen članak o usvajanju Programa i Statuta KPJ te je također usvojena „Rezolucija o odnosu KPJ prema Informbirou“. U toj rezoluciji, posljednji se put CK KPJ dotiče pitanja odnosa prema SSSR.u nakon objave Rezolucije IB.a. U spomenutoj rezoluciji se u 5 točaka sažima sve izrečeno i objavljeno tijekom trajanja Kongresa. Negiraju se sve optužbe upućene prema Jugoslaviji poput: tvrdnji da u Jugoslavji jača kapitalizam, da se podređuje imperijalističkim državama, da se vodi antisovjetska politika te podcjenjuje uloga Crvene armija u ratu. Zaključno je ponovljena želja da se dokaže netočnost navedenih optužbi te ujedno i riješe razmimoilaženja između CK KPJ i CK SKP(b).[107]

ZAKLJUČAK VJESNIK

Iz analize članaka *Vjesnika* kroz navedeni period primarno se ističe potpuni nedostatak ikakvih informacija koje bi nagovijestile sukob sa SSSR-om i Informbiroom. Za to je, kao što je već spomenuto, zaslužan pritisak i želja Partije o neobjavljivanju informacija iz straha o reakciji naroda na postojeće probleme sa SSSR-om. Nadalje tek dva dana od objave

[104] Vjesnik, 24.7.1948.
[105] Vjesnil, 25.7.1948.
[106] Vjesnik, 26.7.1948.
[107] Vjesnik, 29.7.1948.

Rezolucije IB-a kreće se sa objavom članaka u *Vjesniku.* Osim Izjave CK KPJ o rezoluciji IB-a te objave cijele rezolucije, u *Vjesniku* se ne objavljuju članci same redakcije ili političara sve do početka V.Kongresa. Objavljivana je podrška isključivo od strane jugoslavenskog naroda i to poprilično identičnog sadržaja. U svakom pismu i brzojavu ističe se podrška Titu i Partiji, osuda i negiranje optužbi iz Rezolucije IB-a te želja za dokazivanjem SSSR-u i Staljinu kako Jugoslavija nije zastranila u izgradnji socijalizma. Primjetno je, bar iz analize članaka, kako se i dalje vjeruje u Staljina i SSSR, uz ogorčenost zbog Rezolucije IB-a, ali i želja za dokazivanjem nepravde. U člancima nema nikakvih uvreda i negativnosti, kao ni dubljih analiza same rezolucije. Također, nema objava od strane same redakcije *Vjesnika* ni ikakvih tekstova kojima bi se analizirali trenutni odnosi sa SSSR-om ili zbog čega je uopće došlo do objave Rezolucije IB-a. Nadalje, od početka V.kongresa pa do kraja isključivo se prenose izjave, govori, referati te diskusije Tita i vodećih ljudi Partije, svi s jednakom retorikom, o ogorčenosti donešenom rezolucijom, obacivanju svih optužbi te želji za dokazivanjem o ispravnosti jugoslavenskog puta u socijalizam. Od svega što je objavljeno u člancima od tog datuma, najmanje se dotiče direktnog problema odnosno uzorka i posljedica Rezolucije IB-a. Kroz analizu tih članaka stječe se dojam da se javnosti donošenje rezolucije Informbiroa htjelo prezentirati samo kao manji, trenutni i brzo riješivi problem. Nikako se kroz analizu članaka nije moglo pretpostaviti da se Jugoslaviji sprema potpuna ekonomska izolacija i jedan od najtežih perioda Titova režima. Posebno, kao što se vidi kroz članke, davanje podrške i veličanje Staljina, unatoč objavi rezolucije, kada se uzme u obzir da će kasnije doći do progona tkz. „IB-ovaca“ od kojih će mnogi završiti na Golom otoku.

BORBA 1948. LIPANJ/SRPANJ

Analiza članaka *Borbe* pokazala je popriličnu sličnost, a u određenim člancima se sasvim podudarala s objavama u *Vjesniku.* Jednako se objavljuje Izjava CK KPJ te rezolucija IB-a, također su u fokusu upisi u Narodni zajam te članci kojima se ističe isključenje Hebranga i Žujovića iz Partije. Također se jednakog sadržaja objavljuju telegrami i pisma raznih radnih kolektiva u kojima se osuđuju optužbe protiv KPJ i daje podrška Titu i CK KPJ. Ono što je različito objavama u *Vjesniku* su energičniji i izraženiji naslovi članaka. U *Vjesniku* se uglavnom formalno izražava podrška Partiji sa raznih strana, dok su *Borbi* naslovi mnogo žešći. Neki od primjera su : „Poslije nepravednih optužbi i kleveta protiv KPJ“[108], „Duboko nas je uvrijedila neosnovana optužba IB.a“[109], „Jednodušna osuda optužbi protiv KPJ“[110], „Radni ljudi naše zemlje nepokolebljivo stoje uz CK i druga Tita“[111], „Nikakve smutnje sa strane neće pokolebati našu vjeru u CK i druga Tita“[112], „Njihove klevete odbile su se od nas kao što se kamen odbija od čelika“[113]„Kao zenicu oka čuvat ćemo jedinstvo redova naše Partije“[114]. Razlog tome može biti što je *Vjesnik* hrvatski medij te nije imao potrebu još jačeg isticanja nezadovoljstva, dok je s druge strane *Borba* izvorno režimsko glasilo te je logično da se htjelo dodatno naglasiti mišljenje i reakcije naroda. Nadalje, to je primjetno i u količini članaka čiji je autor sama redakcija *Borbe*. Naime kao što je prethodno navedeno, autorskih članaka redakcije u *Vjesniku* uopće nema. U *Borbi* se tako mogu istaknuti primjeri poput naslova „Odgovornost komunista; Odgovor drugu Gustavu Barešu i „Rude Pravu“ u kojem novinar *Borbe* osuđuje i brani KPJ od članka objavljenog u praškom listu „Rude pravo“ od strane Gustava Bareša koji je podržao Rezoluciju te kritizirao KPJ.[115] Također i odgovor redakcije Borbe na optužbe iz govora člana Bugarskog Politbiroa Červenkova za kojeg se međuostalim ističe da je iznio neistinite optužbe iz Rezolucije IB.a te dodao vlastite optužbe na račun rukovodstva KPJ.[116] Također „Izgradnja socijalizma ili jačanje kapitalističkih elemenata u selu i u gradu“ povodom objave u rezoluciji IB.a u kojoj je Partija optužena da raskida s marksističkom teorijom klasa i klasne borbe te kako u njoj rastu kapitalistički

[108] Vjesnik, 3.7.1948.
[109] Vjesnik, 3.7.1948.
[110] Vjesnik, 4.7.1948.
[111] Vjesnik, 4.7.1948.
[112] Vjesnik 4.7.1948.
[113] Vjesnik, 6.7.1948.
[114] Vjesnik, 6.7.1948.
[115] Vjesnik, 4.7.1948.
[116] Vjesnik, 5.7.1948.

elementi.[117]

U *Borbi* su također, suprotno *Vjesniku,* objavljene rezolucije od strane CK KP Makedonije, CK KP Slovenije[118] te Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosni i Hercogovinu u kojima se ističe neopravdanost i nepravednost napada IB.a na KPJ koji se smatra da je zasnovan na krivim i netočnim informacijama te na napoznavanju pravog stanja u Jugoslaviji te se pruža puna podrška stavu CK KPJ.[119]

Od 21.7. kada je započet V.kongres KPJ, sadržaj, intenzitet i naracija kroz članke objavljene u *Borbi* je potpuna jedanaka člancima u *Vjesniku.* Fokus je potpuno usmjeren na prenošenje raznih govora, diskusija i rasprava sudionika kongresa. Te izjave i diskusije podudaraju se onima u *Vjesniku* te ne postoji primjetna razlika kao što je bio slučaj u analizi članaka o sukobu Jugoslavije i Vatikana 1952.g.

ZAKLJUČAK BORBA

Analiza članaka iz *Borbe* pokazala je veliku sličnost sa člancima iz *Vjesnika* po pitanju sadržaja, izvora, intenziteta te načina na koji je javnosti prezentirana Rezolucija IB-a. Kao što je navedeno, jedine razlike su u agresivnijem i žešćem isticanju naslova članaka te objavi autorskih članaka redakcije *Borbe* što izostaje u analizi članaka *Vjesnika.* Također se ne ulazi u propitkivanje uzroka i posljedica Rezolucije te se isključivo plasira objava pisama i telegrama kojima se pruža podrška CK KPJ i Titu. I u *Borbi* je prisutna i izražena jednaka želja jugoslavenskog naroda u dokazivanje nepravde nanesene optužbama rezolucije te se ne izražava veća zabrinutost po pitanju budućnosti Jugoslavije. Početak V. kongresa u potpunosti je zasjenio sve druge vijesti te bio fokus *Borbe* sve do njegovog završetka. Ipak, iz tog kongresa, analizom izjava i detaljnih diskusija, također se ne stječe dojam da će donošenje rezolucije predstavljati neku ozbiljnu opasnost za Jugoslaviju. Osim odbacivanja i pobijanja točaka rezolucija, u govorima i izjavama Tita i drugih sudionika kongresa, ne pronalaze se konkretni odgovori i planovi za riješavanje problema, odnosno stječe se dojam da još ni ne postoji svijest o sukobu sa SSSR-om ili se ona još ne želi prezentirati javnosti.

[117] Vjesnik, 11.7.1948.
[118] Vjesnik 19.7.1948.
[119] Vjesnik, 12.7.1948.

5.2. POMIRBA JUGOSLAVIJA – SSSR

VJESNIK 1955.

Vjesnik 15.5.1955. započinje seriju objava članaka o posjetu Sovjetske delegacije na čelu s Hruščovom Jugoslaviji naslovom „U Beogradu će se sastati najviši predstavnici SSSR.a i Jugoslavije“[120]. Ističe se kako Sovjetsku delegaciju predvodi N.Hruščov, a predsjednik Tito na čelu jugoslavenske delegacije. Kao povod susretu navodi se obostrana želji da se poboljšaju odnosi između dviju zemalja i da doprinesu učvršćenju mira, te se stoga Vlada SSSR.a i Vlada FNRJ sporazumjela da održi sastanak na najvišem nivou. Potom su nabrojani svi članovi delegacija te je zaključeno da će se susret održati u Beogradu krajem svibnja 1955.g.

Vjesnik na vrlo pozitivan način najavljuje taj susret ističući kako predstavlja značajan međunarodni događaj te stvarnu i vidnu afirmaciju uspjeha politike miroljubive koegzitencije, jedinog puta koji vodi daljnjem smirivanju u svijetu i razvoju ravnopravne suradnje među narodima. Ističe se kako je proces normalizacije započeo sredinom 1953. (op.a. što se podudara sa vremenom nakon Staljinove smrti) te da je postignuto sljedeće : otklanjanje zategnutosti na granicama, obnova ekonomskih veza, obustava antijugoslavenske propagande te početak suradnje na kulturnom području

Također se susret karakterizira kao „Rezultat naše politike mira“[121], te da je vlada FNRJ dosljedna svojoj politici međunarodne nezavisnosti, ravnopravnosti i nemiješanja u unutrašnje poslove drugih zemalja. Po pitanju odjeka u svijetu, za početak su objavljene vijesti iz moskovskih listova koji su objavili na prvoj strani potpuni tekst saopćenja o sastanku delegacija SSSR-a i Jugoslavije.

Povodom 10-godišnjice oslobođenja Istre, u *Vjesniku* se prenosi govor Tita iz Pule kojim se prvi put osvrće na budući sastanak sa Sovjetskom delegacijom. Naslova „Tito: želimo razgovarati sa Sovjetskim savezom na ravnopravnoj osnovi“[122] Tito je međuostalim istaknuo: „želimo ostati potpuno nezavisni u svim svojim postupcima; došlo je vrijeme da se razgovara, a ne zvecka oružjem; Ne skrećemo s našeg nezavisnog puta; Mi želimo dobre odnose sa zapadom, ali i da poboljšamo naše odnose i sa SSSR i drugim istočnim zemljama; Nismo spremni dopustiti da se bilo tko miješa u naše unutrašnje probleme-ni s istoka ni

[120] Vjesnik, 15.5.1955.
[121] Vjesnik, 15.5.1955.
[122] Vjesnik, 16.5.1955.

zapada; Pozdravljamo odluku sovjetskih rukovodilaca“.[123]

Reakcije iz inozemstva vrlo su popraćene objavama u *Vjesniku*. Naslovima poput:“Veliki odjek saopćenja u razgovorima SSSR- Jugoslavija“, „Izraz postojanosti jugoslavenske politike“, „Svjetska javnost pridaje veliko značenje posjetu delegacije SSSR-a u Beogradu“[124], Vjesnik prenosi reakcija tiskovina iz Beča, Pariza i Londona u kojima se navedeni susret pozdravlja te se pozitivno ocijenjuje jugoslavenska politika zbog kojeg će i doći do tog sureta. Također „Govor predsjenika Tita snažno odjeknuo u svijetu“[125]ističe se kako svjetski listovi i agencije posvećuju veliku pažnju smjernicama vanjske politike FNRJ te citiraju govor tita iz Pule. *Vjesnik* uglavnom kopira citate agencija i listova po pitanju Titova govora kojem se daje veliko značenje.

Vjesnik prenosi i mišljenja moskovskog lista Pravda koji piše da će konsolidiranje prijateljstva između dvije zemlje biti od velikog značenja za popuštanje međunarodne zategnutosti. Moskovski list zaključuje : „Postoje svi razlozi za nadu, da će se sada, kada u obje strane pokazale dobru volji u želju da se poboljšaju naši odnosi na bazi ravnopravnosti i obostrane koristi, normaliziranje sovjetsko-jugoslavenskih odnosa razvijati pravcem, koji odgovara interesima obiju zemalja i interesima mira.“[126] Također i izjavu Hruščova za moskovske novine u kojoj ističe čvrsto uvjerenje da je potrebno pridržavati se principa ravnopravnosti i nemiješanja te da sovjetski savez u potpunosti može zasnovati čvrste i prijateljske odnose s Jugoslavijom. Dotiče se i trgovinskih i drugih ekonomskih odnosa te da je suradnja važna ne samo za sovjetske i jugoslavenske nego i za mir u čitavom svijetu.[127] Može se primijetiti kako je povodom dolaska Sovjetske delegacije u Beograd, *Vjesnik* prenosio i članke sovjetskih novina, dok s druge strane to nije bio slučaj kada je donešena rezolucija IB-a. Naime, tada nije bilo apsolutno nikakvih vijesti iz sovjetskih tiskovina, a kamoli vezanih uz potencijalni sukob s Jugoslavijom.

Do dolaska sovjetske delegacije u Beograd 26.5. u *Vjesniku* se objavljuju članci redakcije kojima se ističe želja za pozitivnim rezultatima i dobrom budućom suradnjom sa SSSR-om te želja za nacionalnim napretkom i vanjskom sigurnošću.

Analizom članaka, primjetan je potpuni izostanak članaka upućenih od strane jugoslavenskih građana. Za razliku od objava u vrijeme donošenja rezolucije IB-a 1948.g., nema pisama, reakcija ili telegrama podrške povodom objave o dolaska Sovjetske delegacije u

[123] Vjesnik 16.5.1955.
[124] Vjesnik, 16.5.1955.
[125] Vjesnik, 17.5.1955.
[126] Vjesnik, 19.5.1955.
[127] Vjesnik, 20.5.1955.

Jugoslaviju. Također, osim izjava Tita, ne prenose se izjave i mišljenja drugih rukovodilaca Partije, što je ponovno suprotno praksi tijekom donošenja rezolucije IB-a kada se u *Vjesiku* objavilo svako iznošenje podrške Partiji i osude rezolucije.

Vjesnik 27.5. objavljuje naslov „Sovjetska delegacija stigla je u Beograd“[128]. Ističe se kako je Tito sa svojim suradnicima dočekao sovjetske goste te se prenosi program boravka delegacije. Može se istaknuti izjava Hruščova na aerodromu za jugoslavensku javnost koji je kao krivce za narušene odnose između Jugoslavije i SSSR-a označio Beriju i Abakumova te ih nazvao narodnim neprijateljima, dok Staljina uopće ne spominje[129]

U istom broju *Vjesnik* ponovno prenosi tekstove iz moskovskih listova te se ističe kako je susret izmedu jugoslavenskih i sovjetskih predstavnika na najvišem nivou u interesu mira i suradnje. Takoder se podvlači da obje zemlje u svojoj vanjskoj politici zastupaju principe ravnopravnosti, nezavisnosti i nemiješanja u unutrašnje poslove drugih zemalja te da se u Moskvi očekuje pozitivan rezultata razgovora u Beogradu. Objavljene i kratke biografije članova delegacije SSSR-a Hruščova, Mikojana, Bulganjina, Gromikoa.

Naslovom članka „Temelji suradnje- povodom jugoslavensko-sovjetskih razgovora“ *Vjesnik* ističe da su privukli izvanredno veliku pažnju svjetske javnosti,što se vidi iz pisanja stranih listova, agencija, radio stanica te oko 200 stranih i domaćih novinara fotoreportera i snimatelja koji se nalaze u Beogradu i prate tijek razgovora. U *Vjesniku*, kao što je navedeno, isključivo se objavljuju članci čiji je autor sama redakcija. U više navrata se ističe kako jugoslavenska javnost pozitivno ocjenjuje spremnost sovjetskog saveza da svoje odnose razvija „na principima ravnopravnosti, nemiješanja i poštivanja suvereniteta i nacionalne nezavisnosti, nenapadanja i nedozvoljenog posizanja jednih država a teritorijalni integritet drugih“-kako je Hruščov izjavio, ali nema direktnih objava mišljenja i reakcija te iste javnosti. Također da ne želi da se u bilo kojem vidu veže za ovaj ili onaj blok te da koliko god je moguće pridonese popuštanju zategnutosti među njima te općem razumijevanju i očuvanju mira i demokratske međunarodne suradnje.[130]

Do objave o potpisu Beogradske deklaracija, *Vjesnik* uglavnom prenosi vijesti s puta delegacije. Tako se ističe kako su razgovori vođeni i na Brijunima[131] te da je sovjetska delegacija tijekom boravka u Zagrebu posjetila tvornicu Rade Končar te da je za vrijeme

[128] Vjesnik, 27.5.1955.
[129] Vjesnik, 27.5.1955.
[130] Vjesnik, 29.5.1955.
[131] Vjesnik, 30.6.1955.

posjeta narod klicao međunarodnoj suradnji.[132]

Vrhunac susreta između SSSR-a i Jugoslavije dogodio se 2.6.1955. kada je potpisana Beogradska deklaracija. *Vjesnik* 3.6. objavljuje naslov. „Objavljena je deklaracija o razgovorima između Sovjetskog saveza i FNRJ“ čime se ističu završeni razgovori u Beogradu te deklaracija koju su potpisali predsjednik FNRJ Tito i predsjednik vlade SSSR-a Bulganjin. *Vjesnik* navodi kako se deklaracijom ističe da obje vlade polaze od slijedećih principa : nedjeljivosti mira, poštovanja suverenosti, nezavisnosti, integriteta i ravnopravnosti, priznavanja i razvijanja miroljubive koegzistencije među narodima bez obzira na ideološke razlike, pridržavanja načela uzajamnog poštovanja i nemiješanja u unutarnje stvari, unaprjeđenja međusobne i međunarodne ekonomske suradnje.
Zaključno, *Vjesnik* navodi kako su se vlade FNRJ i SSSR-a , na temelju navedenih principa usuglasile oko 8 točaka koje donosi u cjelosti, a neke od njih su: 1. poduzimanje svih potrebnih mjera za uvođenje normalnog ugovornog stanja u cilju proširenja suradnje izmedu dvije zemlje na svim područjima. 2. potreba jačanja ekonomskih veza i širenja ekonomske suradnje 3. unaprjeđenje kulturnih veza 4. itd.[133]

Odlazak delegacije SSSR-a u *Vjesniku* je popraćen objavama o odjeku tog susreta u svijetu. Ističe se članak „Snažan odjek beogradskih razgovora u svjetskoj javnosti“[134] i „Svijet pozdravlja beogradsku deklaraciju kao značajni prilog miru“[135] u kojem *Vjesnik* navodi kako je svjetska štampa dala veliki publicitet završetku razgovora i zajedničkoj jugoslavensko-sovjetskoj deklaraciji te se referira na vijesti iz New Yorka, Austrije, Grčke, Indije, Zapadne Njemačke i Pariza te svi pozdravljaju rezultate razgovora, a susretu daju veliko značenje po pitanju međunarodne politike.

Zaključno, redakcija *Vjesnika* prenosi vijesti Radio Sofije kako je Hruščov izjavio da su se beogradski razgovori odvijali u duhu prijateljstva i uzajamnog razumijevanja te da su uspješno završeni potpisivanjem deklaracije od strane vlada SSSR-a i Jugoslavije.[136]

ZAKLJUČAK VJESNIK

Iz analize članaka *Vjesnika* o dolasku Sovjetske delegacije u Jugoslaviju te potpisu Beogradske deklaracije može se zaključiti kako je primarni fokus bio prenijeti vijesti o odjeku

[132] Vjesnik, 2.6.1955.
[133] Vjesnik, 3.6.1955.
[134] Vjesnik, 4.6.1955.
[135] Vjesnik, 5.6.1955.
[136] Vjesnik, 5.6.1955.

ovog susreta u svijetu te njegovog značaja na međunarodnoj razini. To je vidljivo iz velikog broja članaka u kojima se ističe važnost ovog susreta za međunarodnu politiku te kako se često ističe, opći mir u svijetu. Također velik broj članaka prenesen je iz stranih tiskovina koje su izvještavala o susretu, a najčešće iz Moskve, što se često naglašavalo u *Vjesniku.* Analizom je također primjećen potpuni izostanak članaka kojima bi se izražavalo mišljenje, davala podrška ili bilo kakva reakcija od strane samih čitatelja *Vjesnika* odnosno jugoslavenske javnosti. Na tom primjeru se javlja poveznica sa objavama članaka *Vjesnika* i *Borbe* tijekom Titova posjeta Vatikanu 1971.g. kada se također reakcijama javnosti na taj susret nije dalo prostora u novinama. S druge strane, u vrijeme donošenja rezolucije IB-a 1948.g. i prekida odnosa s Vatikanom 1952.g., uglavnom su prevladavali članci o pristiglim pismima i brzojavima podrške te raznim reakcijama od strane radnih kolektiva, članova Partije, vojske, prosvjetara, studenata itd.

Nadalje, članci objavljeni od strane redakcije *Vjesnika*, prije dolaska Sovjetske delegacije uglavnom ističu važnost susreta za popravak odnosa i buduću suradnju između Jugoslavija i SSSR-a pritom ne ulazeći u razloge zbog kojih je uopće došlo do narušavanja odnosa. Uopće se ne spominje Staljin, niti rezolucija IB-a te se ne navode nikakve negativnosti vezane uz odnose sa SSSR-om. Što se tiče izjava vodećih ljudi Partije, one su također svedene na minimum. Isključivo su prenošeni govori Tita, a sa sovjetske strane Hruščova. Tijekom boravka delegacije u Jugoslaviji pa sve do potpisivanja deklaracije i povratka u Moskvu, *Vjesnik* vrlo formalno prati tijek posjeta objavljujući članke o protokolarnim zbivanjima te reakcije inozemnih tiskovina. Nakon potpisa Beogradske deklaracije, njen sadržaj se također objavljuje, ali ne ulazi se u analize niti se objavljuju ikakve reakcije, osim već spomenutih međunarodnih. U usporedbi s Titovim posjetom Vatikanu 1971.g. , posjet sovjetske delegacije Jugoslaviji je mnogo jače popraćen od strane novina, ali zajedničko im je što se mišljenje „običnog“ čovjeka izostavljalo.

ZAKLJUČAK BORBA 1955.g.

Analizom članaka *Borbe* prvenstveno se može zaključiti kako je tijek, sadržaj, izvori te intenzitet članaka u potpunosti jednak člancima iz *Vjesnika.* Od dosadašnjih analiza *Vjesnika* i *Borbe* vezanih uz prekid odnosa i pomirbe s Vatikanom te sukoba nakon donošenja rezolucije IB-a, ovo je jedini slučaj gdje se izvještavanje o dolasku sovjetske delegacije te potpisu Beogradske deklaracije potpuno podudara. Nema posebnog isticanja u naslovima, kao

što je bio slučaj kod analize članaka kod donošenja rezolucije 1948.g. Također nema jačeg inteziteta u člancima čije je autor redakcija *Borbe*. Nadalje, izostaju pisma i reakcije javnosti te mišljenja vrha Partije, izuzev Tita. S obzirom na prijašnje analize članaka *Borbe* u usporedbi s *Vjesnikom,* pretpostavka da će se u *Borbi* kao izvornom režimskom glasilu mnogo jače naglašavati važnost dolaska sovjetske delegacije i potpisa Beogradske deklaracije te uspjeh jugoslavenske međunarodne politike, nije se pokazala točnom.

5.2. **Sukob Jugoslavija – Vatikan**

Analizom članaka iz *Vjesnika* i *Borbe* u periodu od prosinca 1952. do siječnja 1953. interpretirati će se stajalište i reakcije navedenih novina po pitanju ustoličenja Alojzija Stepinca na mjesto kardinala te prekida diplomatskih odnosa Jugoslavije i Vatikana. To imenovanje dalo je jugoslavenskoj vladi direktan povod za prekid,već uvelike narušenih, diplomatskih odnosa sa Svetom stolicom. Objavom navedenog ustoličenja od strane Vatikana, u režimskim novinama *Vjesnik* i *Borba* odmah se kreće sa jakom propagandom protiv Stepinca i samog Vatikana. Kroz period od 2 mjeseca (prosinac 1952.- siječanj 1953.), u *Vjesniku* i *Borbi* je objavljeno 60-tak članaka i 10-tak karikatura direktno posvećenih propagiranju negativnih, agresivnih i napadačkih stavova i mišljenja jugoslavenske javnosti, političara te samih novinara *Vjesnika* i *Borbe.*

VJESNIK Prosinac 1952.g.

Kao što je navedeno, Vatikan je 29.10.1952. objavio popis novih kardinala na kojem se našlo i ime Alojzija Stepinca. *Vjesnik* već 4.prosinca 1952. kreće sa serijom objava članaka usmjerenih protiv Stepinca i Vatikana. Prvi članak vezan uz Stepinca i Vatikan objavljen 4.prosinca 1952. je naslovljen „Protesti naše javnosti zbog imenovanja Stepinca kardinalom“. Ističe se kako se podigao val nezadovoljstva i protesta te da te je redakcija *Vjesnika* primila velik broj pisama. U članku je istaknuta izjava prof.dr.Marka Kostrenčića, tajnika JAZU koji se vrlo negativno osvrće prema ustoličenju te istovremeno optužuje papu Pia XII. da tim imenovanjem vrijeđa Jugoslaviju i jugoslavenske narode. Posebno se ističe kako će Stepinac sada kao kardinal služiti papi Piu XII koji je podržavao Mussolinija i fašističke zločine nad narodima Jugoslavije. Uz članak je objavljena i karikatura Stepinca kako u ruci drži revolver uz naslov „Kardinalske kvalifikacije“ kojom se dodatno želi Stepinca staviti u ustaški koncept, odnosno krvnika koji je u vrijeme NDH surađivao s okupatorima.[137]

[137] Vjesnik, 4.prosinac 192.

slika 1. Kardinalske kvalifikacije

Izvor: Vjesnik, 4.prosinac 1952.

U sljedećih pet dana, do 9.prosinca, u *Vjesniku* prevladaju objave u kojima se isključivo prenose pisma upućena redakciji od strane jugoslavenske javnosti. Takva praksa će prevladavati kroz cijeli mjesec prosinac, dok u siječnju dolazi do zaokreta u kojem se više ističu članci čiji je autor sama redakcija *Vjesnika*.

Tih pet dana ispunjena su naslovima članaka poput „Mržnja, razdor i neprijateljstvo – politika Vatikana“[138] u kojem se Vatikan optužuje za suradnju s Pavelićem i NDH, a Stepinca kao čovjeka nagrađenog grimiznim šeširom za suradnju s istim. Često se Stepinca žestoko optužuje za nedjelovanje i suradnju s ustašama po pitanju zločina u Jasenovcu i Staroj Gradiški. Naslovom poput „Jedinstvo Vatikana i fašizma“[139] ističe kako se radi o protujugoslavenskom aktu Vatikana na čelu s papom Piom XII. koji ruku pod ruku s fašizmom djeluje protiv Jugoslavije. Dodana je i karikatura Pia XII na kojoj pozdravlja ustaškim pozdravom.

[138] Vjesnik, 5.prosinac 1952.
[139] Vjesnik, 5.prosinac 1952.

Slika 2 . Pio XII.

Izvor: Vjesnik, 5.prosinac 1952.

Člankom naslova „Neprijateljski akt Vatikana protiv socijalističke Jugoslavije“[140]prenesene su i izjave nekoliko profesora i jugoslavenskih društava, a svima je zajedničko negativan stav i protesti prema toj odluci Vatikana. Objavljena je i karikatura naslova „ Nakon tople preporuke“ na kojoj se nalaze Pavelić i Stepinac uz tekst „ Hvala vam, poglavniče, što ste kod svetog oca to izradili za starog prijatelja..“. Karikaturom se želi istaknuti povezanost Stepinac s ustaštvom i Pavelićom, zbog čega je Stepinac i „nagrađen“ od strane Vatikana.[141]

[140] Vjesnik, 5.prosinac 1952.
[141] Vjesnik, 5.prosinac 1952.

Slika 3. Pavelić i Stepinac

Izvor: Vjesnik, 5.prosinac 1952.

Osim iz Hrvatske, *Vjesnik* objavljuje i prostestna pisma iz Bosne i Hercegovine kojim se također ističe ogorčenje povodom proglašenja Stepinca kardinalom čime je upućena uvreda hrvatskom narodu, ali i ostalim narodima Jugoslavije među kojima je bilo mnogo žrtava stradalih u borbi protiv fašizma i ustaštva, koje je ističu, podržavao Vatikan i „vjerni sluga Stepinac“. Prenosi se kako i radnici Sarajeva protestiraju zbog antijugoslavenske politike Vatikana.[142] Također su objavljena protestna pisma iz Makedonije, Crne Gore i Kanade naslovom „Revolt naših naroda“ te svi osuđuju taj Vatikanski akt kojeg se doživljava kao provokaciju prema Jugoslaviji. Posebno je upadljiv članak iz Kanade kojim se prenose izjave iz Kanadskog lista „Ottawa Citizen“ u kojem predstavnik „protestantske lige Kanade“ Shonan, ističe kako je tijekom svojeg posjeta Jugoslaviji naišao na punu slobodu vjeroispovijesti te Stepinca optužuje da je kriv za suradnju s Hitlerom, Mussolinijem i okupatorima za vrijeme NDH.[143] Objavljena je i vrlo zanimljiva karikatura povodom Stepinčeva odbijanja odlaska u Rim. Karikaturom se aludira kako je Stepinčev narod onaj ustaški koji je na čelu s Pavelićem bježao u Argentinu nakon sloma NDH.[144]

[142] Vjesnik, 5.prosinac 1952.
[143] Vjesnik, 9.prosinac 1952.
[144] Vjesnik, 6.prosinac 1952.

Slika 4. Stepinac i ustaše

Izvor: Vjesnik, 6.prosinac 1952.

7.prosinca 1952. ponovno se objavljuju protestne izjave jugoslavenske javnosti zbog izbora Stepinca kardinalom, ovaj put iz Slavonije. Stepinca se naziva ratnim zločincem, a Vatikan neprijateljem koji djeluje protiv socijalističke Jugoslavije. Ističu se i pojedinačne izjave u kojima se Stepinca optužuje za kolaboraciju s nacistima i ustašama te poručuju Vatikanu kako neće spriječiti Jugoslaviju na putu izgradnje socijalizma. Vatikan je ponovno obilježen kao širitelj mržnje i neprijateljstva prema Jugoslaviji. Također se posebno ističe kako Stepinac ne može biti predstavnik katolika u Jugoslaviji kada se uzmu u obzir zločini koji su pod njegovim okriljem počinjeni nad hrvatskim narodom te ga se opisuje kao jednog od najvećih pobornika svih zločina počinjenih od strane okupatora.[145] Nadalje se ponovno objavljuju članci o reakcijama čitatelja povodom ustoličenja Stepinca za kardinala. U više navrata spominju se logori Jasenovac i Stara Gradiška te Stepinčevo ne reagiranje na zločine odnosno očekivanje da pomogne ljudima jer je bio u dobrim odnosima s Pavelićem. Zaključuje se kako nakon svega toga Vatikan Stepinca postavlja za kardinala čime direktno pokazuje neprijateljstvo prema Jugoslaviji. Drugi čitatelj ističe kako je njegovo imenovanje čista protujugoslavenska politika Vatikana jer iako Stepinac nije sudjelovao u ubojstvima,

[145] Vjesnik, 7. prosinac 1952.

nikada nije osudio zločine ustaša. Ponovno se ističu ubojstva u spomenutim logorima te optužuje Stepinca za nedjelovanje, a kao još jedan razlog imenovanja Stepinca se navodi želja za provođenjem talijanske nacionalističke i imperijalističke politike.[146]

Ovaj posljednji čitatelj koji je spomenuo talijanske nacionalističke i imperijalističke pretenzije, jedan je od rijetkih, ako ne i jedini koji je objavljen, a da je u kontekstu sukoba Jugoslavije i Vatikana spomenuo probleme s Italijom . Naime, kroz analizu članaka upućenih redakciji *Vjesnika* od strane čitatelja, potpuno izostaju mišljenja po pitanju vanjskopolitičkih problema Jugoslavije, prvenstveno po pitanju STT-a, koji su uvelike utjecali na negativan stav Jugoslavije prema Vatikanu. Jedino su Tito i Kardelj u svojim govorima stavljali i taj problem u suuodnos s problemima s Vatikanom, dok je, po onome što je objavljeno u *Vjesniku*, javnost bila isključivo usmjerena na kritiziranje Stepinca te Svete stolice što ga je uopće imenovala kardinalom.

Tek 9.prosinca 1952. naslovom „Odlučno odbijamo provokacije Vatikana“, prenosi se izjava jednog političara. Vladimir Simić, predsjednik Saveznog vijeća Narodne skupštine Jugoslavije, proglašenje Stepinca kardinalom naziva provokatorskim činom Vatikana te izrazito neprijateljskim stavom prema Jugoslaviji.[147] Činjenica da se nakon brojnih članaka od strane čitatelja tek nakon 10 dana objavljuje reakcija nekoga na vlasti možda upućuje na želju *Vjesnika* da javnosti propagira tezu kako ti žestoki protesti prvenstveno dolaze od jugoslavenske javnosti, a mišljenja vladajućih se namjerno izostavljaju. Pogotovo kada se uzme u obzir da će sljedeća objava članka, po pitanju prekida odnosa s Vatikanom te ustoličenja Stepinca na mjesto kardinala, čiji je autor netko iz jugoslavenske vlasti, biti tek 18.prosinca, i to od strane samog Tita kada se prenosi njegov govor iz Smederevske Palanke.

Period čestih objava protestnih pisama čitatelja *Vjesnika* završava 9.prosinca objavom reakcije od strane radnog naroda i seljaka iz Banije, povodom izbora Stepinca kardinalom. Oštro se kritizira taj čin te ga se naziva neprijateljskim i provokatorskim aktom Vatikana protiv naroda socijalističke Jugoslavije. Stepinca se također naziva ratnim zločincem koji je obavljao „krvavo pokrštavanje u srpskim selima Banije“.[148]

Kratak period ne objavljivanja kritičkih članka prema Stepincu i Vatikanu prekida se 18.prosinca kada *Vjesnik* prenosi Titov govor iz Smederevske Palanke u kojem ističe kako Vatikan vodi talijansku imperijalističku politiku te da iako Jugoslavije želi da bude u dobrim odnosima s Vatikanom, Vatikan zauzvrat „pljuje po nama“. Nadalje optužuje Vatikan da

[146] Vjesnik, 8.prosinac 1952.
[147] Vjesnik, 9.prosinac 1952.
[148] Vjesnik, 9.prosinac 1952.

pridonosi talijanskim aspiracijama prema Jugoslaviji te da je Vatikan ispunjen mržnjom prema socijalizmu te da stoga i ratnog zločinca Stepinca proglašava kardinalom čime vrijeđa cijelu Jugoslaviju.[149]

Iako nije tema ovog rada, problematični odnos između Jugoslavije i Italije, prvenstveno po pitanju STT-a, svakako je utjecao i na odnos Jugoslavije i Vatikana. Jugoslavenska strana je talijanske pretenzije po pitanju teritorija i Vatikana stavljala u „isti koš“ te je tako Sveta Stolica, osim već postojećih crkvenih problema u odnosu s Jugoslavijom, često optuživana za kolaboraciju i provođenje talijanskih aspiracija kroz crkveni utjecaj. U tom kontekstu, proglašenje Stepinca kardinalom može se gledati kao vatikansku provokaciju, ali s druge strane Stepinac tada postoje osoba preko koje će se vršiti sva negativna propaganda po pitanju odnosa Jugoslavije i Vatikana iako je njegovo ustoličenje samo jedan od simptoma mnogih problema između Crkve u Jugoslaviji i Svete stolice. Sva mržnja, povezana s Vatikanom, talijanskim pretenzijama ili crkvenim odnosima unutar same Jugoslavije biti će usmjerena prvenstveno na Stepinca te se tako i prezentirati kroz režimske medijske alate poput novina *Vjesnik* i *Borba.* Kroz takav odnos može se primijetiti i onaj ostatak „sovjetskog“ unutar Jugoslavije, odnosno sovjetske ideologije po pitanju crkvenih odnosa unutar države, od koje se nakon Rezolucije IB-a Jugoslavija ipak nije u to vrijeme udaljila.

U *Vjesniku* se 19.prosinca objavljuje veliki članak naslova „Neprijateljska politika Vatikana izazvala prekid odnosa sa FNRJ“ u kojem Kardelj daje obrazloženje nastalog prekida ističući kako se u posljednje vrijeme širi kampanja o progonu katoličke crkve u Jugoslaviji za koju ističe da je pokrenuta i organizirana od strane Vatikana s ciljem rađenja štete prema Jugoslaviji. Kardelj smatra kako ta kampanja nema nikakve veze sa zaštitom katolika od vjerskih progona već je ona isključivo političke prirode. Kao povod prekidu ističe se imenovanje Stepinca kardinalom kojeg Kardelj smatra „mračnom i neljudskom ličnosti koja nosi moralnu i stvarnu odgovornost za masovno klanje i uništenje pravoslavnog i židovskom stanovništa za vrijeme kvislinške Pavelićeve države“. Nadalje Kardelj ističe kako je Vatikan namjerno tim potezom htio isprovocirati jugoslavensku javnost i vladu te da se njime otvara novi sukog izmedu države i katoličke crkve iako je Jugoslavija nastojala urediti odnose s katoličom Crkvom. Imenovanje Stepinca kardinalom se opisuje kao želja Vatikana da ometa i spriječi to nastojanje.Također istaknute su Kardeljeve izjave poput „Činjenice demantiraju laž o „progonu“ vjere“, „Nema prljavije farse od „mučeničke uloge Stepinca“,

[149] Vjesnik, 18.prosinac 1952.

„Vatikan je preuzeo ulogu da potkopa jedinstvo Jugoslavije“ , „Ne smeta Vatikanu sistem, nego samo postojanje Jugoslavije“ te „Nije riječ o vjeri nego o interesu Italije na Balkanu“.[150]

Do kraja prosinca nastavilo se s objavom nekoliko protestnih pisama od strane jugoslavenske javnosti naslova poput „ Neće nas začuditi ako ga proglase i svecem“ uz karikaturu na kojoj Pio XII. stavlja kardinalski šešir Stepincu uz kojeg je istaknuta „svjedodžba“ sa Stepinčevim zaslugama u kojoj se ističe pokrštavanje Srba, suradnje s Pavelićom i ustašam, krivnja za ubojstva u koncentracijskim logorima itd.[151]

Slika 5. Pio XII. i Stepinac

Izvor: Vjesnik, 20.prosinac 1952.

Također se ponovno napada Stepinca preko teksta jednog čitatelja koji ga optužuje za sudjelovanje na pogrebu Pere Kvaternika, gdje su također bili Pavelić i Eugen Kvaternik. U tekstu se prenosi kako Stepinac tim činom podržava ustaške vođe te njegov ugled nikako neće popraviti uzdizanje na mjesto kardinala. Kraj teksta je objavljena i karikatura naslova „Kako se od crnog dolazi do crvenog šešira“ iz koje se može protumačiti kako je Stepinac na krvlju žrtava borbe protiv okupatora dobio crveni kardinalski šešir.[152]

[150] Vjesnik, 19.prosinac 1952.
[151] Vjesnik, 20.prosinac 1952.
[152] Vjesnik 21.prosinac, 1952.

Slika 6. Stepinac i šešir

Izvor: Vjesnik, 21.prosinac 1952.

Vjesnik svoj niz propagandnih članaka usmjerenih protiv Stepinca u prosincu zaključuje 30. prosinca kada prenosi tekst brazilskog lista u kojem se također osuđuje Stepinca i navodi kako je podržavao Pavelića te odobravao zločine u vrijeme NDH. Zanimljivo je primjetiti kako se kao i u prethodno navedenom članku o tekstu iz Kanadskog lista, identično prenosi i u brazilskom kako u Jugoslaviji postoji puna sloboda vjeroispovijesti te se dodaje da postoje i kazne za širenje rasne, nacionalne i vjerske mržnje.[153]

VJESNIK Siječanj 1953.g.

Vjesnik u siječnju nastavlja s napadima na odnose između Jugoslavije i Svete Stolicu i to oštrim člankom naslovljenim „Kako prema kome“ objavljen 9.siječnja 1953. U ovom članku se ne dotiče samog nadbiskupa Stepinca već je više usmjeren na vanjskopolitičke odnose te kako Vatikan tretira Jugoslaviju u usporedbi s drugim zemljama : „Kad bi nekom htjeli popularno i slikovito odgovoriti na pitanje : kakva je i šta je politika Vatikana – mogli bismo reći i ovako : ako s jednog zagrebačkog krova padne cigla slučajno baš na glavu jednog jugoslavenskog katolika, onda je to već dovoljan formalni povod da Vatikan i svi oni

[153] Vjesnik 30.prosinac 1952.

ispod njegove mantije napune novinske stupce i eter protestima : progon vjere u Jugoslaviji. Ali ako se isto to dogodi u Parizu ili Londonu, onda to vatikanske časne oce neće ni najmanje uzbuditi jer : desilo se bože moj pala cigla čovjeku na glavu, i što se sad može?"[154]
Nadalje se ističe kako u inozemstvu postoji niz događaja preko kojih je Vatikan prešao bez problema, ali da su se oni dogodili u Jugoslaviji, bila bi optužena za vjerske progone. Za primjer se također uzima Belgija i Francuska za koje se navodi da tamo također postoji progon vjere, ali se o tome uopće ne piše ili se samo ukratko spomene, a kamoli da se optuži kao progon vjere. Može se primijetiti identično propagiranje mišljenja koje je prvotno stiglo kroz izjave jugoslavenske vlade odnosno Tita i Kardelja poput:"Vatikanska politika identična je sa službenom politikom Italije : Rim ima pretenzije na Jugoslaviju, a Vatikan u tom cilju „duhovno alarmira svijet".[155], ali kao i u većini objavljenih članak u *Vjesniku* tijekom siječnja, mišljenje dolazi od same redakcije, a ne od javnosti.

Članak objavljen 13.siječnja o pisanju stranih novina o sastanku Tita s biskupima u kojem se prvenstveno ističe stav talijanskih listova koji izražavaju želju da do rješenja problema ne dođe odnosno svaki pokušaj za riješavanje unaprijed odbace. Ponovno se navode inozemni protesti, ovaj put iz Britanije kojim se napada Vatikan ističući posjedovanje niza dokumenata o suradnji katoličkih svećenika s nijemcima i ustašama te listama svećenika koji su pokrštavali pravoslavne jugoslavene i vršili razne zločine za vrijeme rata. Također navodi niz primjera o masovnom klanju ljudi žena i djece u Glini 1941. i na drugim mjestima. Nadalje se optužuje nadbiskupa Stepinca i njegovo svećenstvo za sudjelovanje u masovnim ubojstvima nevinih ljudi te zaključuje kako jugoslavenska vlada pomaže sve vjere iako je crkva u jugoslaviji odvojena od države, što naravno u članku nije argumentirano ničime.[156]

Vjesnik 17. siječnja 1953. objavljuje članak naslova „Drski govor Pia XII." Govor koji je održan na tajnoj koncistoriji o novim kardinalima te kojim se naglašava da je glavni razlog njihovu imenovanju što su se istakli u očima Vatikana svojim aktivnim i razumnim držanjem i znatno pridonijeli širenju kršćanskog imena. Članak ističe kako je normalno da napreduju oni koji su se istakli, ali da je u primjeru Stepinca, papa Pio XII. pretjerao. Navodi se da „Taj kardinal je Stepinac te ga papa uzima za uzor i govori...časno bratu..mi ga grlimo očinskom ljubavlju...naša savjest ne može nam dozvoliti da uvidimo i priznamo osnovanost optužbi koje su iznijete protiv zagrebačkog nadbiskupa koje su išle toliko daleko da je on osuđen na vrlo teško kaznu..." Vjesnik taj papin govor smatra običnom provokacijom te se

[154] Vjesnik, 9.siječanj 1953.
[155] Vjesnik, 9.siječanj 1953.
[156] Vjesnik, 13.siječnja 1953.

ističe :„osnovni motiv Vatikanske rabote prema nama jest u neprekidnom zaoštravanju odnosa s ciljem da u tome Jugoslavija izvuče kraći kraj i da se u svijet prikaže kao zemlja kojoj nije do smirivanja napetosti ni do suradnje.“ Žustro se napada papu Pia XII. navodeći kako on slobodno može isticati „Stepinčeve izvanredne zasluge“, ali da „.svi mi u Jugoslaviji znamo da je Alojzije Krašički bio duhovni pokrovitelj masovnih ustaških pokolja, da je odobravao nasilno prekrštavanje pravoslavaca, da je bio vikar ustaške vojske, da je nakon Oslobođenja štitio subverzive elemente, koji su radili na rušenju našeg poretka...“ Pio XII je toliko smion da zbog tih nedjela nagrađuje Stepinca i naziva tu rabotu naklonošću prema našoj zemlji! Možda je s rimskog stanovišta bilo potrebno da papa lično podgrije antijuglavensku kampanju i to zbog toga što u svijetu ipak probija prava istina o protalijanskoj ulozi vatikana u odnosu na našu zemlju. Zaključno se u članku velikim fontom i razmakom između svakog slova ističe kako se ne smiju dodijeljivati počasti „*okupatorskim suradnicima i slugama nacizma*“.[157] Ovo je jedan od najžešćih članaka objavljenih protiv nadbiskupa Stepinca, a objavljen je čak mjesec i pol dana nakon same objave o proglašenju Stepinca kardinalom. Može se priupitati, s obzirom da je Pio XII. u govoru istinski nahvalio nabiskupa Stepinca, je li to bila provokacija upućena prema jugoslavenskoj vlasti, jer za očekivati je da će rekcija na to biti žestoka, kao što je i bila.

Novim člankom 17.siječnja 1953. „Podla vatikanska izmišljotina“ Vjesnik optužuje Vatikan da je izmislio notu upućenu FNR Jugoslaviji s ciljem poticanja antijugoslavenske kampanje. Naime u New Yorku je izašlo specijalno izdanje „Jugoslavenske revije“ u kojoj su objavljene sve važnije izjave koje su ugledne inozemne ličnosti i predstavnici raznih crkava dali o slučaju Stepinca nakon posjeta Jugoslaviji tijekom kojeg su se osobno mogli upoznati s navedenim problemom. U toj reviji su također objavljene izjave i članci pojedinih jugoslavenskih rukovodilaca i predstavnika crkava kao i dokumenti, fotografije i dokazi o suradnji Stepinca s ustašama. Tako je povodom objavljivanja tog specijalnog broja direktor Jugoslavenskog informacijskog ureda u New Yorku Ljubo Drndić, održao konferenciju za medije na kojoj je između ostalog istaknuo da Stepinac nije čak ni pokušao tražiti dozvolu za odlazak u Rim, da Vatikan želi propagirati kako je netko Stepinca nasilno u tome spriječio te da je izbor Stepinca za kardinala tom trenutku učinjen iz čisto političkih razloga kako bi s naškodilo odnosima između Jugoslavije i zapadnih zemalja. Odnosi jugoslavije sa svim ostalim crkvama su dobri, zaključuje Drndić te dodaje da Jugoslavija ne želi ništa drugo osim normalnih odnosa koji bi bili zasnovani na principu odvajanje crkve od države.[158]Članak se

[157] Vjesnik, 17.siječnja 1953.
[158] Vjesnik, 17.siječnja 1953.

dotiče i pitanja protjerivanja Stepinca iz Jugoslavije. Ističe se da su takve vijesti normalni i sastavni dio „stalne antijugoslavenske kampanje Vatikana“ te da je cilj takvih vijesti isključivo da se pitanje Stepinca održi aktualnim.

Analiza članaka *Vjesnika* u siječnju pokazuje značajano smanjenje objave protestnih pisama jugoslavenske javnosti te direktnog napadanja samog Stepinca, izuzev u članku „Drski govor Pia XII.“. Ostavlja se utisak kako se tokom siječnja naracija više usmjerava prema optuživanju Vatikana za uplitanje u Jugoslavenske poslove preko slučaja Stepinac.

Zanimljiv članak prenosi se u Vjesniku čak i iz meksičkog tiska pod nazivom „Meksički časopis o Stepincu“. Naime, u rubrici „Jugoslavija“, liberalni meksički časopis „Tiempo“ donosi članak o prekidu diplomatskih odnosa Jugoslavije sa Vatikanom. U tekstu se osvrće na imenovanje Stepinca za kardinala pišući kako je taj akt izazvao opravdani revolt među jugoslavenskim narodima. Također u članku se spominju riječi Tita iz govora održanog 16.prosinca 1952. kada govori da se uzdizanjem Stepinca na mjesto kardinala nanosi teška uvreda jugoslavenskim narodima i da je time jasno manifestirana namjera Vatikana da potkopa jedinstvo naroda. Časopis zatim ističe da je zagrebački nadbiskup veoma omražen medu jugoslavenskim narodima i da je aktivno surađivao s bivšim poglavnikom Pavelićem koji je , kako se piše u članku, bio „veći krvolok i gori izdajnik od norveškog kvislinga“. „Tiempo“ stoga navodi da je Stepinac zbog svog zločinačkog rada i suradnje s neprijateljem osuđen na 16 godina zatvora i da je pušten 1951.[159] Očito da je u propagandne svrhe ovaj meksički članak dobio prostor u Vjesniku. Članak se direktno i negativno postavlja protiv Stepinca i Svete Stolice te svesrdno podržava jugoslavensku politiku, međuostalim ističući kako je nadbiskup Stepinac „veoma omražen među jugoslavenskim narodima“ što naravno nije bilo točno.

Do novog žestokog napada na Svetu Stolicu dolazi 18.siječnja 1953. u članku *Vjesnika* naslovljenom „Papina provokacija“ Ustaško- vatikanska simbioza danas – ustaše se hvale Stepincem/zločinac Artuković drži predavanja o Stepincu.“ U članku se ponavlja objava ustoličenja 24 nova kardinala u 12.mjesecu te se želi istaknuti što je Pio XII. po tom pitanju tada govorio. *Vjesnik* tako prenosi da je papa isticao kako je „kardinalski grimiz“ pravedna nagrada za Stepinčeve izvanredne zasluge te da je daleko od istine da se pristupilo njegovom izboru kao kardinalu samo zato da se izvrši akt provokacije prema političkim vlastima Jugoslavije, ali da njihova savjest nije mogla dozvoliti da priznaju osnovanost optužbi protiv njega te da osim toga oni nisu razočarali nade i očekivanja katoličkog svijeta te ne malog

[159] Vjesnik 17.siječnja 1953.

broja nekatolika i da je kardinalat čisto crkvena čast.[160]

Zanimljivo je što papa uopće spominje odnosno odbacuje samu mogućnost da je Stepinac proglašen kardinalom zbog želje za provokacijom prema jugoslavenskoj vlasti, što nebi ni bilo čudno s obzirom na druge dvije okolnosti koje su se u tome trenutku dešavale : problem oko Trsta i pitanje svećenićkih udruženja. Nadalje u tekstu Vjesnika ističe se kako se smatra da je papa još jednom potvrdio da Stepinca ne smatra krivim odnosno da papi „savjest ne može dozvoliti da prizna osnovanost optužbi protiv njega". Naprotiv ističe se da ga je on nagradio za zasluge. Autor članka stoga sarkastično zaključuje kako je narodu Jugoslavije sasvim jasno koje su to točno Stepinčeve zasluge.[161]

Kroz daljnju analizu članaka ističe se tekst prenesen iz španjolskog časopisa *La actualidad Espanola* „Stepinac pobjednik" koji je napisao Antun Wurster, jezuit i ustaša za vrijeme rata koji je bio sekretar Izvanrednog opunomoćenika NDH pri Vatikanu. U tom natpisu Wurster opisuje svoje sastanke sa Stepincem oko 1932. i svoje razgovore s njim sve u ustaškom duhu. Wurster kroz tekst tumači kako je Stepinac ustaški mislio i osjećao te da je svjesno i odlučno bio na strani NDH, a protiv Jugoslavije. *Vjesnik* za samog Wurstera piše da je bio odličan poznavatelj tadašnjih zbivanja jer je bio najbliži svjedok Stepinca te zaključuje kako su to te „zasluge" koje je papa sada nagradio kardinalskim grimizom. [162]

Nadalje, *Vjesnik* nastavlja širiti propagandu kroz daljnje objave iz inozemstva. Navodi da se u Americi održavaju predavanja koja propagiraju kult Stepinca te da je Pavelić u Južnoj Americi pokrenuo ustašku organizaciju „Hrvatski domobran" te da jedan ogranak te organizacije nosi ime „Ogranak Alojzije Stepinac". Na tom tragu Vjesnik ističe kako ni brojni svećenici u emigraciji, ni netko iz Vatikana ni sam Stepinac nije smatrao nikada potrebnim da se ogradi od takvog miješanja svog imena s imenima najzglogasnijih bandita i krvnika (op.a. ostali ogranci nose imena : Ogranak Erih Lisak; dr Božidar Kavran; Jure Francetić). Također ističe kako je navedena organizacija uvela „Dan nadbiskupa i hrvatskog metropolite Alojzija Stepinca", te da se na svečanosti govori o Stepincu i o Paveliću kao „o blizancima i u klicanju im se imena povezuju". Posebno se ističe da je tom prilikom održana i misa za Stepinca tijekom koje je propovijed posvećena Stepincu kao vjerskom vođi ustaštva. Dalje se također navode događanja i mise gdje se slavi Stepinac u Kanadi i nekim dijelovima SAD.a. uz

[160] Vjesnik 18.siječnja 1953.
[161] Vjesnik 18.siječnja 1953.
[162] Vjesnik 18.siječnja 1953.

dodanu karikatura gdje četiri ustaše naoružani nožem nose Stepinca na stolici obilježenoj ustaškim i nacističkom znakovljem.[163]

Slika 7. Stepinca nose ustaše

Izvor: Vjesnik, 18.siječanj 1953.

Vjesnik ovdje zaključuje sa nabrajanjem detalja i argumenata protiv Stepinčevih „zasluga“, te navodi kako ih ima još, ali da je ovo dovoljno za ocjenu te ličnosti i vatikanske provokacije s grimizom. Nadalje *Vjesnik* postavlja još jednu pretpostavku navodeći kako će se neki pitati što Stepinac uopće može učiniti da spriječi sve što se događa, ističu protupitanje „ Da li je ikada Stepinac kazao samo jednu riječ, samo pola riječi, da li samo aludirao da osuđuje ustaše, bilo to u dobu okupacije, bilo poslije, nakon Oslobođenja, do procesa i osude ili kasnije? Prilike je bilo! Kad bi on to bio učinio ovih pojava ne bi bilo, a ne bi ih bilo ni kad bi Vatikan pokazao da to ne odobrava. Ali događa se obrnuto, Vatikan to podržava!“[164] Ističe se kako je Stepinac zaslužan samo za to što je do 1941. radio na razbijanju Jugoslavije za ustaške ciljeve jer je od 1941. do 1945. bio jedan od radikalnijih boraca za ustaškoklerikalni poredak ovdje te je pokušao nastaviti u tom smislu i poslije 1945. Stepinca opisuju kao „Simbol“ ustaško-vatikanske simbioze. Vjesnik zaključuje kako je uzalud što se papa pokušava izmotavati i izvrtati jer je Vatikan suviše zaglibio u „ustaško krvavo blato“. [165]

[163] Vjesnik 18.siječnja 1953.
[164] Vjesnik 18.siječnja 1953.
[165] Vjesnik 18.siječanj 1953.

U broju *Vjesnika* izdanog 24.siječnja, objavljeni su posljednji članci kojima se napada Stepinca i Vatikan u siječnju 1953. čime završava opseg analize članaka ovog dijela rada. Naslovljen „Još jedna provokacija Vatikana – Ustaša Lacković zastupa Stepinca – Pop koji je služio Pavelića, Stepinca, Pelimana i papu.“ , člankom se ističe kako su protekle posljednje pripreme za ceremoniju imenovanja kardinala te da tamo stiže i dr. Stjepan Lacković iz SAD.a koji je više godina bio tajnik Stepinca te sada vodi župu u blizini New Yorku. Naime navedeni Lacković će osobno voditi brigu o kardinalskom šeširu i odjeći koja će biti skrojena za Stepinca te će on i osobno posjetiti papu. Opet se ovdje ističe povezanost pape, ustaša i Stepinca te se objašnjava tko je taj Lacković. Naime on je postao tajnik Stepinca 1941. gdje obnaša dužnost do 1945.kada bježi iz zemlje i to iz razloga što se ustaški formirao u Rimu pod utjecajem Pavelića i drugih visokih emigranata s kojima je čitavo vrijeme bio u vezi. Ističe se kako je Lacković od početka bio veza između Stepinca i ustaških šefova te također organizirao i podržavao veze s Nijemcima i Talijanima. Također se ističe kako je Lacković vlastoručno unosio mnoge zabilješke u Stepinčev intimni dnevnik kao njegov tajnik te se iz toga može jasno vidjeti ne samo Stepinčev lik nego i Lackovićev. Nadalje se opisuje kako je Lacković priređivao večere u ime Stepinca za razne ustaške ministre i generale itd. Da je po naređenju Stepinca više puta putovao u Rim da hvata veze u korist ustaša. Uglavnom opet se podcrtava i ističe povezanost Stepinca i ustaša te njihov dobar odnos s Vatikanom. Također je jako istaknuta povezanost Lackovića i Stepinca. U Vjesniku se zaključuje , nadovezujući se na detalje oko povezanosti Stepinca i Lackovića kako će iznešene činjenice „ primiti nesumnjivo s ogorčenjem i svi oni vjernici i svećenici u našoj zemlji, koji imaju još savjesti. I to je podatak, koji im kaže, da je Vatikan i danas na ustaškoj liniji. Pošteni patrioti u našoj zemlji povući će zaključke i zauzeti svoj stav.“[166] Posljednji članak, kao provokacija prema Vatikanu od strane *Vjesnika*, naglašava glad, neimaštinu i siromaštvo u pregrađu Rima zaključujući kako se to događa u „zemlji koja sprema oslobađanja i koja se zgraža nad našim barbarstvom“ i to „u danima kad su kardinali navlačili grimiz i zlato u vrijednosti od 2 milijuna lira po glavi.“, uz karikaturu pape Pia XII. kako sjedi na tronu novca.[167]

[166] Vjesnik 24.siječanj 1953.
[167] Vjesnik 24.siječanj 1953.

Slika 8. Pio XII. na tronu novcu

Izvor: Vjesnik, 24.siječanj 1953.

ZAKLJUČAK VJESNIK

Analizirajući objave članaka tokom prosinca 1952. i siječnja 1953. može se zaključiti kako su načini objave, vrsta sadržaja te sami izvori, vrlo varirali kako je proticalo vrijeme od prve objave o novim kardinalima. Prosincom dominiraju protestna pisma i članci upućeni redakciji *Vjesnika* od strane čitatelja odnosno jugoslavenske javnosti. Sadržajno su vrlo slični te fokusirani na isticanje direktnog nezadovoljstva odabirom Stepinca za kardinala. Također je primjetan nedostatak kritika objavljenih na račun Svete Stolice. Svo nezadovoljstvo prvenstveno je usmjereno prema Stepincu. Nadalje, *Vjesnik* je očito s propagandnom namjerom dao prednost objavama članaka čiji su autori sami čitatelji jer se tek sredinom mjeseca prenijela izjava jednog političara, a nakon toga tek govori Tita i Kardelja. Iz navedenog se možda može zaključiti kako *Vjesnik* nije želio odmah politizirati prekid s Vatikanom te je prostor za komentare ostavljen čitateljima. Također, s obzirom da su to bile režimske novine, postoji mogućnost da su komentari i mišljenja vladajućih namjerno ne objavljivana kako bi propagandu nosili sami čitatelji odnosno jugoslavenska javnost. Po pitanju sadržaja, ponajviše su se objavljivalji članci u kojima se Stepinca optuživalo i povezivalo s ustaštvom, NDH i Pavelićem. Primjetan je potpun izostanak mišljenja o tome što

taj prekid odnosa s Vatikanom konkretno znači za katoličku Crkvu u Jugoslaviji. Propaganda je tijekom prosinca dodatno pojačana objavom 6 karikatura kojima se naglašava sve spomenuto po pitanju Stepinca i Vatikana.

Do zaokreta dolazi prelaskom na analize članaka iz siječnja. U siječnju se potpuno izostavlja prenošenje protestnih pisama od strane čitatelja te je smanjen i broj karikatura. Ulogu nositelja propagande preuzima sama redakcija *Vjesnika*. Promjena je vidljiva i u samom sadržaju članaka. Naime, okreće se prema kritiziranju Vatikana i pape Pia XII., a intenzitet kritika prema Stepincu, iako još prisutan, je vidno smanjen. Također se više pažnje posvetilo prenošenjem tekstova o Vatikanu i Stepincu iz inozemstva (SAD, Meksiko, Španjolska) čiji je sadržaj, suprotno objavama redakcije, bio čvršće usmjeren prema kritiziranju Stepinca nego samog Vatikana. Intenzitet nazadovoljstva nije padao te se i nakon skoro dva mjeseca s jednakim nezadovoljstvom pisalo o Stepincu i Vatikanu.

BORBA Prosinac 1952.g.

Borba niz članaka usmjerenih protiv Stepinca i Vatikana započinje objavom naslova „ Protestna nota Vlade FNRJ Vatikanu zbog miješanja u naše unutrašnje poslove“ 2.prosinca 1952.godine. Vlada FNRJ u noti protestira zbog spominjanja svećenićkih udruženja na biskupskoj konferenciji u listopadu smatrajući da je to sve poticano od strane Svete Stolice te da ta vrsta aktivnosti je i potakla biskupsku konferenciju da zabrani neka od svećeničkih udruženja. Zanimljivo je primijetiti kako je ovaj članak objavljen neposredno nakon proglašenja Stepinca kardinalom, iako je navedena protestna nota upućena Vatikanu još 1.studenog 1952.g., znači prije nego se znalo da će Stepinac biti proglašen kardinalom. Stoga se može zaključiti kako se odmah krenulo agresivnim pristupom u tisku te korištenje navedene note za početak propagiranja protiv Vatikana i Stepinca. Objavljivanje note, kako navodi *Borba*, je opravdan potez Vlade FNRJ zbog postupaka Vatikana koji se miješa u unutrašnje stvari Jugoslavije kako bi onemogućio sređivanje odnosa između katoličke crkve i države te da oteža međunarodni položaj Jugoslavije.[168] Ističe se kako Vatikanovi postupci potječu još od 1941.godine te da od tada potvrđuju „odsutnost svake želje za održavanje korektnih odnosa s Jugoslavijom“. Vatikan se međuostalim optužuje i za zloupotrebljavanje autoriteta katoličke crkve u svijetu te podupiranje imperijalističkih aspiracija i to pogotovo

[168] Borba 2.prosinca 1952.

onih koji dolaze iz Italije. Također, da postoji povezanost Vatikana s propagandom protiv FNRJ koju vode određeni neprijateljski krugovi u svijetu te da postoje činjenice koje pokazuju da je Vatikan često bio začetnik takvih akcija s ciljem izoliranja i sprječavanje međunarodne konsolidacije FNRJ. Spominje i Stepinca za kojeg kaže da je Vatikan odbio ponudu jugoslavenske vlade o istovremenom puštanju i povlačenju Stepinca kako bi „mogao produžiti kampanju protiv Jugoslavije, iskorištavajući slučaj navodnog „proganjanja" Stepinca".[169] Optužuje Vatikan da takvu kampanju vodi u cijelom svijetu, negdje s većim negdje s manji intenzitetom, a sve u cilju da se dio javnosti obmani o „prirodi i karakteru FNRJ", posebice u katoličkih zemljana. Nadalje *Borba* spominje svećenićka udruženja, za koja ističe kako su zadala značajan udarac Vatikanskoj politici prema Jugoslaviji. Smatra se da je Vatikan u strahu da katoličko svećenstvo, ulaskom u udruženja, ne dokaže „lažnost njegove kampanje", te se stoga postepeno počeo miješati u unutrašnje stvari Jugoslavije.

Ova posljednja teza o svećenićkim udruženjima je u najmanju ruku upitna, ako ne i potpuno netočna. Kao što je prethodno navedeno u poglavlju o odnosima Jugoslavije i katoličke Crkve, svećenička udruženja su bila poticana na osnivanje isključivo od strane države te je okupljala dio svećenstva koji je bio sklon vlasti. Konkretno se iz zaključaka Biskupske konferecije 26.4.1950., kojima je odlučeno da se pristupanje udruženjima ne preporučuje, može vidjeti kako ona nisu bila općeprihvaćena. Mnogi svećenici su u udruženja ulazili iz vlastite koristi, ali i prisile te nikako nisu mogli utjecati na spomenutu tvrdnju *Borbe* o zadavanju „značajnog udarca" i dokazivanja „lažnosti kampanje" Vatikana. Radi se o propagandi *Borbe* kojom se očito htjelo privući još svećenika u udruženja ili ih učiniti primamljivijima.

Člankom objavljenim idućeg dana, 3.prosinca 1952. naslova „Nova mračna akcija Vatikana – Protesti zagrebačke javnosti zbog imenovanja Stepinca za kardinala." kreće se sa direktnim napadom na Stepinca. Navodi se kako je imenovanje nadbiskupa Stepinca za kardinala rimokatoličke crkve izazvalo „opravdano ogorčenje i revolt zagrebačkih građana, javnih i kulturnih radnika." Osuđuje se papu Pija XII. kako želi napakostiti jugoslavenskom narodu davanjem ove visoke crkvene počasti čovjeku koji je „u vrlo teškim vremenima iznevjerio svoj vlastiti narod stavivši se na stranu njegovih neprijatelja". Borba ističe kako su ovo samo blagi udarci koji ne mogu pokolebati jugoslavenski narod te navodi da su i provjetni radnici hrvatske vijest o imenovanju Stepinca kardinalom primili s velikim ogorčenjem.

Od 3.prosinca, slično kao i u *Vjesniku, Borba* kreće sa objavom serije članaka o

[169] Borba 2.prosinca 1952

protestima jugoslavenske javnosti te se uglavnom kroz članke ističe kako u redakciju stižu brojna protestna pisma nezadovoljnih seljaka, građana, radnika i javnih osoba. Primjerima poput naslova „Ogorčenje povodom imenovanja Stepinca za kardinala“ [170], „Ogorčeni protesti građana naše zemlje protiv izazivačke oduke Vatikana.“[171], „Protesti u cijeloj zemlji“[172]. Kao glavni razlozi protesta najčešće se ističe povezivanje Stepinca sa Pavelićem i ustašama, ali u primjetno blažem intenzitetu u odnosu na članke iz *Vjesnika*. Također je kroz analizu primijećeno kako je u *Borbi* kroz protestna pisma javnosti puno više kritiziran sam Vatikan kojeg se međuostalim osuđuje za neprijateljsko djelovanje prema Jugoslaviji, promicanje talijanskog imperijalizma te podržavanje fašizma. Nadalje, u objavi dva protestna pisma upućena redakciji *Borbe* od strane radnika tvornice alatnih strojeva „Prvomajska“ naslova „Vatikan je uvijek bio na strani najcrnje reakcije“[173] te radnika iz Plive naslova „ Protest tvornice lijekova „Pliva“ u Zagrebu“[174] zanimljivo je kako je u oba pisma u fokusu bilo ogorčenje prema Vatikanu te optuživanje istog za podržavanje fašizma i širenje neprijateljstva prema Jugoslaviji, dok s druge strane kritika upućenih samom Stepincu nema. To je sasvim različito prema člancima objavljenim u *Vjesniku* gdje je glavni fokus, od strane jugoslavenske javnosti, bio upravo Stepinac.

Takve objave obilježiti će prvu polovicu prosinca, a nakon toga *Borba* počinje objavljivati vlastite članke te izjave političara kao i mišljenja iz inozemstva. Od mnogih protestnih pisama zanimljivo je izdvojiti izjavu članova Udruženja profesora i nastavnika srednjih škola i Udruženja učitelja Hrvatske koji ističu da je postavljanje Stepinca za kardinala još jedan dokaz neprijateljskog držanja Vatikana prema Jugoslaviji te se Stepinca opisuje kao neprijatelja Narodnooslobodilačke borbe i Jugoslavije. Borba zaključuje kako cjelokupno članstvo Udruženja učitelja, profesora i nastavnika u Hrvatskoj s gnušanjem protestira protiv „mračnjačke politike Vatikana, koji uzalud nastoji oživjeti klerofašističke elemente u našoj socijalističkoj domovini.[175]

S ciljem širenja propagande, više puta je u raznih brojevima tijekom prosinca isticana vijest o imenovanju novih kardinala te da je među njima i Alojzije Stepinac za kojeg se ističe kako je bio optužen za suradnju s okupatorom i protunarodno djelovanje te zbog toga osuđen

[170] Borba, 4. prosinca 1952.
[171] Borba, 5.prosinac 1952.
[172] Borba, 6.prosinac 1952
[173] Borba, 3.prosinca 1952
[174] Borba 6.prosinac 1952
[175] Borba 3.prosinca 1952

na 16 godina zatvora. [176] [177]

Može se primijetiti kako se u više analiziranih članaka *Borbe* u prosincu spominje i optužuje Vatikan za fašističko djelovanje i promicanje talijanskog imperijalizma od početka, a i prije Drugog svjetskog rata. Ta tendecija se može povezati s problemima oko STT-a, koji su kao što je već navedeno postojali u odnosu Jugoslavije i Italije te se prelijevali i u odnose Jugoslavije i Vatikana.

Analizom se primijećuje i objava izjava Franje Gažija koja se čini plasirana isključivo u propagandne svrhe. Naime Franjo Gaži je bio član HSS-a te u to vrijeme potpredsjednik Narodne Republike Hrvatske. Međuostalim on ističe : „ Smatram da Stepinčevo imenovanje kardinalom nikoga u našoj domovini neće iznenaditi. Moglo bi se reći čak i to da se ovako nešto od Vatikana i očekivalo, kako u naprednim, tako i u reakcionarnim krugovima. Naprednim ljudima odavno je bilo jaso da Vatikan neće prema hrvatskom narodu uzeti neku drugu taktiku osim one koju vodi već hiljadu godina i koje je uvijek bila suprotna našim interesima i našoj volji. Neka netko razmisli kada je koji biskup imenova na zahtjev ili po volji naroda. Ljudi imalo skloni stvari hrvatskog naroda nikada nisu u Vatikanu dobro gledani, a još manje pomagani....Zaslugom hrvatskih prosvjetitelja braće Radiće i naš seljački svijet je odavno stekao uvjerenje da takva imenovanja i napređenja nemaju nikakve veze s njegovim vjerovanjem u boga. Slučaj Stepinca i njegova suradnja s najvećim ustaškim zločincem Pavelićem najbolji je dokaz tom osvjedočenju i zato njegovo unapređenje za kardinala ni najmanje neće izmijeniti negativno mišljenje naroda o njemu i Vatikanu“.[178] Može se postaviti pitanje zašto je objavljena izjava baš Franje Gažija. Naime kao što sam spomenuo, bio je pripadnik stranke HSS te se stoga i poziva na braću Radić i „seljački narod“ očito s ciljem da dopre do dijela naroda koji nije bio sklon komunistima. Ovo bi mogao poduprijeti citat Zdenka Radelića koji piše : „Već je 1945. god. bilo posve jasno da komunisti toleriraju sudjelovanje HSS-ovaca u vlasti samo radi pacificiranja znatnog dijela naroda koji komunistima nikako nije bio sklon - sve ako je narodu bilo očigledno da je uslijed geopolitičkih okolnosti nastalih nakon II. svjetskog rata vlast komunista u Hrvatskoj i Jugoslaviji teško može biti dovedena u pitanje. Viđeniji članovi HSS-a bili su izloženi policijskom nadzoru i zastrašivanju, premda su ih komunisti koristili, u nedostatku vlastitih

[176] Borba 3.prosinca 1952
[177] Borba, 4. prosinca 1952.
[178] Borba 5.prosinac 1952.

izobraženih kadrova sposobnih za upravljanje državnim ustanovama i gospodarstvom.“[179] [180]

Po pitanju kritika upućenih direktno Stepincu, mogu se izdvojiti dvije u kojima narodni poslanik Narodne skupštine FNRJ za Kotar i grad Koprivnicu Tomo Čiković o Stepincu kaže: „Uvijek je bio tuđinski sluga, a njegovo imenovanje za kardinala znači da ga se na taj način nagrađuje za službu tuđinu. Osuđujem postupak Vatikana, kojemu nije u interesu crkva povezana s narodom, već prijateljstvo i naklonost prema zločincima kakav je Stepinac“[181] te Marina Franičevića, predsjednika Društva književnika Hrvatske koji međuostalim ističe „Bilo bi neobično i nenormalno kad bi neki pošten čovjek postao kardinal, jer se to više ni slučajno ne može dogoditi, pogotovo ne u našoj zemlji prema kojoj Vatikan vjekovima vodi neprijateljsku politiku.“[182] Nadalje u izjavi spominje kako je Stepinac počinio mnogobrojne zločine protiv naroda te da je on okorjeli zločinac i neprijatelj svoje zemlje. Na istoj je stranici *Borbe* također objavljena fotografija na kojoj Stepinac čestita Paveliću Novu 1945.godinu s podnaslovom „Do posljednjeg časa Stepinac je bio usko povezan sa zločincem Pavelićem“.[183]

Slika 9. Stepinac i Pavelić

Izvor: Borba, 5.prosinac 1952.

[179] "Izvješća Oznina/Udbina doušnika Ivančevića o stanju u HSS-u (1945.-1952.)", Zdenko Radelić, Časopis za suvremenu povijest, Vol.39 No.2 Listopad 2007.
[180] "Ivan Šubašić i Juraj Šutej pod paskom Ozne", Zdenko Radelić, Časopis za suvremenu povijest, Vol.40 No.2 Listopad 2008.
[181] Borba 5.prosinac 1952.
[182] Borba 5.prosinac 1952.
[183] Borba 5.prosinac 1952

Prva karikatura u *Borbi* objavljena je 7.prosinca 1952. naslova „Ustoličenje Stepinca“ koja prikazuje Pavelića, Hitlera, Mussolinija te papu Pia XII s podnaslovom „Gospodo mislim sa ste vi najpozvaniji da izvršite ovaj sveti čin ustoličenja Stepinca za kardinala.[184]

Slika 10. Pio XII. s Pavelićem, Hitlerom i Mussolinijem

Izvor: Borba, 7. prosinac 1952.

Vrlo slično objavama *Vjesnika, Borba* 9.prosinca 1952. objavljuje članak belgijskog socijalista Kamija Ismana o Jugoslaviji naslova „Vatikan pokušava da sve države pretvori u vjerske“ u kojem opet određena osoba iz inozemstva iznosi iskustva stečena tokom boravka u Jugoslaviji. Isman tako navodi kako su u Jugoslaviji crkve svuda otvorene, da se u njima vrše vjerski obredi i da ih narod slobodno posjećuje te zaključuje kako vlada potpuna vjerska sloboda i da se u zemlji poštuju sve vjere i njihove institucije. Također smatra da predstavnici Vatikana pokušavaju pretvoriti svačiju državu u vjersku državu te da se pritom služe i patriotizmom i izdajom.[185]

U istom broju objavljen članak naslova „Jednodušna osuda neprijateljske vatikanske politike prema našoj zemlji“ u kojem se ističe kako ministarstvu vanjskih poslova i redakciji *Borbe* i dalje stižu ogorčeni protesti iz svih krajeva zemlje povodom imenovanja Stepinca kardinalom rimokatoličke crkve. Članak zaključuju objavom pisma učiteljice Marije Ladalac koja se prisjeća 1941. kada je radila u srpskom selu Bijelo Brdo te da ju je spominjanje imena Stepinca podsjetilo na prisilno pokrštavanje Srba te teror vršen po Lici, Baniji te u glinskoj crkvi te smatra kako je Stepinac valjda zbog tih zločina sada unaprijeđen, a da Vatikan još jednom pokazuje kako odobrava ustaški teror.[186] Usred članka je objavljena i fotografija na

[184] Borba, 7.prosinac 1952.
[185] Borba 9.prosinac 1952
[186] Borba 9.prosinac 1952.

kojoj se Stepinac pozdravlja s ustaškim ministrom unutrašnjih poslova Artukovićem kojeg je primio u nadbiskupskim dvorima.

Slika 11. Stepinac i Artuković

Stepinac se pozdravlja s ustaškim ministrom unutrašnjih poslova Artukovićem, koga je primio u nadbiskupskim dvorima

Izvor: Borba, 9.prosinac 1952.

Iako se u dosadašnjoj analizi, članci *Borbe* i *Vjesnika* nisu podudarali, odnosno nije bilo identičnih članaka, ipak se i u *Borbi* objavilo pismo objavljeno u Kanadskom listu „Ottawa citizen“ naslova „Stepinac je pružio svestranu podršku okupatoru“. U tekstu ga se optužuje za suradnju s Hitlerom i Musolinijem te okupatorima u periodu od 1941. do 1945. Također se ističe kako je autor tog članka posjetio Jugoslaviju te da je tokom posjeta naišao na slobodu vjeroispovijesti te da je ona isto kao bilo gdje u Ontariju (Kanadi) te da nigdje nije naišao na pritisak na slobodnu volju ljudi koja će ići u crkvu ili na pripadnike bilo koje druge crkve. Zaključuje kako su mu mnogi rimokatolici govorili negativno o Stepincu zbog zločina koje je počinio prema svojoj zemlji.[187]

Borba mnogo ranije od *Vjesnika*, točnije od sredine prosinca, počinje sa objavom vlastitih članaka i to 14.prosinca 1952. naslovom „Krvnici i kardinali“ u kojem se ističe povezanost Vatikana i Francisca Franka za koje se navodi da su financirali 25.euharistijski kongres kojem su prisustvovali i Luburić, Pavelić te još neki ustaški ministri. Kongres je održan u Španjolskoj u fašističkom logoru te *Borba* navodi kako to pokazuje koliko se Vatikan zanima za crkvu, a koliku za politiku. Također se ističe kako je tim potezom Vatikan poticao rehabilitaciju Franka te da je duhovni zaštitnik fašističkog pokreta te da je jasno čime

[187] Borba 12.prosinac 1952.

se rukovodio kada je Stepinca imenovao kardinalom, a iznad članka objavljena je i karikatura pape Pia XII. sa ustaškim, nacističkim i fašističkim znakovljem. [188]

Slika 12. Pio XII.

Izvor: Borba, 14.prosinac 1952.

U idućem broju, 15.prosinca 1952., pod naslovom „O jednom šeširu i jednoj načelnoj debati“ objavljen je sarkastičan i isceniran članak u kojem se(op.a. 3 uloge: Pio XII, Ostali i Sekretar se međusobno ispituju o odabiru kandidata za kardinala) ismijavaju odluke Pia XII. kod ustoličenja kardinala,.[189]

U istom broju Borbe objavljen je i dopis iz Italije pod naslovom „Imenovanje Stepinca za kardinala vodi zaoštravanju odnosa s Jugoslavijom“. Međuostalim se u članku spominje kako je „Slučaj Stepinca“ u rimskim listovima pobudio velik interes novina i časopisa te da su se opet pojavile priče o progonu katoličke crkve i ostalih crkava u Jugoslaviji. Ipak , zaključuje se kako su strani promatrači drugačije reagirali te da mnogi smatraju da „čitava stvar nema smisla“ i da jedino vodi ka zaoštravanju odnosa s Jugoslavijom. Za samog Stepinca se ističe kako ga se u rimskoj štampi prikazuje kao mučenika i žrtvu vjerske netrpeljivosti, ali da se zna da je otvoreno podržavao Pavelića i zločinačke postupke prema Srbima. Također se ističe kako je bio ljubimac pape Pia XII dok je ovaj još bio samo sekretar

[188] Borba 14.prosinac 1952.
[189] Borba 15.prosinac 1952.

vatikanske države te da mu je netrpeljivost prema narodima Jugoslavije i donijela crveni kardinalski šešir.[190]

U srijedu 18.prosinca 1952. *Borba* objavljuje govor maršala Tita u Smederevskoj palanki u kojem se prenosi sve što je već navedeno i u analizi članka iz *Vjesnika.*

Također u istom broju Borbe člankom „Nota Vatikanu – Vlada FNRJ očekuje da Vatikan u najkraćem vremenu povuče svoje predstavništvo iz Beograda“ ističe se kako je Vlada FNRJ ponovno Vatikanu uputila notu kojom potvrđuje daljnju nemogućnost održavanja diplomatskih odnosa između FNRJ i Svete stolice te očekuje da ona povuče svoje predstavništvo iz Beograda. U tekstu podsjeća na notu iz studenog 1952. kada je Vatikan upozoren zbog miješanja u unutrašnje poslove Jugoslavije te se optužuje visoki kler katoličke crkve u Jugoslaviji za koji navode da „ne želi ili ne zna da dovede svoje postupke u sklad s ustavnim načelima o odvajanju države od crkve i o garancijama slobode vjeroispovijesti.“ Nota se također dotiče Stepinca i njegovog ustoličenja za kardinala što naravno vlada FNRJ osuđuje te se zaključuje kako su diplomatski odnosi između FNRJ i Svete stolice prekinuti krivicom Vatikana koji je ometao i sprječavao nastojanja da se riješe pitanja odnosa između crkve i države.[191]

Na naslovnoj strani *Borbe* 19.prosinca 1952. objavljen je veliki članak na prve četiri stranice naslova „ Neprijateljska politika Vatikana uperena je protiv najosnovnijih nacionalnih interesa Jugoslavije“. Prenosi se objašnjenje ministra vanjskih poslova Edvarda Kardelja zašto je došlo do prekida diplomatskih odnosa s Vatikanom. Kardelj ponavlja sve što je već bilo objavljeno u novinama: kako je u inozemstvu, od strane Vatikana, pokrenuta kampanja o proganjanju katoličke crkve u Jugoslaviji, kako su ciljevi te kampanje zapravo usmjereni protiv najosnovnijih nacionalnih interesa Jugoslavije, a posebno se osvrće na proglašenje Stepinca kardinalom kojeg međuostalim opisuje kao osobu „mračne i neljudske ličnosti koja nosi na sebi moralnu i stvarnu odgovornost za masovno klanje i uništavanje pravoslavnog i židovskog stanovništa za vrijeme kvisliške Pavelićeve države.“ Kardelj nadalje brani stajališta vlade po pitanju optužbi za progon crkve i religije te ističe stav vlade kako Vatikan, iz vanjskopolitičkih razloga, namjerno želi odnose između crkve i države u Jugoslaviji držati u stalnoj napetosti istučući kako „Silom i prilikom pokušava Vatikan da katoličke svećenike pretvori u slijepo oruđe svoje vanjske politike“.[192] (op.a. Kardelj opovrgava sve što se stavlja

[190] Borba 15.prosinac 1952.
[191] Borba 15.prosinac 1952.
[192] Borba 19.prosinac 1952.

na teret FNRJ ,a nešto od toga je : zabrana odlaska u crkvu, zabrana vjeronauka, ističe kako biskupske konferencije djeluju, kako je u katoličkim vjerskim sjemeništima školama i fakultetima bilo 2350 učenika, kako svećenstvo ima sva građanska prava kao i drugi građani, kako država plaća svećenicima penzije te kako se plaća i obnavljanje crkava i sjemeništa (op.a. u Vatikanskoj noti upućenu Jugoslaviji se ističu teškoće u radu sjemeništa) i druga pomoć katoličkom kleru itd. Posebno naglašava povezanost Vatikana i Italiju u vanjskopolitičkom cilju riješavanja pitanja Trsta te ističe kako se Jugoslaviju pokušava politički slomiti i oduzeti joj vanjskopolitičku neovisnost. Ispod članka je objavljena fotografija naslova „Stepinac i nacisti – Stepinac se rado i često pojavljivao u društvu visokih ustaških i okupatorskih funkcionera“ (op.a. na slici su Stepinac i Pavelić).

Slika 13. Stepinac i Pavelić

Stepinac i nacisti

Stepinac se rado i često pojavljivao u društvu visokih ustaških i okupatorskih funkcionera

Izvor: Borba, 19.prosinac 1952.

Do teksta Kardeljovog izlaganja, objavljeno je i izlaganje France Bevka (naslova Odbor odobrava odluku vlade o prekidu odnosa s Vatikanom), člana odbora narodne skupštine FNRJ koji naravno podupire i potvrđuje Kardeljove izjave te ističe kako je Vatikan davao moralni oslonac i potporu neprijateljima Jugoslavije uz oštre riječi prema Stepincu. Prenesena je i izjava Sava Kosanovića, člana vlade, koji se samo nadovezao na riječi Kardelja i Bevca te istom retorikom govorio o Vatikanu i Stepincu.[193]

[193] Borba 19.prosinac 1952.

Za razliku od *Vjesnika*, u *Borbi* su se češće objavljivale izjave i mišljenja samih političara(iako ih je bilo vrlo malo) što se može argumentirati činjenicom da je *Borba* ipak bila direktno stranačko glasilo Komunističke partije Jugoslavije osnovano još 1922.godine. Na tom tragu se može izdvojiti članak od 20.prosinca 1952. naslova „Diskusija u Vanjsko političkom odboru Narodne skupštine“ kojim se prenosi izjava Josipa Šestana, saborskog zastupnika i potpredsjednika vlade NRH koji žestoko napada Stepinca te ističe „Kao zločinac prvog reda Stepinac je zaslužio ne samo zatvor nego smrt“.te izjava Vlade Zečevića, u to vrijeme ministra građevine i prometa u Vladi NR Srbije koji zaključuje kako Vatikan ovaj odnos ne narušava zbog crkvenih pitanja već su to neprijateljski napadi na Jugoslaviju te podržava rad vlade koja je „Učinila sve što je bilo u njenoj moći da dođe do kakvih takvih trpeljivih odnosa između Vatikana i naše države..“[194]

Po pitanju inozemnih reakcija na prekid odnosa *Borba* 22.prosinca objavljuje članak „Reakcija“ u kojem se, kao što naslov navodi, prenose reakcije stranih tiskovina na prekid odnosa Jugoslavije i Vatikana. Najviše se fokusira na pisanje „New York Timesa“ koji ne gleda blagonaklono na prekid odnosa te smatra da „zapad treba nastojati da ne opeče ponvno prste suviše prisnim udruživanjem s jednim režimom..“. Borba naglašava da Times osuđuje prekid, ali ne osuđuje miješanje Vatikana te da bi se Times trebao brinuti o problemima u SAD.u. Također su prenesene izjave londonskog „Timesa“ koji također ima negativan stav oko prekida odnosa , a Borba odgovara slično kao i američkoj tiskvini, kako bi prvo trebali gledati na svoje probleme,a zatim komentirati probleme Jugoslavije.[195] Također 24.prosinca 1952. objavljuje se članak naslova „ Vatikan surađuje s Informbiroom i talijanskom vladom protiv Jugoslavije“ Švicarskog lista koji osuđuje „neprijateljsku politiku Vatikana prema Jugoslaviji.“ Švicarski listovi „Folksreht“ i „Nacional cajtung“ staju u obranu Jugoslavenske politike te okrivljuju Vatikan za onemogućavanje sporazuma, a dotiču se i Stepinca za kojeg ističu kako je aktivno surađivao s Pavelićevim režimom.[196]

Analizom je primijećeno i da se 22.prosinca 1952. objavljuje posljednja kartikatura u *Borbi* vezana uz Stepinca i Vatikana. To poprilično odudara od objava u *Vjesniku* u kojem su karikature obilježile cijeli prosinac i dio siječnja te ih je bilo desetak, dok su u *Borbi* objavljene samo 3 i to posljednja već krajem prosinca. Spomenuta karikatura naslova

[194] Borba 20.prosinac 1952.
[195] Borba 22.prosinac 1952.
[196] Borba 24.prosinac 1952.

„Kardinalov šešir“ prikazuje Stepinca kako okrvavljenih ruku obilježenih ustaškim znakovljem uzima kardinalski šešir.[197]

Slika 14. Kardinalov šešir

Izvor: Borba, 22.prosinac 1952.

Posljednji članak objavljen je od strane redakcije *Borbe* 27.prosinca 1952. naslova „Vatikanska tema kroz historiju“u kojem se fokusira na tendenciju postavljanja biskupa i kardinala u pojedinim narodima i državama u povijesti, želeći pobiti prava Vatikana kojima on bira tko će biti biskup u Jugoslaviji, aludirajući na biranje Stepinca za nadbiskupa. Ističe se kako su zakoni iz 16. i 17.st u raznim zemljama ograničavali uplitanja pape i biskupa u interese pojedinih zemalja te da je država imala veće ovlasti u vidu odabira biskupa, izvršenja crkvenih odredaba, kontrole nad namjerama biskupa i crkve, publiciranja odredaba koje bi štetile narodu i državi. Za konkretan primjer se daje vrijeme Austro-Ugarske i Franje Josipa I. kada je ovisilo o vladi i caru tko će biti kardinal, a tko biskup. Nadalje se na tom tragu optužuje odabir Stepinca za nadbiskupa te se ponovno spominje njegova povezanost s NDH i vjernost Vatikanu koju se potkrepljuje Stepinčevom izjavom „ Ja imam samo jednog naredbodavca i samo njemu se pokoravam, a to je sveti otac!“.[198] *Borba* se pita koja bi država i narod, dozvolila i podnosila nametanja takvog biskupa.

[197] Borba 22.prosinac 1952.
[198] Borba 27.prosinac 1952.

BORBA Siječanj 1953.

Kritike se nastavljaju 5.siječnja 1953. kada se objavljuje članak naslova „ Čemu se Sveta Stolica veselila..“ kojim se optužuje Stepinca i Vatikan za suradnju s Pavelićom i NDH odnosno ističe se kakav je bio stav Katoličke crkve prema pokoljima vršenim od strane NDH prema pravoslavnom stanovništvu. Ističu se biskupi na čelu sa nabiskupom Stepincem da ne samo da nisu nikad ustali u obranu nesretnih ljudi nego su se neki od njih i sami isticali u krvavom misionarstvu. Umjesto da pomognu u sprječavanju zločina optužuje ih se da im je glavna briga bila da se pravoslavci prekrštavaju odmah na latinski ili grkokatolički obred te da su savjetovali Paveliću da što lukavije i smislenije obavlja ta pokrštavanja.[199]

Nadalje se optužuje samog Stepinca kako je u takvim okolnostima postignuto pokrštavanje u katolicizam oko 250 000 pravoslavnih Srba, a da je sam Stepinac o tome oduševljeno izvještavao Svetu Stolicu. Borba zatim dovodi u pitanje reakciju Vatikana na te događaje te je li Sveta Stolica bila obaviještena o zločinima od strane ustaša i dijela klera za vrijeme pokrštavanja. Borba ističe kako Vatikan ne samo da nije intervenirao već je sa zadovoljstvom pripremao izvještaje i na falsifikatima zasnovana objašnjenja Stepnica i davao mu blagoslov i poticaj za još agilniji rad.[200] Iz navedenog članka jasno se može iščitati kako optužbe na račun Stepinca i Vatikana ni tjednima nakon samog prekida odnosa ne prestaju, već su izrazito usmjerene na naglašavanje i smještavanje nadbiskupa Stepinca u ustaški koncept.

Članak koji se može okarakterizirati kao prikaz javnosti da je vlast na čelu s Titom spremna bar prividno ući u komunikaciju s Crkvom u Jugoslaviji, objavljen je 9.siječnja 1952. Ističe se kako je Tito odlučio pozvati jugoslavenske katoličke biskupe na razgovor. Ipak, jedan od pozvanih biskupa, nadbiskup Ujčić, u pisanom mu odgovoru ističe kako biskupi nemaju nadležnosti pregovarati bez suglasnosti Svete Stolice. Biskupi su se ipak odazvali pozivu na razgovor 8.siječnja 1953. Cilj razgovora s Titom bio je vezan sa željom vlade da se srede odnosi između države i Katoličke crkve u okviru ustava te razgovor o prekidu odnosa između Jugoslavije i Vatikana. Tokom dvostanog razgovora o mnogim pitanjima odlučeno je da se pripremi elaborat sa željama predstavnika katoličke crkve i gledištem vlade na osnovu kojega će se donijeti opće rješenje o odnosima između države i Katoličke crkve u Jugoslaviji.[201] Može se postaviti pitanje kakav je pozitivan rezultat ovaj sastanak mogao dati s obzirom da, kao što je nadbiskup Ujčić istaknuo, biskupi ne smiju i nemaju ovlasti išta

[199] Borba, 5.siječnja 1953.
[200] Borba, 5.siječnja 1953.
[201] Borba, 9.siječnja 1953.

pregovarati bez dozvole Svete Stolice, a tu dozvolu ona nikako nije dala.

Borba navodi kako je posjet predstavnika Katoličke crkve maršalu Titu, prema izjavama predstavnika crkvenih krugova u Hrvatskoj rezultirao javljanjem solidne baze za normalizaciju odnosa između države i crkve, a vijest o samom prijemu naišla je na veoma povoljan odjek i izazvala opće zadovoljstvo u crkvenim krugovima u Hrvatskoj. Župnik Ivan Dukić istaknuo je kako najtoplije pozdravlja taj sastanak te je njegova želja da se konačno uspostave normalni odnosi između jedne i druge strane. Profesor zagrebačkog teološkog fakulteta Janko Oberški ističe kako je vijest o sastanku primljena povoljno u crkvenim krugovima i građanstvu te da se nada pozitivnim rezultatima te osobno misli kako je stvar na dobrom putu i da će rad zajedničke komisije omogućiti da se riješi glavno pitanje, a to je međusobni odnos između države i crkve i tu će se mnoge stvari moći povoljnije i neposrednije riješavati. Što se tiče građana katoličke vjeroispovijesti ovaj događaj se komentira kao novi dokaz želje da se konačno srede odnosi izmedu države i katoličke crkve.[202] Iako je poziv Tita i sam rezultat razgovora ocijenjen pozitivno i dao nadu u mogućnost riješavanja odnosa, u novinama se i dalje neprestano objavljuju članci protiv Stepinca i Vatikana. Također, može se primijetiti kako se u članku ističe pozitivna reakcija predstavnika „crkvenih krugova u Hrvatskoj“ koji za primjer navode „solidnu bazu za normalizaciju“ pritom ne navodeći tko ili koji točno crkveni krugovi imaju to mišljenje te koja je širina te solidne baze, tko u nju spada, jesu li to većinom pristalice vlasti ili je došlo do odjeka u svećenstva koji do tada na odnose nisu gledali pozitivno ni u kojem smislu. Nadalje, s ciljem širenja propagande istaknuta je baš izjava dotičnog župnika Ivana Dukića koji je očito sklon podržavanju vlasti, a njegova važnost, čime bi mišljenje dobilo na težini, osim što je župnik, nije navedena.

Člankom Borbe o dopisu iz Rima naslovljenim „Papske počasti i zločinac Stepinac“ od 17.siječnja 1953. nastavlja se niz napada i optužbi prema Vatikanu i Stepincu. Ističe se završetak pompoznih vatikanskih svečanosti održanih po strogo srednjovjekovnom ceremonijalu na kojima su „ ustoličeni novi prinčevi crkve“. Nadalje se naglašava što je u navedenom slavlju spominjan i Stepinac koji je tih dana dobio službene titule kao što su „hrabri i neustrašivi kardinal“, „najsvjetliji lik katoličkog svećenstva“, „simbol otpora katoličke crkve protiv komunizma“itd. U negativnom tonu se nastavlja kako je Stepinac tamo predstavljen i kao uzoran „duhovni pastir i dušobrižnik“, kao čovjek kome je za vrijeme prošlog rata bila jedina briga kako će što više ljudi spasiti od ratnih razaranja i strahota. Sarkastično se ističe kako je „on odjednom spasio hiljade srpske djece, mnogo židova,

[202] Borba, 10.siječnja, 1953.

poljaka, austrijanaca i drugih narodnosti!“. Jasan stav medija , odnosno lista *Borba* po pitanju Stepinca i trenutnog odnosa režima prema njegovim djelima britko se opisuje navedenim: „U ovom centru Katoličke crkve ima ljudi koji poznaju pravog Stepinca i to dosta dobro. Njima nije bilo teško da u glorifikacijama novog kardinala vide obične provokacije. Rimljanima koji su imali priliku da kao rijetko tko kroz historiju iz neposredne blizine prate borbu papa za svjetovnu vlast, poznato je bolje nego drugima da ovo nije prvi put u historiji papinstva da je jedan kardinal izabran protiv volje njegovog naroda. “Nadalje se zaključuje kako su se na ulicama Rima mogli vidjeti i plakati sa Stepinčevom slikom te se sarkastično zaključuje „otprilike se može pretpostaviti kakvi su to Hrvati koji će prisustvovati ovakvoj svečanosti“ (na svečanosti u crkvi san Lorenco di Damasko u Rimu), vjerojatno oni koji su sa Stepincom za vrijeme prošlog rata priređivali svečanosti u biskupskim dvorima u Zagrebu“[203].

Može se istaknuti jedan članak kojim se prvi put u analizi članaka iz inozemstva nije radilo o propagandi kojom se osuđuje odluka Vatikana već se kritizira potez jednog francuskog radia toliko da je bila potrebna reakcija prema ministru vanjskih poslova Francuske. Naime, *Borba* objavljuje 18.siječnja 1953. članak o interpelaciji o vatikanskoj propagandi gdje se navodi kako se emisija vijesti na francuskom radiju nakratko produžila prenošenjem emisije radio Vatikana sa ceremonijala na kojem je papa predao šešire novim kardinalima. Također navodeći kako je francuski spiker Radio Vatikana prekinuo opis religioznih manifestacija kako bi dao politički komentar o odsutnosti kardinala Stepinca. „Sveta stolica, izjavio je spiker, objavila je sada notu o situaciji u Jugoslaviji. Ona predstavlja protest protiv nečuvenih progona nad religijom u ovoj zemlji“[204]. Na taj događaj reagirao je poslanik Socijalističke partije Francuske Moris Dekson koji je uputio interpelaciju ministru vanjskih poslova Francuske u kojoj ispituje jesu li bile poduzete sve sigurnosne mjere da se spriječi miješanje rimske politike u unutrašnje stvari drugih zemalja putem francuskog radia. Također nadodaje kako ovaj potez nikako ne odražava trenutne prijateljske odnose francuske i jugoslavenske vlade te se ne smije dopustiti da ih pokvare neprijateljski postupci papinske politike.

Članak naslova „Katolički svećenici vjeruju u mogućnost sporazuma“ objavljen je u Borbi 19.siječnja 1953. nakon prijema biskupa kod maršala Tita. U njemu se ističe kako je 18.siječnja 1953., povodom prijema biskupa u Puli kod maršala Tita župnik Gukić dao izjavu: “Nikad nisam sumnjao u iskrenost i dobronamjernost našeg državnog rukovodstva da sredi odnos s rimokatoličkom crkvom kako je to dosad već učinila s drugim vjeroispovijestima u

[203] Borba, 17.siječnja.1953.
[204] Borba, 18.siječnja.1953.

našoj zemlji. Ta dobronamjernost došla je do punog izražaja kad je maršal Tito pozvao predstavnike katoličke crkve u našoj zemlji na razgovor da se suglase o jednoj platformi za uređenje međusobnih odnosa. Svakom pravom i rodoljubnom svećeniku mora biti drago da je do toga došlo. Dosad su mnogi svećenici s velikim simpatijama pozdravili gestu naše vlade i o tome dali svoje izjave koje su publicirane putem štampe i radija, osobno tvrdim da bi među svojim kolegama našao iste izraze oduševljenja, te pozdravljam gestu našeg rukovodstva jer je to po mom skromnom mišljenju jedino još neriješeno pitanje od tolikih drugih u našoj zemlji te smatram kako je već odavno trebalo doći do ovog kako bi naš narod mogao osjetiti punu sređenost u svim pitanjma u našoj zemlji s jedne strane, a s druge strane da svi eventualni unutrašnji neprijatelji i vanjski neprijatelji izgube zauvijek nekakav argument o proganjanju vjere u našoj domovini."[205] Slično mišljenje izrazilo je još nekoliko katoličkih svećenika Pule s kojima se razgovaralo te oni vjeruju da će doći do sporazuma između katoličke crkve i naše države usprkos prljavim podmetanjima neprijatelja Jugoslavije. Nadalje se također piše o odobravanju i zadovoljstvu rezultatima navedenog sastanka.

U ovom članku može se primijetiti da kada župnik Gukić govori o „jednoj platformi za uređenje međusobnih odnosa" koja predstavlja „jedino još neriješeno pitanje", aludira na svećenička udruženja koja su, kao što sam ranije u radu naveo, bila jedan od ključnih problema oko sukoba Jugoslavije i Svete Stolice. Opet se može primjetiti propagandna primjesa kojom se nastoji privući veći broj svećenstva u navedena udruženja ističući da „pravom i rodoljubnom svećeniku" mora biti drago što se nastoji riješiti pitanje udruženja koja bi svakako išla na ruku jugoslavenskoj vlasti. Također je zanimljivo primijetiti kako se ovaj prijem održao u Puli, a kako sam ranije naveo u radu, Istra je zajedno sa Slovenijom i Bosnom i Hercegovinom bila područje u kojem su svećenici bili skloniji surađivati s vlastima te se tamo najviše i poticalo osnivanje staleških katoličkih udruženja. Stoga je i očekivano da će biskup i mnogi svećenici iz Pule i okolice svesrdno podržavati poteze jugoslavenske vlasti te javnosti prezentirati mišljenja s kojima se, bez obzira na osobni stav župnika Gukića, zasigurno ne slaže velik broj klera.

Posljednji propagandni članak *Borbe* objavljen je 20.siječnja 1953. pod rubrikom „Pisma uredništvu" te ga zbog važnosti sadržaja za analizu ovdje u potpunosti prenosim: „ Druže uredniče od sveg srca sam se obradovao gestu Maršala Tita što je pozvao predstavnike katoličke crkve u našoj zemlji na dogovor za uređenje odnosa između države i crkve. Duboko sam uvjeren da će naši crkveni poglavari – biskupi, kao sinovi svoje domovine i svoga naroda

[205] Borba, 19.siječnja 1953.

učiniti sve da dođe do sporazuma između crkve i države. Time će naša sloga i kompaktnost još više ojačati i učvrstiti protiv svakog nastraja neprijatelja izvana. Sve što ide u prilog našeg unutrašnjeg jedinstva, što pomaže očuvanje slobode i nezavisnosti naše zemlje, toplo pozdravljam. Kukujevci, 13 januara. Petar Masnić, katolički svećenik, sekretar Inicijativnog odbora za formiranje udruženja katoličkih svećenika u Srbiji."[206] Može se primijetiti kako je prigodno da je baš ovo pismo katoličkog svećenika koji podržava komunistički režim dobilo medijski prostor, pogotov uzevši u obzir da je navedeni svećenik sekretar u Udruženju katoličkih svećenika, protiv čijeg osnivanja, postojanja i članstva se Stepinac, Sveta Stolica te kler borio od kada su ona poticana na osnivanje od strane komunističke vlasti. Također mogući razlog objavljivanja baš ovog pisma u novinama mogla bi biti želja da se javnosti prikažu pozitivne misli i stavovi jednog člana Udruženja katoličkih svećenika s ciljem da u njih privuče i ostale.

ZAKLJUČAK BORBA

Analizirajući objave članaka *Borbe* tokom prosinca 1952. i siječnja 1953. primjećuju se značajne razlike u vrsti i intenzitetu članaka kroz navedeni period. U prvoj polovici prosinca, prostor je isključivo rezerviran za objave o protestnim pismima upućenim redakciji *Borbe*. U tom periodu dolazi do očite razliku u sadržaju objava u odnosu na isti period u *Vjesniku.* Naime, objave u *Borbi*, upućene od strane javnosti, puno više kritiziraju sam Vatikan i to ne samo po pitanju Stepinca već se propitkuje i žestoko napada Svetu Stolicu za širenje dugogodišnjeg neprijateljstva prema Jugoslaviji. Nadalje, u *Borbi* se puno ranije kreće se objavom kritika od strane vladajućih, i to već sredinom prosinca, dok je u *Vjesniku* do toga došlo kasnije. Također, iako negativne kritike prema Stepincu postoje, bile su mnogo blaže, a to potvrđuje i manji broj objavljenih karikatura u oba mjeseca, u usporedbi s *Vjesnikom.* Što se tiče siječnja, *Borba* u sličnom tonu kao i *Vjesnik,* preuzima na sebe vođenje propagande te izostaju objave čitatelja. Može se primijetiti kako se u *Borbi* tijekom siječnja više puta dotaklo pitanje svećeničkih udruženja i izjava svećenika koji su u njih učlanjeni, dok se u *Vjesniku* to uopće ne spominje. Razlog tomu može biti što je *Borbi* kao izvornom režimskom glasilu KPJ bilo više u interesu dotaknuti se spomenutih udruženja oko kojih se Jugoslavija sukobljavala sa Svetom Stolicom, što se vidi i na većem broju članaka koji se dotiču samog Vatikana.

Kada se zajedno analiziraju sličnosti i razlike objava propagandnih članaka u *Vjesniku* i *Borbi* dolazi se sljedećih zaključaka. Prva stvar koje je vrlo primjetna je razlika u jačini

[206] Borba, 20.siječnja 1953.

kritika upućenih samom Stepincu. Naime *Vjesnik* je prenosio izrazito agresivne i vulgarne članke upućene prvenstveno od strane čitatelja i jugoslavenske javnosti te pritom dodajući mnogo veći broj isto takvih karikatura u odnosu na *Borbu*. U *Borbi*, iako je i dalje postojala kritika i ogorčenje prema Stepincu, ona je bila vrlo blaža, što potvrđuje sam sadržaj članaka te manji broj karikatura. *Borba* je bila više fokusirana na kritiku samog Vatikana i ponavljanje optužbi o neprijateljskom djelovanju prema Jugoslaviji te podržavanju talijanskog imperijalizma i fašizma. Razlog tome bi mogao biti taj da je *Borba* kao izvorno režimsko glasilo Komunističke partije Jugoslavije, prednost u kritiziranju samog Stepinca željela ostaviti *Vjesniku*, također režimskom glasilu, ali ipak hrvatskom mediju, kako se ne bi javnosti prikazalo da samo *Borba* odnosno režim, napada Crkvu i Vatikan. Tako je kroz analizu primjetan puno agresivniji i jači intenzitet od strane *Vjesnika* nego *Borbe,* što se tiče samog Stepinca, ali i generalno. Zajedničko objema novinama je raspored plasiranja članaka od određenih izvora. Prvo se objavljuju kritike od strane jugoslavenskog naroda, a zatim autorski članci samih redakcija. Također je zajedničko što je objavljeno vrlo malo izjava i članaka od samih nosioca vlasti. Izuzev Tita i Kardelja, te već prethodno spomenutih političara, nema članaka kojima se direktno vrijeđa Stepinca ili Vatikan. Ponovno, razlog tome bi mogao biti širenje propagande nametanjem objava samih čitatelja ili novinara, kako bi se stvorilo uvjerenje da nije država ta koja je odgovorna za sukob ili da ga želi još potencirati. Može se zaključiti kako je propaganda u novinama oko prekida diplomatskih odnosa Jugoslavije i Vatikana nošena na vrlo agresivan način kroz kritiziranje Stepinca, iako je bilo mnogo razloga koji su uzrokovali taj prekid. Iako je u samoj *Borbi* ona bila blaža, i dalje je postojala. Problemi poput svećenićkih udruženja i STT-a koji su bili vrlo značajni i zasigurno doprinijeli navedenom prekidu, u mnogo su manjem obujmu spominjani u člancima.

5.1.2 POMIRBA JUGOSLAVIJA – VATIKAN

VJESNIK 1971. OŽUJAK

Vjesnik, kao što će se pokazati i u objavama *Borbe*, ne objavljuje nikakve tekstove vezane uz odnose Jugoslavije i Vatikana niti popratne komentare ili reakcije na objavu da će Tito putovati u Italiju te se tamo susresti i s papom Pavlom VI. Samo se striktno drži objava članaka o planu posjeta, a tijekom boravka se uglavnom prenose članci o suradnji i odnosima s Italijom, kao i u *Borbi*.

Naznaka da bi moglo doći do nekog posjeta Italiji, ili odlaska u Vatikan nema sve do 19.ožujka kada se najavljuje mogući posjet Tita Italiji.[207] Idući dan 20.ožujka objavljuju se potvrdne informacije kako će Tito, na poziv predsjednika Italije Saragata, posjetiti Italiju između 25. i 29. ožujka. Doduše, u tekstu se spominje i posjet Vatikanu, ali mu se ne pridaje nikakav značaj.[208]

Ono što iznenađuje kroz analizu članaka, od prve objave o posjetu Tita Italiji 19.3., pa sve do samog susreta s papom 29.3. primjetan je potpuni izostanak članaka, bilo pozitivnih bilo negativnih, na temu susreta Tita s Pavlom VI. Zanimljivo je što jedan takav krucijalni susret nije medijski popraćen odnosno nije mu dat nikakav prostor u novinama. Tih 10 dana, u potpunosti je fokusirano na odnose Jugoslavije i Italije te što će taj posjet značiti za njihove buduće odnose. Posebno se ističu želje za postizanjem pozitivnih odnosa na trgovačkom, kulturnom, političkom i međunarodnom planu te da je navedeni posjet ključan primjer koegzistencije dviju zemalja i znak dobre buduće suradnje. Nadalje, detaljno se iznose izjave i govori Tita i Saragata, ističu se želje za mirom i stabilnosti u međusobnim odnosima te održavanjem prijateljstva, dok se s druge strane ne prenosi ništa vezano uz Crkvu i Vatikan, te sam susret s papom.

Jedini članak koji se dotiče odnosa Jugoslavije i Vatikana je prijepis od talijanskog lista „Unita“ koji je *Vjesniku* poslao njihov stalni dopisnik iz Italije. Njime se ukratko ističe: „Susret jedine europske socijalističke zemlje i druge u svijetu, nakon Kube, koja ima normalne diplomatske odnose s Vatikanom. Titov posjet papi prirodan je zaključak procesa što je počeo potpisivanjem protokla u Beogradu 25.6.1966. i nastavljen sporazumom od 13.8.1970. kojim su uspostavljeni diplomatski odnosi izmedu Svete stolice i socijalističke Jugoslavije.“ Piše se i o odnosima crkve i države u Jugoslaviji posljednjih nekoliko desetljeća što su utjecali i na odnose s Vatikanom, ističući kako danas Jugoslavija ima veoma dobre

[207] Vjesnik, 19.3.1971.
[208] Vjesnik, 20.3.1971.

odnose s Vatikanom. Vjesnik zaključuje kako u pogledu odnosa Svete stolice i Jugoslavije, da crkva i država mogu uspostaviti odnose u uzajamnom interesu.[209] Taj susret se također smatra primjerom kako se mir i koegzistecija mogu ostvariti kroz toleraciju, te dokaz kako se i ideološki suprotne strane mogu slagati ako se sačuvaju osnovne vrednote čovjeka.

Članak koji se doima posebno zanimljiv, sa mogućim propagandnim primjesama, objavljen je 29.3., na dan susreta Tita i Pavla VI. i to naslova „Crkva, Sveta stolica i Vatikan". Naime, cilj autora članka je objasniti čitateljima kako postoji razlika između pojmova Sveta stolica i Vatikan. Ukratko, autor nastoji Vatikan prezentirati čitateljima kao zasebnu jedinku, ovisnu o Svetoj stolici. Kroz članak se pokušava negirati važnost Vatikana te uzdizati Svetu stolicu za koju ističe da je „teološki božanska nadnaravna i vječna ustanova"[210] te da je stvorila sam Vatikan. Zanimljivo je da se baš na dan susreta objavljuje članak takvog sadržaja koji se detaljno analizira te se po prvi puta kroz analizu novina *Vjesnik* i *Borba*, uključujući period 1952./1953.g, iznosi takva ideja. Naime, nikada u dosadašnjoj analizi članaka, pogotovo onih u periodu prekida diplomatskih odnosa, nije redakcijama *Vjesnika i Borbe* bilo važno jesu li to zasebne jedinke, tko je koga osnovao i tko je u tom odnosu jači. Uopće se nije diskutiralo ni dovodilo u ikakvu vezu pitanje Vatikana i Svete stolice. S jednakim žarom su se upućivale kritike i optužbe na račun Vatikana/Svete stolice, uopće ne uzimajući u obzir ovo što je autor spomenutog članka sada nastojao prezentirati čitateljima. Iz članka se iščitava dojam kako se nastoji opravdati napade na Vatikan u vrijeme prekida odnosa isticanjem kako su Sveta Stolica i Vatikan dva različita tijela. Na kraju članka se naglašava kako je baš Sveta stolica sretna što je na svom čelu imala Ivana XXIII. te sada Pavla VI koje smatra velikim reformatorima i humanistima, s posebnim naglaskom na Pavla VI. koji „osobno nastoji da bi se mir u svijetu spasio i usavršio.."[211], očito aludirajući na negativan period u vrijeme Pia XII.(op.a.prethodio Ivanu XXIII.) kada je došlo do prekida odnosa s Vatikanom.

O susretu Tita i Pavla VI. objavljeno je više članaka 30.3.1971.*Vjesnik* prenosi kako službeno vatikansko glasilo objavljuje riječi dobrodošlice Titu. U spomentom glasilu Titu se obraćaju sa „Njegovoj Ekscelenciji g.Josipu Brozu Titu.."[212] Također je zanimljivo primijetiti kako se posebno u više navrata ističe kako je to prvi put da predstavnici vatikanske države jednog stranog predsjednika koji posjećuje Vatikan, dočekuju izvan vatikanskog teritorija (op.a. dočekali su ga na aerodromu u Rimu). Nadalje, detaljno se prenose razgovori Tita i

[209] Vjesnik, 23.3.1971.
[210] Vjesnik 29.3.1971.
[211] Vjesnik 23.3.1971.
[212] Vjesnik, 29.3.1971.

Pavla VI. kojima se ističe međusobno poštovanje Jugoslavije i Svete Stolice te želja za daljnjom suradnjom u obnovljenim diplomatskim odnosima. Ni jedan ni drugi u razgovoru ne ističu prethodne probleme i sukobe, niti se spominju konkretni primjeri preko kojih je došlo do obnove odnosa.

Može se istaknuti kako je u *Vjesniku* povodom susreta Tita i Pavla VI. objavljen veliki članak kojim se želi upoznati javnost s papom Pavlom VI. naslova „Profil Pavla VI. Montinija". Iz članka se može iščitati kako se, suprotnom tekstovima o papi Piu XII. nakon raskida diplomatskih odnosa, Pavla VI. želi predstaviti u što bolje svjetlu, međuostalim navodeći kako „Nikad nijedan papa nije posvetio toliko vremena miru u svijetu poput Pavla VI- Kao dio te akcije za mir i koegzistenciju usmjeravao je crkvu u Jugoslaviji prema državi;na nov je način stvarao atmosferu i uvjete koji su vodili normalizaciji odnosa Vatikana s našom zemljom." te je objavljena i fotografija sa tog susreta.[213]

Slika 15. Tito i Pavao VI.

Izvor: Vjesnik, 30.ožujak 1971.g.

Vjesnik zaključno o navedenom susretu prenosi pozdravne govore Tita i Pavla VI. koji su vrlo formalni (naslov: „S papom u četiri oka"[214]). Tito je istaknuo kako uspostavljanje

[213] Vjesnik, 28.3.1971.
[214] Vjesnik, 30.3.1971.

diplomatskih odnosa između Svete stolice i SFRJ pokazuje pozitivan razvoj međusobnih odnosa te izrazio želju da se takvi odnosi, na temelju uzajamnog poštovanja i razumijevanja, i dalje nastave. Za Pavla VI. se ističe kako je s interesom slušao Tita te također zaključio kako je odnos Jugoslavije i Svete stolice doveden do visokog stupnja, a da sam njihov susret predstavlja vrhunac u dotadašnjem razvoju međusobnih odnosa.[215] To je ujedno i posljednji članak koji se dotiče tog susreta. U travnju 1971.g. se ni u *Vjesniku* ni u *Borbi* ne objavljuju nikakve objave ili reakcije povodom spomenutog susreta.

ZAKLJUČAK VJESNIK

Analizom članaka iz *Vjesnika* prvo što se može zaključiti je iznenađujući nedostatak sadržaja vezanog uz jedan tako važan i povijesni susret. Naime, kako je već navedeno, prethodno samom susretu Tita i Pavla VI. 29.3.1971. u *Vjesniku* nije objavljeno ništa o povijesti sukoba s Vatikanom te popravljanju odnosa nakon potpisivanja Protokola 1966.g. Nadalje, potpuno izostaju objave reakcija čitatelja. Nema niti jednog članka kojim bi se objavilo neko pismo upućeno redakciji od strane jugoslavenske javnosti. To je sasvim suprotno praksi u vrijeme prekida diplomatskih odnosa 1952.g., kada su objave čitatelja praktički bile glavni nositelj vijesti u *Vjesniku* i *Borbi.* Također je primjetan nedostatak ikakvih negativnosti vezanih uz Italiju, Vatikan ili samog Pavla VI. Cijelo to praćenje Titova posjeta Italiji i susreta s Pavlom VI. prošlo je u izrazito formalnom tonu bez isticanja nekih vlastitih mišljenja od strane novinara ili javnosti. Što se tiče samog sadržaja članaka, fokus je ponajviše bio na odnosima Jugoslavije i Italije kojem je dati puno veći značaj nego susretu s papom Pavlom VI. Od strane *Vjesnika* se ne vrši nikakav pritisak te nema ni objava članaka iz inozemstva, što je bilo često prakticirano tijekom prekida odnosa s Vatikanom. Također je primjetno kako se ne iznose nikakvi detalji o važnosti tog susreta, što on znači za katolike u Jugoslaviji te za odnose Crkve i države. Kao što je navedeno, uglavnom se prenose razgovori i pozdravni govori Tita i Pavla VI. te procedura i tijek boravka Tita u Italiji. Zanimljivo je primijetiti kako do dana susreta Tita i pape nema objave nikakvih članaka, ni pozitivnih ni negativnih, na taj događaj. Razlog izostajanja negativnih članaka bi mogao biti što se, s obzirom da je ovo bio izrazito važan susret, ne želi ništa kompromitirati te je stoga jednostavno izostavljeno objavljivanje ičega vezanog uz sam susret. S druge strane, pozitivnih objava također nema, a to bi moglo prvenstveno biti iz ideoloških razloga. Naime, dovoljno je

[215] Vjesnik, 30.3.1971.

istaknuti, kao što se vidjelo kroz analizu članaka tijekom prekida odnosa s Vatikanom 1952., kako tada ništa nije sprječavalo da se putem novina agresivno napada Vatikan i Stepinca, a sada kada su ti odnosi popravljeni te praktički došli do vrhunca, ne postoji ni jedna jedina objava ili pismo od strane svećenika ili običnog građana koje bi to podržavalo. Na tom tragu se može zaključiti kako je propaganda vođena kroz tisak bila i dalje prisutna te je odradila svoj posao.

BORBA OŽUJAK 1971.

U *Borbi* se 20.ožujka 1971. najavljuje Titov posjet Italiji te da će se susresti s papom Pavlom VI., a vijest o tome prenesena je i u talijanskoj štampi. Od datuma objave da će posjetiti Italiju, kao i u *Vjesniku,* uglavom se piše o odnosima Jugoslavije i Italije te što će taj susret značiti za budućnost, a susret s Papom i teme vezane uz Crkvu i Vatikan su potpuno zapostavljene. Nadalje se 26.3.1971. ističe kako je Tito srdačno dočekan u Rimu te se uglavnom navode tekstovi o značenju tog dolaska u vanjskopolitičkom i ekonomskom smislu te se prenose politički razgovori s istaknutim zajedničkim ciljem : mirom i nezavisnosti, i dalje bez spominjanja Vatikana i Pape.[216]

Kao i u *Vjesniku, Borba* člankom objavljenim 30.3.1971. ističe Titov posjet papi Pavlu VI. navodeći kako je to „Prvi posjet jednog vođe socijalističke zemlje Vatikanu".[217] Ističe se kako će prilikom dolaska predstavnika SFRJ-a u Vatikan, prvi put biti primjenjene neke protokolarno ceremonijalne inovacije. U službenom predsjedničkom sastanku biti će vatikanski predstavnici, a goste će prevesti vatikanski automobil sa službenim oznakama Svete Stolice.

Borba također ne objavljuje nikakve vlastite komentare niti reakcije naroda na ovaj posjet te je sadržaj članaka ograničen na protokolarna događanja tokom samog posjeta. Prenosi se samo kraći tekst o tijeku razgovora između Pape Pavla VI. i Tita.

Borba za kraj javljanja o susretu Tita s Papom prenosi Titov zaključak kako se odnosi između Jugoslavije i Svete stolice posljednjih godina povoljno razvijaju te su usuglasili da u duhu uzajamnog razumijevanja i međusobnog poštovanja treba i ubuduće nastaviti tim putem. Ocjenjuje susret veoma korisnim te najavljuje kako će plodovi doći do punog izražaja u daljnjem razvoju odnosa.[218]

Zaključak analize članaka *Borbe* jednak je zaključku analize iz *Vjesnika.* Naime, obje

[216] Borba 26.ožujka.1971.
[217] Borba 30.ožujka 1971.
[218] Borba 30.ožujka 1971.

novine su po jednakom principu obradile spomenuti susret. Također izostaju tekstovi o odnosima Vatikana i Jugoslavije, bilo pozitivni, bilo negativni. Nadalje, također je u fokusu odnos Jugoslavije i Italije, a crkveni odnosi se do samog susreta Tita i Pavla IV. uopće ne spominju. Kroz analizu spomenutih članak stječe se dojam kako je susret Tita i Pavla IV., iako izrazito važan i jedinstven u to vrijeme, bio od strane jugoslavenskih režimskih novina *Borbe* i *Vjesnika*, vrlo slabo popraćen. I to malo članaka što je objavljeno je vrlo neutralno, a jedino se pozitivno ocjenjuje papa Pavao IV., kojega se ističe kao dostojnog i dobrog poglavara Katoličke crkve, u usporedbi s Piom XII. koji je bio papa u vrijeme prekida diplomatskih odnosa Jugoslavije i Vatikana. To je i za očekivati, uzevši u obzir da su susretom Tita i Pavla VI. u ožujku 1971. odnosi Jugoslavije i Vatikana dosegli vrhunac, nakon početnog ublažanja sukoba potpisivanjem Protokola 1966.g.

6. ZAKLJUČAK

U zaključku se, nakon analize svih članaka, može istaknuti nekoliko činjenica koje povezuju, ali su i u suprotnosti tijekom obrata u odnosima Jugoslavije s Vatikanom i SSSR-om. Kao prvo, uvjerljivo najjača propaganda vodila se tijekom prekida odnosa Jugoslavije i Vatikana krajem 1952. i početkom 1953.g. Ono što se posebno ističe je tko je u fokusu propagande u pojedinim novinama. Za *Vjesnik*, prekid odnosa s Vatikanom je popraćen sekundarno, dok je napad na Stepinca bio u glavnom fokusu. Odnosno, ostaje dojam da se prekid odnosa s Vatikanom koristio kao otvaranje mogućnosti za agresivno istupanje protiv Stepinca. Istovremeno u *Borbi,* situacija je obratna. Napadi na Vatikan su učestaliji, dok je Stepinac, iako i dalje kritiziran, puno manje istican. Zajedno su i *Vjesnik* i *Borba* učestalim prenošenjem raznih pisama kritike od strane javnosti te objavama karikatura i inozemnih reakcija na prekid s Vatikanom na izrazito negativan i agresivan način prezentirali taj događaj. Potpuni obrat događa se tijekom analize članaka iz 1971.g. kada Tito posjećuje Vatikan. Slabija popraćenost, izostanak mišljenja i reakcija javnosti, pa i samih autora *Borbe* i *Vjesnika* iznenađuje, ali ako se uzmu u obzir ideološke razlike može se shvatiti. Iako je odnos Jugoslavije i Vatikana u tom trenutku dosegao vrhunac, to se na taj način nije prezentiralo javnosti. Susret je svakako pozitivno ocijenjen, ali ostaje dojam da je izrazito formalno popraćen i u *Vjesniku* i u *Borbi.*

Analizom članaka o sukobu Jugoslavije i SSSR-a primjećuju se sličnosti, ali i razlike u propagandnom pristupu novina u odnosu na sukob s Vatikanom. Naime, tijekom donošenja rezolucije IB-a 1948.g., sadržajno i *Vjesnik* i *Borba* na vrlo sličan način prezentiraju događanja. Posebno se može istaknuti praksa objava pisama i telegrama radnih kolektiva, građana, prosvjetara, vojnika itd. koja je obilježila oba razdoblja. Ono što je različito je intenzitet prenzentiranja reakcije javnosti. Nakon objave rezolucije u novinama te odgovora Partije na nju, reakcije javnosti koje se prenose u *Vjesniku* i *Borbi* su savim drugačijeg intenziteta. Naravno, pruža se svesrdna podrška Partiji i Titu te se osuđuje rezolucija, ali nema negativnih članaka o SSSR-u ili Staljinu te se općenito ne piše o trenutnom odnosu Jugoslavije i SSSR-a. To može biti iz više razloga. Jedan je da se pod pritiskom Partije ponovno nije dozvoljavalo snažnije kritizirati optužbe upućene od strane Informbiroa, a drugi je da se u ovoj ranoj fazi sukoba, odnosno danima nakon objave rezolucije IB-a, zbog prijašnje neinformiranosti javnosti o postojećim problemima na relaciji Jugoslavija-SSSR, navedene optužbe, iako teške i ozbiljne, shvaćalo kao motiv za dokazivanje suprotnog, a ne na čin koji će Jugoslaviju dovesti u potpunu ekonomsku blokadu i jedan od najtežih perioda

svojeg postojanja.

Kada se fokus prebaci na slijedeći obrat, a to je normalizacija odnosa potpisivanjem Beogradske deklaracije 1955.g. ponovno se dolazi do drugačijeg načina prezentiranja navedenog događaja u novinama. Dolazak sovjetske delegacije u Jugoslaviju i potpisivanje deklaracije, u *Vjesniku* i *Borbi* se ponajviše koristi za isticanje uspjeha Jugoslavije u međunarodnoj politici te naglašavanje reakcija svijeta na navedeni događaj. Kao što je slučaj sa susretom Tita i Pavla VI. 1971.g., i u ovom obratu u novinama potpuno izostaje mišljenje i reakcija javnosti. Ne objavljuju se pisma podrške niti osobni stavovi same redakcije.

Praćenjem i analizom članaka o navedenim događajima i njihovim obratima, može se zaključiti kako se širenje propagande kroz novine, uvjetovano tadašnjom ideologijom Partije i smjerom kojim ona želi ići, na različite načine prezentiralo javnosti. Kada je u pitanju bio sukob s Vatikanom, agresivnost i jačina intenziteta bila je neusporedivo veća nego u trenutcima donošenja rezolucije IB-a. To se može argumentirati činjenicom kako Jugoslavija, nakon raskida sa Staljinom kreće u razvoj i izgradnju vlastitog puta u socijalizam te se nastoji odmaknuti od sovjetske ideologije, ali to ne uspijeva u potpunosti. Jugoslavija ideologiju po pitanju religije i vjerskih zajednica, preuzetu od sovjeta, ne napušta te je samim tim i propaganda tijekom prekida odnosa sa Vatikanom jača i agresivnija u usporedbi s propagandom tijekom donošenja rezolucije IB-a. S druge strane, kada se analiziraju obrati tih događaja, pomirba s Vatikanom 1971. kada se Tito susreće s Pavlom VI. te dolazak sovjetske delegacije i potpisivanje Beogradske deklaracije 1955., može se zaključiti kako su značajno slabije prezentirani javnosti. Normalizacija odnosa sa Sovjetima iskorištena je za isticanje uspjeha jugoslavenske međunarodne politike, dok pomirba s Vatikanom nije popraćena intenzitetom kojim je najavljena, kao prvim službenim susretom Tita koji je primljen u Vatikanu kao vođa jedne komunističke zemlje, s papom Pavlom VI.

7. BIBLIOGRAFIJA

Izvori

Tisak

1. *Borba,* zagrebačko izdanje, prosinac 1952. – siječanj 1953., svibanj – lipanj 1955.g., ožujak – travanj 1971.g.

2. *Vjesnik*, Zagreb, prosinac 1952. – siječanj 1953., svibanj – lipanj 1955.g., ožujak – travanj 1971.g.

Literatura

1.AKMADŽA, Miroslav. *Katolička crkva u komunističkoj Hrvatskoj 1945.-1980.* Zagreb-Slavonski Brod: Despot Infinitus d.o.o. i Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2013.

2. AKMADŽA, Miroslav. Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952. *// Croatica Christiana, Periodica,* XXVII (2003), 171-202 (podatak o recenziji nije dostupan, članak, znanstveni)

3. ALEXANDER, Stella. *Trostruki mit(Život zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca).* Zagreb: Golia, 1990.

4. BEKIĆ, Darko. *Jugoslavija u hladnom ratu.* Zagreb: Globus, 1988.

5. BENIGAR, Aleksa. *Alojzije Stepinac, hrvatski kardinal.* Zagre : Glas Koncila : Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, 1993.

6. „Borba“. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=8734>.

7. CVRLJE, Vjekoslav. *Vatikan u suvremenom svijetu.* Zagreb: Školska knjiga, 1980.

8. GOLDSTEIN, Ivo i Slavko. *Tito.* Zagreb: Profil, 2015.

9. JOWETT, Garret S.& O'DONNEL, Victoria. *Propaganda and persuasion.* Thousand Oaks: Sage Publication, 1999.

10. MATKOVIĆ, Hrvoje. *Povijest Jugoslavije.* Zagreb: Naklada P.I.P Pavičić, 1998.

11. NIKOLIĆ, Vinko. *Stepinac mu je ime I-II.* Zagreb: Publik praktikum, Kršćanska sadašnjost, 1991.

12. RADELIĆ, Zdenko. *Križari – gerila u Hrvatskoj 1945.- 1950.* Zagreb: Alfa ; Hrvatski institut za povijest, 2011. (monografija)

13. RANILOVIĆ, Vjekoslav. *Nevin, a osuđen.* Koprivnica : vlastita naklada, 1998.

14. SPEHNJAK, Katarina. Uloga novina u oblikovanju javnog mnijenja 1945.-1952. *Časopis za suvremenu povijest*, br.2-3, Zagreb 1993.

15. ŠIBER, Ivan. *Osnove političke psihologije.* Zagreb: Politička kultura, 1998.

16. ŠIBER, Ivan. *Politička propaganda i politički marketing.* Zagreb: Alinea, 1992.

17. ŠKARICA, Matej. *Propaganda kroz europsku povijest.* Zagreb-Sarajevo: Synopsis, 2012

18. TADIĆ, Darko. *Propaganda.* Beograd: Spektrum books, 2005.

19. TOMAŠEVIĆ, Silvije. *Tito u Vatikanu.* Zagreb : Profil multimedija, 2011.

20. „Vjesnik“. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64985>.

8. SAŽETAK

Pri pisanju ovog diplomskog rada korištena je stručna literatura kako bi se ukratko prikazalo kako i s kojom namjerom je korištena propaganda u totalitarnim sustavima. Zatim je prikazan sažeti povijesni kontekst u kojem je došlo do događaja koji su izazvali sukob i pomirbu Jugoslavije sa SSSR-om i Vatikanom. Donošenje rezolucije IB-a 1948. koja je utjecala na oblikovanje Jugoslavije u Hladnom ratu te postala temelj raznih obrata, od kojih je u fokusu ovog rada istaknuto donošenje Beogradske deklaracije 1955.godine kojom su normalizirani odnosi sa SSSR-om. Također, prekid diplomatskih odnosa Jugoslavije s Vatikanom 1952. do kojeg je došlo nakon dodijeljivanja kardinalske časti Alojziju Stepincu te pomirba koja je kulminirala posjetom Tita Vatikanu 1971.godine gdje se susreo s Pavlom VI. kao prvi i jedini vođa jedne komunističke zemlje koja je obnovila diplomatske odnose s Vatikanom. Istraživački dio rada temeljen je na analizi članaka iz režimskih novina *Vjesnik* i *Borba* u razdoblju navedenih događaja te je usmjeren na ispitivanje utjecaja i vršenja propagande kroz tisak, odnosno na koji način su „narodnim masama“ prezentirani navedeni događaji te kakva je bila reakcija javnosti na te objave. Analizom tih članaka može se zaključiti kako je propaganda djelovala različitim intenzitetom, sadržajem i pristupom te su postojale mnoge sličnosti i razlike u objavama članaka režimskih novina *Vjesnik* i *Borba,* ali je uvijek bila prisutna, samo s različitim ciljem.

Ključne riječi: propaganda, tisak, Jugoslavija, SSSR, Vatikan, Rezolucija Informbiroa, Beogradska deklaracija, Alojzije Stepinac

SUMMARY

During the writing of this master thesis, expert literature was used to briefly show how and with what intent propaganda was used in totalitarian systems. Then, a concise historical context is presented in which the events that caused the conflict and reconciliation of Yugoslavia with the USSR and the Vatican took place. Adoption of the IB resolution of 1948.,which influenced the formation of Yugoslavia in the Cold War and became the basis of various changes, of which the focus of this paper is the adoption of the Belgrade Declaration in 1955., which normalized relations with the USSR. Also, the severance of Yugoslav diplomatic relations with the Vatican in 1952., which occurred after the awarding of the cardinal honor to Alojzije Stepinac, and the reconciliation that culminated in Tito's visit to the Vatican in 1971., where he met with Paul VI. as the first and only leader of a communist country to renew diplomatic relations with the Vatican. The research part of the paper is based on the analysis of articles from the regime newspapers Vjesnik and Borba in the periods of the mentioned events and is focused on examining the influence and propaganda through the press, ie how the mentioned events were presented to the „public masses“. By analyzing these articles, it can be concluded that the propaganda acted with different intensity, content and approach, and there were many similarities and differences in the publications of the regime newspaper Vjesnik and Borba, but it was always present, only with different goals.

Key words: propaganda, press, Yugoslavia, USSR, Vatican, Informbiro Resolution, Belgrade Declaration, Alojzije Stepinac